

**Ari Heinonen, Maarit Mäkinen, Seija Ridell, Ari Martikainen,
Mika Halttu, Esa Sirkkunen**

VERKKOTORILLA

Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana

Paikallisuus verkkomediassa - projektin loppuraportti (joulukuu
2000, pdf-muodossa)

Tiivistelmä

Sisältö

Alkusanat

Ari Heinonen:

Johdanto: Verkko, paikallisuus, julkisuus

Projektin kuvaus

Maarit Mäkinen:

Internet yhteisöllisenä mediana

Seija Ridell:

Kansalaisjulkisuuden kokeilua verkossa

- Mansefoorumi ja paikallisen julkisen viestinnän käytännöt

Ari Martikainen:

Keskustelevaa verkkojournalismia kehittämässä

Mika Halttu:

Paikallisen sisällöntuotannon tekniikka

Ari Heinonen, Seija Ridell, Esa Sirkkunen:

Mitä Paikallisuus verkkomediassa -hankkeessa opittiin?

Liite 1: Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen julkaisu

MANSETORI

TAMPEREEN YLIOPISTO, JOURNALISMIN TUTKIMUSYKSIKKÖ

Verkkotorilla

Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana

Paikallisuus verkkomediassa -projektin tärkeimpiä lähtökohtia olivat paikallisuus ja kansalaislähtöisyys. Hankkeessa etsittiin uuden viestintätekniikan ja tietoverkkojen – ennen muuta internetin – sosiaalista mielekkyyttä arkisten käytäntöjen suunnasta, kytkemällä tekniikka ihmisten jokapäiväisiin elämäntilanteisiin ja viestinnällisiin tarpeisiin. Tutkimushanke toteutettiin osallistuvalla ja toiminnallisella otteella, mikä tarkoitti tutkimuksellisten interventioiden tekemistä paikallisiin yhteisöihin. Hankkeen tutkijat eivät tyytyneet tarkkailemaan ja raportoimaan tapahtumia ulkopuolisina, vaan toimivat tiiviissä vuorovaikutuksessa yhteisöjen jäsenten kanssa tarjoten heille mahdollisuuksia hyödyntää uutta viestintätekniikkaa ja opastaen sen käytössä.

Tutkimus toteutettiin kolmena osahankkeena, joista kaksi keskittyi paikallisen kansalaisviestinnän ja yksi paikallisen journalismin kehittämiseen verkkoteknologian avulla. Julkaisualustaksi perustettiin verkkosivusto *Mansetori* <<http://mansetori.uta.fi>>, jonka osioiksi tulivat tamperelaisten kaupunginosien *Manseyhteisöt* <<http://manseyhteisot.uta.fi>>, tamperelaisen kansalaiskeskustelun *Mansefoorumi* <<http://mansefoorumi.uta.fi>> ja tamperelaisen paikallisjournalismin *Mansemedia* <<http://mansemedia.uta.fi>>. Ouluun luotiin *Manseyhteisöihin* sekä sanomalehti Kalevan verkkoversioon kiinnittynyt *Raksilan* kaupunginosan asukkaiden julkaisu <<http://raksila.kaleva.fi>>.

Kaupunginosissa (*Manseyhteisöt* ja *Raksila*) toimineen osaprojektin johtajuutuksena oli toteuttaa yhdessä asukkaiden kanssa alueellisten yhteisöjen omia verkkojulkaisuja. Yhteisöstä riippuen sisällöntuotanto merkitsi eri painotuksien juttujen tekemistä, tarinoiden julkaisemista, alueen esittelyä, verkkokeskusteluja tai paikallisen tiedon kokoamista. Mukana olleet asukkaat kokivat projektin lisänneen kaupunginosansa kehitystä, vuorovaikutusta, tiedonsaantia ja julkaisumahdollisuuksia. Vaikeakäyttöisyys kuitenkin rajoitti uuden viestintätekniikan yleistymistä yhteisöjen julkaisuvälineenä. Osaprojektin yksi tärkeä johtopäätös onkin, että tietokoneiden ja muiden verkkojulkaisemisessa tarvittavien laitteiden ja ohjelmistojen tulee olla nykyistä paljon helpommin kaikkien halukkaiden käytettävissä.

Projektin kansalaiskeskusteluosiossa (*Mansefoorumi*) tutkittiin, kuinka internet soveltuu paikallisen kansalaiskeskustelun sekä yleisemmin avoimen ja vastavuoroisen julkisen viestinnän alustaksi. Tästä johtuen Mansefoorumi suunniteltiin ja sitä kehitettiin johdonmukaisesti suhteessa paikalliseen journalismiin. Toisaalta osahankkeessa pyrittiin haastamaan paikallisen julkishallinnon vakiintuneet viestintäkäytännöt. Mansefoorumin tärkeimpiä tavoitteita oli kehittää ja kokeilla kansalaislähtöisiä julkisviestinnän muotoja, kansalaisjulkisuuden verkkovälitteisiä lajityyppejä. Foorumiosion kiinnostus kohdistui myös esteisiin, joita internetin julkiselle kansalaiskäytölle asettuu. Esteet kiteytyvät kysymyksissä internetin hallinnasta 'paikkana' tai 'tilana', verkkoon pääsyn teknis-taidollisista edellytyksistä sekä verkon käytännöllisestä mielestä ja kulttuurisesta määrittelystä.

Mansemedian ensisijaisena tavoitteena oli kehittää keskustelevaa ja keskustelua herättävää verkkojournalismia. Osiossa haettiin uudenlaisia tapoja käsitellä paikallisia asioita perusteellisen ideoinnin ja monipuolisen lähteiden käytön avulla. Internetin mahdollisuuksia hyödynnettiin myös juttujen esittämisessä ja arkistoinnissa. Tekemällä yhteistyötä Mansefoorumin ja Manseyhteisöjen kanssa verkon julkisuuteen tuotiin journalismin keinoin aktiivisten kansalaisryhmien ääntä.

Mansemediassa pyrittiin myös laventamaan perinteistä toimittajan roolia. Osion toimittajat eivät vain seuranneet tapahtumien kulkua ulkopuolisina tarkkailijoina, vaan miettivät ja toteuttivat juttuideoita yhdessä esimerkiksi kaupunginosien asukkaiden kanssa.

Mansemedian yhteydessä kehitettiin helppokäyttöistä julkaisujärjestelmää. Osiossa tehtiin myös multimediajournalismin kokeiluja sekä yhdistettiin toisiinsa radio- ja verkkojournalismia.

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen *tekninen toteuttaminen* jakautui kolmeen osaan. Ensimmäisessä vaiheessa selvitettiin suomalaisten verkkojulkaisujen tekniikkaa ja toisessa rakennettiin hahmot Mansetori-kokonaisuudelle sekä alaosoiden teknisille ja sisällöllisille toiminnoille. Kolmannessa vaiheessa rakennettiin ja kokeiltiin projektin toimintamallia palvelevaa julkaisujärjestelmää. Squareksi nimetyn toimitusjärjestelmän ja -julkaisimen toimintaa testattiin opiskelijaryhmissä ja kehitettiin järjestelmää palautteen pohjalta käyttäjille helpommaksi.

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen *opetukset* uuden viestintätekniiikan mahdollisuuksista voidaan kiteyttää seuraavasti:

- Yhteisöllinen verkkoviestintä on opiskeluprojekti. Pelkkä laitteiden asettaminen käytettäväksi ei riitä elävän kansalaisviestinnän synnyttämiseksi. Verkkoon pääsyn ja tekniikan saavutettavuuden ohella kansalaisten on saatava todellinen

mahdollisuus opiskella uuden viestintätekniikan edellyttämiä taitoja.

- Verkkoon voidaan luoda uusia lajityyppejä. Projektissa kehitettiin uudenlaisia sisältömalleja, jotka ovat alkioita kansalaislähtöisen, paikallisesti toteutuvan verkkoviestinnän lajityypeille. Tällaisia ovat vuorovaikutuslajityypit, tiedotuslajityypit, vaikutuslajityypit, muistilajityypit, palvelulajityypit ja synergiset lajityypit.

- Uusi viestintätekniikka itsessään ei tuota uudenlaista vuorovaikutusta ja toimintaa. Lisäksi nykyiset tekniset ratkaisut eivät riitä vastaamaan kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden haasteisiin. Laitteita ja ohjelmia tuleekin kehittää ottamalla lähtökohdaksi yhteisöjen ja kansalaisten viestinnälliset tarpeet sekä tekemällä kehitystyötä yhteydessä kansalaisryhmien toimintaan.

- Verkko voi muuttaa paikallisjulkisuutta. Projektissa kehitetty paikallisen verkkojulkisuuden toimintamalli asemoi kansalaiset uudenlaisia osallistumismahdollisuuksia avaavalla tavalla sekä suhteessa journalistisesti tuotettuun paikallisjulkisuuteen että viranomaisjulkisuuteen. Lähtökohtana on vuorovaikutteisen ja kaikille avoimen julkisen tilan luominen verkkoon.

Hankkeen kuluessa Tampereeseen keskittynyt Mansetori-sivusto on kehittynyt paikallisen vuorovaikutuksen areenaksi, jossa kohtaavat julkisesti mitä moninaisimmat sanojat ja tekijät. Mansetori on kasvanut yhden tutkimushankkeen julkaisualustasta tamperelaisittain merkitykselliseksi, paikalliseen julkisuuteen tärkeän ja omintakeisen lisän tuovaksi julkisuustilaksi. Tämän on mahdollistanut projektin toteuttaminen kansalaisryhmien ja paikallisyhteisöjen lähtökohdista, niiden kanssa tiivistä yhteistyötä tehden.

Paikallisuus verkkomediassa -projektin toteutti vuosina 1998-2000 Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikkö. Hanke sai rahoitusta Tekesin USIX-ohjelmasta ja sen yrityskumppaneita olivat Alma Media, Kaleva, TPO ja OPOY. Hanketta konsultoivat MIT:n Media Laboratoryn tutkijat.

Alkusanat

Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön toteuttama *Paikallisuus verkkomediassa* (Locality in the Global Net) on ollut monessakin mielessä erityislaatuinen hanke. Se on ollut teknologiaprojekti, jonka toteuttajat ja menetelmät ovat tulleet journalismintutkimuksen ja muun yhteiskuntatieteen piiristä. Se on ollut tutkimus, jossa ei ole tyydytty kirjaamaan ja selittämään jo tapahtunutta, vaan hankkeessa on osallistuttu yhteiskunnalliseen elämään, luotu, tehty – ja tutkittu. Hanketta ei myöskään ole toteutettu vain palkattujen tutkijoiden voimin, vaan hankkeen keskeinen voimavara ja elinehto ovat olleet verkostoituminen ja yhteistyö ruohonjuuritason kansalaisyhteisöjen kanssa. Ja kysymyksessä on ollut internet-tutkimushanke, jossa ihmisiä ei ole kohdeltu ensisijaisesti kuluttajina tai asiakkaina, vaan aktiivisina kansalaisina, joiden kautta uudelle teknologialle voidaan löytää järkevä yhteiskunnallinen merkitys paikallistasolla.

Tällaisen monisyisen ”projektiolion” kuvaaminen on ymmärrettävästi vaikeaa. Melkein kolmen vuoden aikana on projekti kokenut lukuisia onnistumisen hetkiä, rämpinyt välillä turhautumisen suossa, edennyt, empinyt ja edennyt jälkeen. Vaikka tutkimushankkeen kaikkien vivahteiden esittäminen ei olekaan mahdollista, olemme yrittäneet kirjata tähän raporttiin mielestämme tärkeimmät seikat projektista. Raportissa kerrotaan Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen toimintamallista ja esitellään sen keskeisiä tuloksia. Kokonaisuus on jäsennetty siten, että ensimmäisessä luvussa kerrotaan hankkeen viitekehystä ja lähtökohdista. Seuraava pääluke esittelee hankkeen toiminnan ja tulokset siten, että kukin tutkimuksen osa-alue käsitellään omassa jaksossaan. Näiden jälkeen palataan hankkeen kokonaiskuvaan ja pohditaan tutkimustulosten yleistä merkitystä. Liitteessä 1 on luettelo projektiin liittyvistä aiemmista julkaisuista.

Hankkeen projektiryhmä haluaa kiittää kaikkia yhteistyökumppaneitaan. Tärkeitä ja läheisiä ihmisiä olivat Journalismin tutkimusyksikön ja tiedotusopin laitoksen kollegat, samoin kuin muutkin Tampereen yliopiston tutkijat ja opettajat. Hankkeen johtoryhmässä olleet yrityskumppaniemme Alma Median, Kalevan, TPO:n ja OPOY:n edustajat antoivat tärkeän taustatuen hankkeelle, ja etenkin Mauri Mattsson, Juha Tolonen ja Marko Turpeinen osallistuivat hankkeeseen myös käytännöllisesti. Tekes-yhteyshenkilömme Jouko Salo auttoi moninaisissa projektihallinnon kysymyksissä hankettamme, jota on rahoitettu Tekesin <<http://www.tekes.fi>> USIX-ohjelmasta <<http://www.espoo.com/usix>>. Arvokkaan panoksen antoivat MIT:n Media Laboratoryn tutkijat Walter Bender ja Ken Haase, jotka olivat koko hankkeen ajan projektiryhmän aktiivisia neuvonantajia, ideoiden tuottajia ja sisäisiä kriitikoita. Kiitokset kaikille teille!

Ennen kaikkea projektiryhmä haluaa kiittää kaikkia niitä kymmeniä paikallisyhteisöjen ihmisiä, jotka tekivät hankkeen käytännön toteutuksen mahdolliseksi. Omalla vapaa-ajallaan, innostuneina uuden teknologian mahdollisuuksista paikallisviestinnässä he osallistuivat hankkeeseen sen ruohonjuuritasolla ja autoivat luomaan hankkeelle sen sielun Tampereella ja Oulussa. Tässä ei valitettavasti ole mahdollista mainita nimeltä jokaista, joten esitämme vain yhden yhteisen, mutta sitäkin lämpimämmän kiitoksen teille kaikille!

Tampereella joulukuussa 2000
Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen projektiryhmä
*Ari Heinonen, Maarit Mäkinen, Seija Ridell,
Ari Martikainen, Mika Halttu, Esa Sirkkunen*

Ari Heinonen

Johdanto: Verkko, paikallisuus, julkisuus

Tutkimuksen tausta

Uuden viestintäteknologian sosiaalista mielekkyyttä etsimässä

Kirjassaan ”The Rise of the Network Society” Manuel Castells (1996, 4) luo perustaa uuden viestintäteknikan ja tietoverkkojen tutkimukselle muistutamalla, että on kyettävä katsomaan teknologian itsensä ulkopuolelle yhteiskuntaan. Samalla kun ”meidän on otettava teknologia vakavasti” on oivallettava sen kehittymisen syvä yhteiskunnallisuus sekä sijoitettava teknologian muutosprosessi ”yhteiskunnalliseen kontekstiin, jossa muutos tapahtuu ja joka muokkaa sitä”.

Juuri tästä on ollut kysymys tässä julkaisussa raportoitavassa tutkimus- ja kehityshankkeessa *Paikallisuus verkkomediassa*. Projektissa uutta viestintäteknologiaa, erityisesti internetiä, on tarkasteltu yhteiskunnallisista lähtökohdista ja yhteydessä arkisiin käytäntöihin. Asettamalla teknologia sosiaalisiin yhteyksiin, punnitsemalla teknisiä sovelluksia käytännöllisesti ja soveltamalla teknologiaa päivittäisiin viestintätarpeisiin hankkeessa on tuotettu aineistoa, jonka avulla teknologiaa voidaan muokata paremmaksi ja samalla ohjata sen kehitystä yhteiskunnallisesti perusteltuihin uomiin.

Tutkimushankkeen perustelu nousee siitä tosiseikasta, että kaikesta valtaisasta kohusta huolimatta uuden viestintäteknologian yhteiskunnallinen merkitys on edelleen avoin kysymys. Eittämättä on jossain mitassa oikein puhua yhteiskunnallisesta mullistuksesta, jonka taustalla on se, että ”läpimurrot informaation käsittelyssä, tallentamisessa ja välityksessä ovat johtaneet informaatioteknologioiden työntymiseen käytännöllisesti katsoen kaikille yhteiskunnan lohkoille” (Webster, 1995, 7). Yhteiskunnallisessa katsannossa informaatioteknologian uutta merkitystä korostaa myös se, että sen ympärille syntyvillä uusilla ajattelutavoilla ja toimintamalleilla on vaikutusta yli yhteiskunnan kaikkien sfäärien. Taustalla on erilaisten tekniikoiden (kuten mikroelektroniikan, tietojenkäsittelyn ja telekommunikaation) konvergenssi ja tämän läpitunkevuutta edistävä digitaalisen kielen yleinen ”käyttöliittymä”. (Castells 1996, 29-30)

On kuitenkin otettava huomioon, että myllerryksen teknologisesta perustasta huolimatta asetelma ei ole mitenkään suoraviivainen eikä muutos palaudu tekniikkaan. Teollisuusyhteiskunnan muuttuessa ns. tietoyhteiskunnaksi entiset asetelmat muuttuvat teknologian ohella myös talouden, työelämän ja kulttuurin ulottuvuuksilla. Erityisen tähdellistä on panna merkille, että kysymys on vuorovaikutteisista prosesseista. Samalla kun teknologian muutos – eräänlainen ”informaatioteknologisoituminen” – vaikuttaa talouteen, työelämään ja kulttuuriin, nämä muokkaavat teknologiaa ja suuntaavat sen kehitystä. (ks. Webster 1995, 6-23 ja Heinonen 1999, 27-29)

Eräs muutosvaiheen ja myös Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen keskeisiä ulottuvuuksia on muutos siinä tavassa, jolla yhteiskunta ja sen toimijat nähdään suhteessa toisiinsa. Teollisen yhteiskunnan metaforia ovat olleet yhtäältä suoraviivaiset ja toisaalta toisistaan irralliset liukuhihnat ja savupiiput. Teollisen yhteiskunnan toimintamallit on organisoitu lineaarisiksi ja järjestäytyneiksi käytännöiksi, joissa toisistaan erilliset yhteiskunnan toimijat ovat vuorovaikutuksessa yleensä jäykkien ja hierarkkisten rakenteiden välityksellä. Tällaisia rakenteita ovat olleet ja ovat toki edelleen esimerkiksi joukkotiedotus ja edustuksellinen demokratia. Ne ovat määritelleet eri toimijoiden asemaa esimerkiksi akselilla alamaiset – vallankäyttäjät ja säädelleet näiden vuorovaikutusta muun muassa journalististen lähdekäytäntöjen avulla.

Paljolti juuri uuden viestintäteknologian kehitykseen liittyen voidaan aavistella toisenlaisen organisoitumisen tekevän tuloaan. Sen metaforaksi sopii mainiosti verkko, joka koostuu periaatteessa avoimesta määrästä toisiinsa yhteydessä olevia solmuja. Samalla kun vuorovaikutusten mahdollinen määrä moninkertaistuu, vähenee mahdollisuus järjestää suhteita hierarkkisesti ja yksisuuntaisesti, sillä verkkoliikenne on kaksisuuntaista ja mikä tahansa solmu voidaan ohittaa vaihtoehtoista reittiä myöten. Tämä ”verkottuneen yhteiskunnan” abstraktio konkretisoituu olennaisesti juuri uudessa viestintäteknikassa: sen myötä rakentuu aineellinen perusta sille, että sosiaalisen organisoitumisen verkottunut muoto leviää kautta yhteiskunnallisen rakenteen (Castells 1996, 469). Paikallisuus verkkomediassa –hanke on omalta osaltaan paneutunut siihen, miten verkottuneen yhteiskunnan ajatus toimii käytännössä, kun ”verkkojen verkko” internet asetetaan kansalaisten käyttöön.

Teknologiaa voi ja pitää ohjata

Aprikoitaessa teknologian merkitystä yhteiskunnassa on helppo sortua teknologian ylikorostamiseen, jopa teknodeterminismiin. Uusien teknologioiden myötä syntyneet ennusteet – näkökulmasta riippuen haaveet tai kauhukuvat – syvällisistä yhteiskunnallisista muutoksista ovat elimellinen osa teknologioiden merkityksen muovautumista. Ylväät teknoprofetiat eivät ole ominaisia vain meidän ajallemme, vaan uusia teknisiä tuotteita on kautta aikojen pyritty koris-

telemaan yhteiskunnallisen edistyksen kuorrotuksella. Kun uusia tekniikoita tuodaan markkinoille, niihin mieluusti liitetään visioita muutoksista ihmisten elämässä, taloudessa ja ylipäänsä yhteiskunnassa. Muutokset ovat luonnollisesti muutoksia parempaan suuntaan – ainakin niiden näkökulmasta, jotka uusia tuotteita markkinoivat ja jotka niistä hyötyvät. (Heinonen 1999, 34)

Hyvä esimerkki informaatioteknologian alalta on sähkölennätin, joka aikansa uutena tekniikkana nähtiin tai ainakin esitettiin demokratian ja maailmanrauhan välineenä. Ensimmäisen lennätinyhteyden luominen Euroopan ja Amerikan välille sai aikaan kohun, joka on verrattavissa internet-hypeen siinäkin mielessä, että tekninen suoritus sinänsä katsottiin yhteiskuntaa radikaalisti muuttavaksi seikaksi. (ks. esim. Marvin 1988 ja Standage 1998) Vastaavasti on perusteltua epäillä, että internetiin liitetyt lupaukset ja odotukset osoittautuvat ylimitoitetuiksi ja että kysymys on lopulta jälleen yhdestä viestintäteknisestä sovelluksesta, ei yhteiskunnan perusorganisoinnista koskevasta laajemmasta ilmiöstä.

Onkin tärkeää oivaltaa, että kysymys on meneillään olevasta prosessista ja vielä muotoaan hakevasta teknologiasta. Yhteiskunnan verkottuminen on sekä symbolisessa että konkreettisessa mielessä ilmiö, johon voi ja pitää vaikuttaa. Teknologia ja sen tuotteet muovaantuvat jatkuvassa vuorovaikutuksessa yhteiskunnassa vaikuttavien intressien ja tarpeiden kanssa, eivät näistä irrallaan. Tekniikan innovaatio ei aina kehity prototyyppiasteelta tuotteeksi, eikä tuote välttämättä palvele alun perin ajateltua tarkoitusta. (ks. Williams ja Edge 1996, ja Winston 1998) Tämä pätee myös internetiin ja ylipäänsä verkkoteknologiaan: edelleenkin on näkemättä vastaus siihen, minkä sijaan internet saa yhteiskunnallisten käytäntöjen kokonaisuudessa.

Tärkeää on myös se, että internetinkään rooli ei muovaudu omalakisesti, vaan aktiivisten valintojen tuloksena. Keskeistä on, ketkä pääsevät vaikuttamaan teknologian käyttötapoihin ja kehityslinjoihin, keitä kuunnellaan, kun uusi tekniikoita kehitetään. Paikallisuus verkkomediassa –hankkeessa lähtökohtana oli verkkoteknologian kehittäminen ja tutkiminen ruohonjuuritason näkökulmasta, ihmisten arjesta nousevien viestinnällisten tarpeiden suunnalta.

Tutkimusasetelma

Lähtökohdat

Arkisiin viestintäkäytäntöihin kiinnittymisen ohella Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen tärkeimpänä lähtökohtana on ollut paikallisuuden korostaminen verkkoteknologian kehittämisessä. Uuden viestintäteknikan sosiaalista mielekkyyttä on hankkeessa etsitty kytkemällä tekniikka ihmisten lähiympäris-

töön, elämänpireihin, jotka ovat osa heidän jokapäiväistä olemistaan. On paikallaan todeta, että tällainen suhtautumistapa internetiin ei ollut kovinkaan tavanomainen kun hankkeen tutkimussuunnitelmaa vuonna 1997 laadittiin, vaan vallitsevana näkökulmana tuolloin oli internetin globaali ulottuvuus.

Totta on, että internetin vaikutus tilan ja ajan merkitykseen on suuri, internet on ikään kuin asettanut uudelleen molempien rajat (ks. esim. Webster 1995). Uuden teknologian merkitys avautuu kuitenkin useimmiten tutunomaisten käytäntöjen kautta; globaali kanssakäyminen on jokapäiväisen viestinnän ensisijainen ulottuvuus vain harvalle. Kommunikointi lähinaapuruston kanssa, tiedonvälitys oman elämänpirein asioista ja pääsy osalliseksi paikkakunnalla eri kysymyksistä käytävään keskusteluun tuovat internetin osaksi ihmisten jokapäiväistä elämää. Paikallisuus verkkomediassa –hankkeessa internet onkin ”lokalisoitu”, verkkoteknologiaa on tutkittu ja kehitetty paikallisiin sisältöihin ja paikalliseen julkisuuteen liittyvistä näkökohdista.

Hankkeessa lähdettiin hahmottamaan paikallista viestintää ja julkisuutta paikallisjournalismin suunnalta. Tutkimussuunnitelmassa viitattiin siihen, että sanomalehdet joutuvat etsimään uudelleen paikkaansa verkkoviestinnän aikakaudella, ja että tuo paikka mitä todennäköisimmin löytyy juuri aiempaa tiiviimmästä kytkeytymisestä paikalliseen yhteisöön. Sanomalehtien uusi rooli verkkoviestinnässä voisi olla toimiminen paikallistason tiedonväljänä ja yhteisöllisen organisoitumisen välineenä. Visioon sisältyy oletus, että journalismi avautuu ja todella omaksuu normatiivisen tavoitteen asettua kansalaisyhteiskunnan toimijaksi ja hyödyntää tässä uuden teknologian mahdollisuuksia. (vrt. Rheingold 2000, Strategic developments...1996)

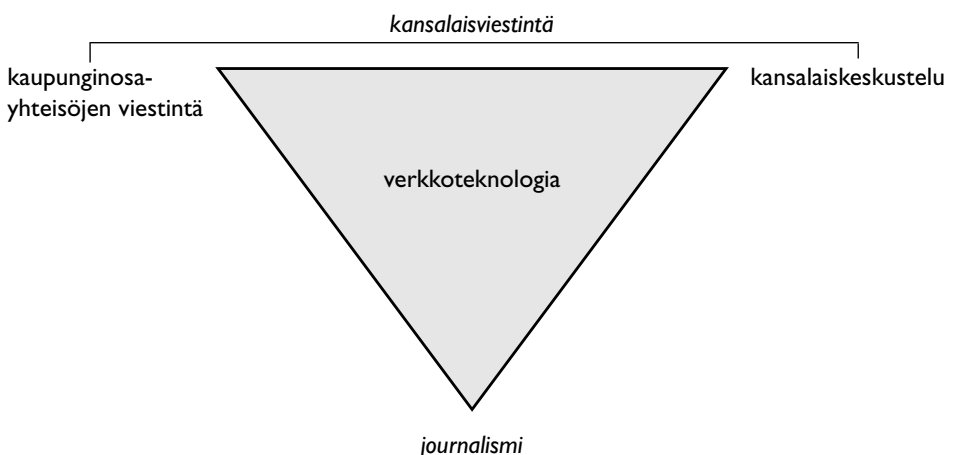
Toisaalta hanketta käynnistettäessä oli jo nähtävissä, että verkon mahdollisuudet paikallisviestinnässä eivät rajoitu journalistiseen sisällöntuotantoon. Itse asiassa sittemmin on voitu havaita, että etenkin sanomalehdillä on melkoisia sopeutumisvaikeuksia verkkoviestinnän oloihin. Tämä aiheutuu paljolti siitä, että verkkoteknologian peruspiirteet, kuten vuorovaikutteisuus ja liki reaaliaikaisuus sopivat paremmin tyypillistä journalismia keskustelelevampaan ja välittömämpään viestintään. Tutkimussuunnitelmassa tämä otettiin huomioon mm. toteamalla, että uuden teknologian tulisi mahdollistaa ihmisten osallistuminen julkiseen viestintään laajasti niin sisällön tuottajina kuin vastaanottajinakin. Tällainen viestinnän painopisteen siirtyminen joukkoviestinnästä kansalaisviestintään edistäisi paikallisdemokratiaa. Hankkeen tarkoituksiksi määriteltiinkin kehittää sellaisia teknisiä sovelluksia, tuotantomenetelmiä ja toiminnan malleja, joiden avulla sanomalehdet ja muut viestintäyritykset voivat myötävaikuttaa vilkkaan paikallisen kansalaisviestinnän ja –keskustelun muotoutumiseen. (vrt. Rheingold 2000)

Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen lähestymistapa verkkoteknologian avulla tapahtuvaan paikallisviestintään oli siten alusta lähtien kokonaisvaltainen: tekniikan mahdollisuudet paikallisessa viestinnässä on nähty sekä journalismin että kansalaisviestinnän näkökulmista. Hankkeen tavoite ilmaistiinkin näin:

- Verkkoteknologian, työprosessien ja sisältömallien kehittäminen niin, että
- sanomalehdet ja muut välineet voisivat myötävaikuttaa elävän paikallisviestinnän ja keskustelun syntyminen, ja samalla
- paikallisen kansalaisviestinnän kehittäminen sekä itsessään että paikallisjournalismin voimavarana.

Tutkimusasetelman kiteytyminen

Hankkeen esitutkimusvaiheessa tutkimustehtävä operaationaalistettiin jakamalla se kolmeen osatehtävään. Niistä yksi kohdentui paikallisen journalismin kehittämiseen verkkoteknologian avulla ja kaksi muuta paikallisen kansalaisviestinnän kehittämiseen. Kansalaisviestinnän osioissa paneuduttaisiin verkon hyödyntämiseen yhtäältä paikallisen kansalaiskeskustelun virittämisessä ja toisaalta paikallisyhteisöjen viestinnän kehittämisessä. Koko hankkeen toimintaa ehkä oleellisin kuvaava piirre oli alusta alkaen se, että nämä kolme tutkimusosiota toteutettiin vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Vaikka osahankkeet ovat toimineet ajoittain hyvinkin itsenäisinä projekteina, hankkeen kantava ajatus on ollut paikallisviestinnän eri lajien toisiaan ruokkivuus ja synergia, joihin juuri uusi teknologia tarjoaa ainakin periaatteessa uudenlaisia mahdollisuuksia. Taustalla on ajatus, että paikallista journalismia tulee kehittää herkemmäksi kansalaisviestinnän signaaleille samalla kun journalismi voi omalla panoksellaan edistää paikallista kansalaiskeskustelua ja paikallisten yhteisöjen viestintää. Hankkeen operaationaalistettua tutkimusasetelmaa voidaan havainnollistaa kuvan 1 tapaan.

Kuvio 1. Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen tutkimusasetelma.

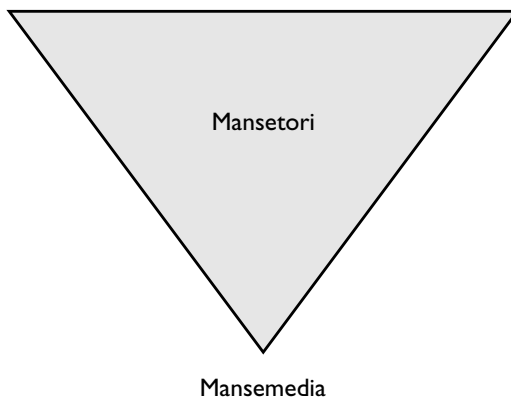
Tutkimustehtävää lähdettiin toteuttamaan luomalla hankkeelle avoin www-julkaisu. Kyseessä on ollut projektin työväline, joka ei ole ollut päämäärä sinänsä, vaan kehitettyjen ja testattavien toimintamallien kokeilu- ja tutkimusalusta. Täsmennetyn tutkimustehtävän mukaisesti julkaisuun rakennettiin osahankkeiden mukaiset pääsisältölohkot: journalistinen osio, kaupunginosayhteisöjen osio ja kansalaiskeskustelun osio. Näiden rinnalla – ja välttämättömänä ehtona koko julkaisun kehittämiseksi – hankkeessa testattiin ja kehitettiin tarkoitukseen soveltuvia verkkoteknologian teknisiä välineitä ja ohjelmistoja. Tutkimus- ja kehitystyö aloitettiin kansalaisviestinnän osioista, sillä tutkimusasetelman mukaisesti journalismia pyrittiin kehittämään nimenomaan suhteessa verkon mahdollistamiin kansalaisviestinnän uusiin muotoihin. Tälläkin ratkaisulla haluttiin ilmentää sitä, että uusi viestintäteknologia voi murtaa julkisen viestinnän perinteisiä asetelmia.

Verkkosisältöjä lähdettiin kehittämään sekä Tampereella että Oulussa. Tampereelle perustettiin yllä kuvattujen lähtökohtien kaltainen julkaisu nimeltään *Mansetori* <<http://mansetori.uta.fi>>, jonka osioiksi tulivat tamperelaisten kaupunginosayhteisöjen *Manseyhteisöt* <<http://manseyhteisot.uta.fi>>, tamperelaisen kansalaiskeskustelun *Mansefoorumi* <<http://mansefoorumi.uta.fi>> ja tamperelaisen paikallisjournalismin *Mansemedia* <<http://mansemedia.uta.fi>>. Ouluun luotiin tutkimuksellisesti Manseyhteisöihin kiinnittynyt Raksilan kaupunginosan asukkaiden julkaisu *Raksila verkossa* <<http://raksila.kaleva.fi>>. Kuvio 2 havainnollistaa tätä rakennetta.

Kuvio 2. Paikallisuus verkkomediassa –hankkeelle luotu kokeiluympäristö, www-julkaisu

Manseyhteisöt +
Raksila

Mansefoorumi

Mansetori, johon liittyy Oulun Raksilan sivusto.

Hankkeen kolmen osa-alueen konkreettiset tutkimustehtävät voidaan kiteyttää näin (yksityiskohtaiset esitykset ovat jäljempänä kunkin osahankkeen raportissa):

- Kaupunginosayhteisöjen viestintä (Manseyhteisöt + Raksila verkossa): Osahankkeessa kehitetään ja tutkitaan kansalaisviestinnän teknisiä ja taidollisia edellytyksiä niin, että internetiin luodaan paikallinen (kaupunginosan) verkkojulkaisu yhdessä yhteisön jäsenten kanssa.
- Kansalaiskeskustelufoorumi (Mansefoorumi): Osahankkeessa luodaan verkoteknologian avulla kansalaisjulkisuuden virtuaalinen ja vuorovaikutteinen tila, jossa voidaan käsitellä paikallisesti tärkeitä ja kiistanalaisiakin kysymyksiä relevanttien osapuolten kesken.
- Paikallisjournalismi (Mansemedia): Osahankkeen tavoitteena on ollut hahmottaa kansalaisnäkökulmaa painottavaa, keskustelemaa ja keskustelua herättävää verkkovälitteistä paikallisjournalismia, kehittää tähän soveltuvia julkaisujärjestelmiä sekä kokeilla multimedijournalismin mahdollisuuksia.

Keskeistä näiden kolmen osahankkeen toteutuksessa on ollut niiden kytkeytyminen toisiinsa toiminnan eri tasoilla. Ensinnäkin Mansetoria on www-julkaisuna kehitetty kokonaisuutena siten, että eri osahankkeiden ulkoasut ja rakenteet ovat tiettyyn mittaani asti olleet yhtenevät ja tunnistettavissa yhden kokonaisuuden osiksi. Toiseksi Mansetorin osiot ovat olleet teknisesti yhteydessä toisiinsa jo siksi, että ne ovat sijainneet samalla palvelimella (paitsi Raksila verkossa -sivusto, joka on ollut hankkeen yhteistyökumppanin Kalevan palvelimella). Kolmas ja tärkein piirre on ollut osioiden sisällöllinen kytkeytyminen toisiinsa. Linkityksillä ja keskinäisillä viittauksilla on pyritty kokeilemaan erityisesti aktiivisen kansalaisviestinnän ja journalismin synergiaa. Tämän lisäksi journalistinen Mansemedia on hyödyntänyt kansalaisviestinnällisten Manseyhteisöjen ja Mansefoorumin käsittelemiä aihepiirejä. Kansalaisviestinnän osioissa on puolestaan voitu käyttää Mansemedian sisältöjä esimerkiksi keskustelujen taustoituksessa. Näin Mansetori on ollut olennaisesti enemmän kuin osioidensa summa.

Tutkimusote

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen tutkimusasetelma edellyttää erityislaatuista tutkimusotetta. Teknologian kehittämisessä tavanomainen laboratoriotestaus tai kokeilu rajatulla koeyleisöllä ei ole tässä tapauksessa ollut mielekästä. Sen sijaan hanke toteutettiin otteella, jota voi kuvata osallistuvaksi ja toiminnalliseksi tutkimus- ja kehitystyöksi. Tämä on tarkoittanut sitä, että hankkeessa on tehty tutkimuksellisia interventioita paikallisiin yhteisöihin. Hankkeen tutkijat eivät ole tyytyneet tarkkailemaan ja raportoimaan tapahtumia, vaan ovat toimineet avoimesti yhteisöjen sisällä tarjoten niiden jäsenille mahdollisuuksia hyödyntää uutta viestintätekniikkaa. Erityisesti tämä koskee hankkeen kansalaisviestinnällisiä osioita, joissa tutkijat ovat ensin identifioineet kiinnostuneet kansalaisjärjestöt ja -ryhmät, luoneet niiden kanssa yhteistyösuhteet ja tuottaneet yhdessä osallistujien kanssa verkkoon yhteisöjen viestinnällisistä tarpeista lähteviä muotoja ja sisältöjä.

Tähän liittyy hankkeen tutkimusotteen toinen erityispiirre, joka on vuorovai-
kutteisuus (jälleen erityisesti kansalaisviestinnän osioissa). Vuorovaiikutuksen
muotoja ovat olleet paitsi tutkijoiden osallistuminen yhteisöjen toimintaan
myös fokuoituneet Mansetorin ja Raksilan sivustojen sisältöjen ja niiden tuot-
tamisen organisoinnin suunnittelutilaisuudet, säännöllinen päivitys- ja ylläpito-
toiminta yhteisöjen kanssa, yhteisöille hankkeen puitteissa annettu verkkotai-
tojen koulutus, yhteisöille tarjottu tiedotustuki jne. Lähtökohtana on ollut,
että yhteisöjen intressit ja tavoitteet ohjaavat toimintaa, jolle projekti pyrkii
luomaan taidollisia ja teknisiä edellytyksiä.

Tutkimusotteen kolmas piirre on ollut avoimuus ja julkisuus. Julkisuus on
luonteva osa hanketta, jonka edistymistä voi jatkuvasti seurata avoimelta verk-
kosivustolta – kaikki toteuttamisvaiheeseen asti edenneet sisällölliset innovaa-
tiot ovat olleet kenen tahansa arvioitavina Mansetorilla ja Raksilan sivuilla.
Hankkeen julkisuus on merkinnyt myös sitä, että samalla kun projekti on
tutkinut ja kehittänyt paikallisviestintää, se on itsessään – tuotettujen sisältöjen
kautta – ollut aktiivinen toimija paikallisviestinnässä ja siten omalta osaltaan
muokannut tätä. Vaikka kyseessä on ollut pilottimaisiin toimintamalleihin
pyrkinyt hanke, sen toiminta on ollut luomassa reaalisesti olemassaolevaa ja
elävää paikallista julkista tilaa, toisinaan jopa selvästi yksilöitynä tekijänä. Man-
sefoorumien ja Manseyhteisöjen sekä Raksilan sisältöihin on viitattu, niihin
on otettu kantaa ja ne ovat olleet osa paikallista julkista keskustelua niin perin-
teisissä viestimissä kuin muussakin debatoinnissa. (Liitteessä 2 on joitakin esi-
merkkejä hankkeesta tehdyistä jutuista.) Hankkeessa onkin kyetty tutkimaan ja
kehittämään uutta teknologiaa poikkeuksellisen elämänmakuisessa sosiaalisessa
kontekstissa.

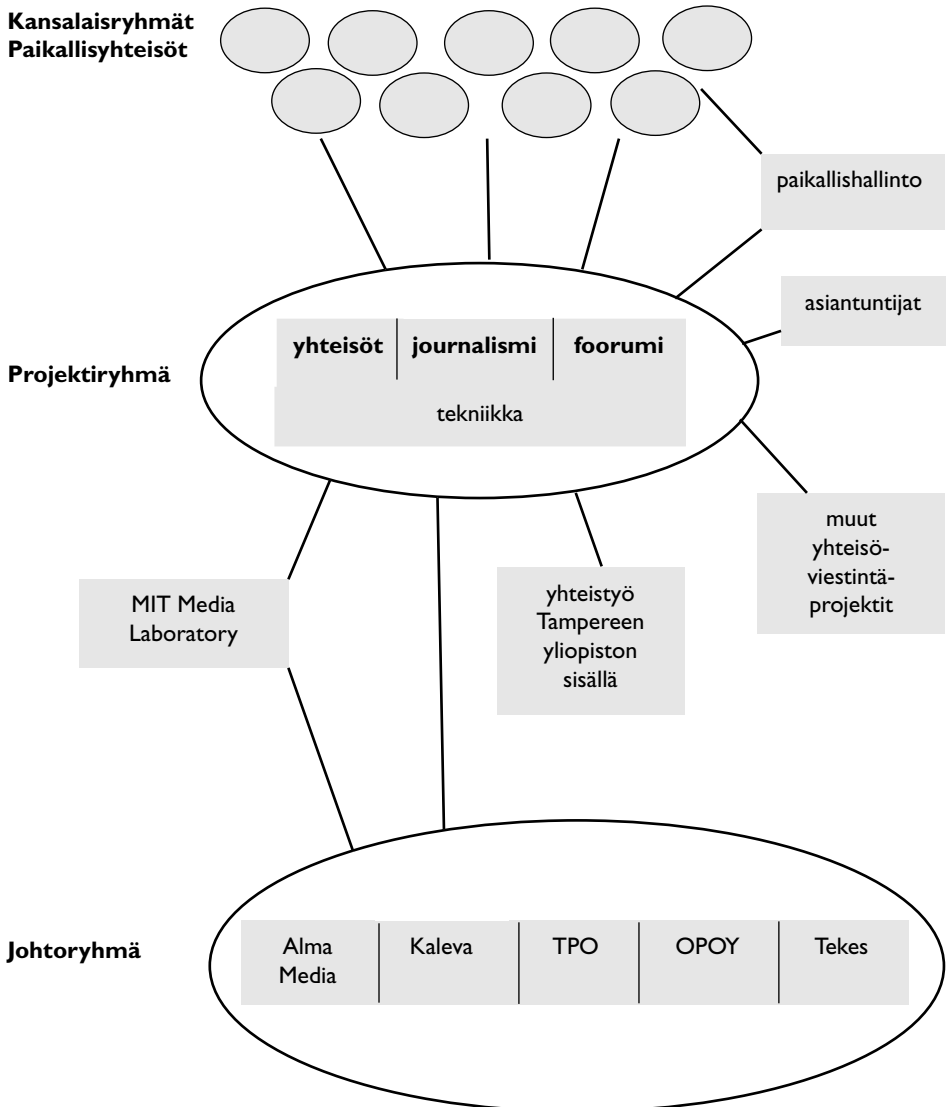
Hankkeen organisaatio

Faktat

- Paikallisuus verkkomediassa (Locality in the Global Net)
- Toteuttaja Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto
- Tekesin tavoitetutkimushanke (USIX-ohjelma)
- Yrityskumppanit Alma Media, Kaleva, TPO, OPOY
- Tutkimuskonsultointia MIT Media Laboratorylta
- Kesto 1.3.1998 – 31.12.2000
- Projektin www-osoite <<http://mansetori.uta.fi>>

Maaliskuussa 1998 alkaneen hankkeen organisaatio rakennettiin vastaamaan
kolmitahoista tutkimustehtävää. Organisaatiolle on ollut ominaista sen eri

osien säännöllinen yhteydenpito ja verkostoituminen myös perushankkeen ulkopuolelle. Kuvio 3 havainnollistaa projektioorganisaation peruspiirteitä.

Kuvio 3. Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen organisaatio.

Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen päätoteuttaja oli Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella toimiva Journalismin tutkimusyksikkö (JTY). Toteutusta varten JTY perusti projektiryhmän, johon kiinnitettiin tutkijat, yksi kullekin tutkimuksen kolmelle osa-alueelle eli journalismiin, kansalaiskeskusteluun ja kaupunginosien viestintään. Huolimatta vastuualueiden eriyttämisestä projektiryhmä on työskennellyt kaiken aikaa tiiviinä ryhmänä hankkeen peruslähtökohdan mukaisesti. Projektiryhmän toimintaa on vahvistanut se, että Suomen Akatemia myönsi Paikallisuus verkkomedia –hankkeelle projektiin

kiinnitetyn tutkijatohtorin viran, johon siirtyi yksi projektiryhmän tutkijoista.

Hankkeen työtä ohjaamaan perustettiin johtoryhmä, johon JTY, Tekes ja yrityskumppanit nimesivät edustajansa. Johtoryhmän rooli on ollut hankkeessa myös käytännöllinen, sillä yrityskumppaneiden edustajat ovat osallistuneet ajoittain hyvinkin konkreettisesti hankkeen toteutukseen. Johtoryhmän kautta hankkeelle on saatu myös perusrahoituksen ulkopuolisia toimintaresursseja kuten laitteita ja tietoliikenneyhteyksiä sekä julkisuutta niin itse hankkeelle kuin siinä toteutetuille toimintamalleillekin. Johtoryhmässä edustettuina olleiden tahojen lisäksi hankkeella on ollut toiminnallista yhteistyötä mm. Tampereen kaupungin ja Nokian kanssa.

Tutkimuksen kannalta arvokasta on ollut hankkeen yhteistyö Massachusetts Institute of Technologyssa sijaitsevan Media Laboratoryn kanssa. Yhteistyö on antanut hankkeelle lisävoimavaroja niin ideointiin kuin käytännön toteutukseenkin. Media Labin tutkijat ovat jatkuvasti konsultoineet hanketta ja kaksi projektiryhmän tutkijoista teki hankkeen kuluessa kuukauden työvierailun Media Labiin. Myös projektin johtoryhmä piti työseminaarin Media Labin tutkijoiden kanssa MIT:ssa ja tutustui tutkimuslaitoksen toimintaan.

Hankkeen kansalaislähtöisen luonteen vuoksi toteutuksen organisatorinen kulmakivi on ollut yhteistyöverkoston luominen paikallisten kansalaisjärjestöjen ja -ryhmien kanssa Tampereella ja Oulussa. Nämä kansalaisryhmät ovat olleet hankkeen perusvoimavara, jonka kantamana verkkoteknologian mahdollisuuksia paikallisviestinnässä on käytännössä luotu ja testattu. Yhteistyöverkostossa on ollut mm. kaupunginosien asukkaiden yhdistyksiä, paikalliskulttuuriin keskittyviä eri alojen yhteisöjä, kansalaisliikkeitä ja laaja-alaisempia kansalaisvaikuttamisesta kiinnostuneita ryhmiä. Näitä esitellään tarkemmin raportin seuraavassa pääluvussa.

Käytännön tutkimustyössä hanke on tehnyt yhteistyötä relevanttien oppiaineiden kanssa Tampereen yliopistossa. Kiinteintä yhteistyö on ollut tiedotusopin laitoksen kanssa, mm. niin, että laitoksen opiskelijat ovat tuottaneet sisältöjä Mansemediaan osana opintojaan. Yhteistyötä on tehty myös informaatiotutkimuksen, tietojenkäsittelytieteen, aluetieteen ja ympäristöpolitiikan sekä politiikan tutkimuksen laitosten kanssa.

Hanke on verkostoitunut myös muutamien muiden vastaavatyypisten kehitys- ja tutkimushankkeiden kanssa. Kokemuksia on vaihdettu mm. Kotikatuprojektin, Oppiva Vaara-Karjala -projektin (ent. Oppiva Ylä-Karjala) sekä Integroituvan julkaisemisen sovellukset multimediassa -hankkeen (IMU2) kanssa. Media Lab -yhteistyön ansiosta Paikallisuus verkkomediassa on ollut yhteydessä yhdysvaltalaiseen Silver Stringers -projektiin.

Lähteet

Castells, Manuel (1996): *The Rise of the Network Society. Volume I, The Information Age. Economy, Society and Culture.* Oxford: Blackwell.

Heinonen, Ari (1999): *Journalism in the Age of the Net. Changing Society, Changing Profession.* Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.

Marvin, Carolyn (1988): *When Old Technologies Were New. Thinking About Electric Communication in the Late Nineteenth Century.* New York: Oxford University Press.

Rheingold, Howard (2000): *Community Development in the Cybersociety of the Future.* Teoksessa Gauntlett, David (toim.): *Web.Studies: Rewiring media studies for the digital age.* London: Arnold.

Standage, Tom (1998): *The Victorian Internet. The Remarkable Story of the Telegraph and the Nineteenth Century's On-line Pioneers.* New York: Berkeley Books.

Strategic developments... (1996) *Strategic developments for the European Publishing Industry towards the Year 2000. Europe's Multimedia Challenge. Main Report.* Brussels: European Commission DG XIII/E.

Webster, Frank (1995): *Theories of the Information Society.* London: Routledge.

Williams, Robin ja Edge, David (1996): *The Social Shaping of Technology.* Teoksessa Dutton, William H. (toim.): *Information and Communication Technologies. Visions and Realities.* Oxford: Oxford University Press.

Winston, Brian (1998): *Media Technology and Society. A History: From Telegraph to the Internet.* London: Routledge.

Maarit Mäkinen

Internet yhteisöllisenä mediana

Tietoverkko osaksi kaupunginosien arkielämää

Internet-tietoverkko mahdollistaa yhteisöille uudenlaisen ympäristön viestinnälle, organisoitumiselle ja yhteisiin asioihin vaikuttamiselle. Internetiä voi käyttää hyvin demokraattista osallistumista ja viestintää palvelevana välineenä. Se voi poistaa erilaisia viestinnällisiä esteitä ja rajoja, ja alueellisesti tai sosiaalisesti syrjäytyneelle yhteisölle se voi avata kokonaan uusia kehittymisen ja mukana olemisen mahdollisuuksia. Yhteisöllisenä mediana internet mahdollistaa ruohonjuuritason näkökulman, mikä voi merkitä niin uudenlaista sisällöllistä informaatiotuotannon kehittämistä kuin tekniikan kehittämistä tavallisten ihmisten lähtökohdista. Internetin ja informaatioteknologian mahdollisuuksia ei kuitenkaan ole riittävästi sovellettu yhteisöjen ja sen jäsenten omista lähtökohdista syntyviin ja arkielämään liittyviin tarpeisiin.¹

Teknisen infrastruktuurin saatavuus ja käytettävyyssvaikeudet voivat myös synnyttää uusia rajoja, jolloin vaarana on ihmisten eriarvoistuminen. Eriarvoistumista lisää kuluttaja –roolin korostuminen, jolloin ihmiset joutuvat vastaanottamaan uutta viestintäteknologiaa sisältöineen vaikuttamatta itse sen sisältöihin, tuotantoprosesseihin tai käytettävyyteen.

Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen yhteisöjen osaprojektissa johtoajatuk-
sena on ollut alueellisen yhteisön internet-verkkoon toteutettavan paikallisen verkkomedian kehittäminen yhdessä yhteisön jäsenten kanssa. Toiminnallinen projekti on sisältänyt niin tekniikan kuin sisällöntuotannon kehittämistä sekä koko toiminnan ja taitojen siirtämistä yhteisön itsensä hallintaan.

Paikallinen yhteisö, kuten lähiö tai kaupunginosa, on tärkeä yhteiskunnallinen voimavara, jonka sosiaalista toimintaa informaatioteknologia hyvin tukee.

¹ Informaatioteknologia voi olla hyvä väline yhteisölliselle verkostoitumiselle (kuten puhelin, paikallislehti tai televisio). Internetin yhteisölle hyödyllisiä ominaisuuksia ovat muun muassa:

- helppo, edullinen ja nopea yhteydenpitoväline yhteisön kesken
- julkaisufoorumi mielipiteille ja omille tuotoksille
- yhteisöllinen tiedotuskanava, jatkuvasti päivittyvä paikallislehti
- virtuaalinen ilmoitustaulu "tolppailmoituksille"
- osallistumiskanava yhteisiin asioihin
- paikallishistorian tallennuspaikka

Verkon avulla voidaan parhaimmillaan vahvistaa uudenlaista yhteisöllisyyttä sekä parantaa sen valmiuksia kommunikoida, vaikuttaa yhteisiin asioihin ja palvella jäsenten etuja. Tekninen verkko ei sinänsä ole kiinnostava, vaan yhteisön sille antama merkitys ja tehtävä.

Tässä osaraportissa kerrotaan Paikallisuus verkkomediassa –projektiin kuuluvien kaupunginosayhteisöjen verkkohankkeiden vaiheista, saavutuksista ja pulmista, pohditaan jatkuvuuden kysymyksiä ja esitetään projektin aikana muodostuneita ajatuksia toimintamalleiksi, joita on mahdollista soveltaa ja edelleen kehittää yhteisöllisissä hankkeissa. Alussa esitellään lyhyesti myös keskeisiä kansainvälisiä yhteisöprojekteja joihin tutkija on tutustunut hankkeen aikana erityisesti MIT Media Laboratoryn yhteistyön ansiosta.²

Yhteisöllisiä verkkohankkeita Suomessa ja ulkomailla

Verkkoyhteisöjen monimuotoisuus

Erilaiset intressiryhmät ja yhteisöt ovat käyttäneet hyödykseen postituslistoja ja uutisryhmiä internetin alkuaajoista lähtien, mutta www-järjestelmän tarjoama julkaisuteknikka on kannustanut yhteisöjä luomaan omia tilojaan tietoverkossa. Yhteisöjen verkottumishankkeet ovat lähivuosien ajan olleet kansainvälisesti trendikkäitä ja suosittuja.

Internet-verkossa toimivat yhteisöt voidaan jakaa maantieteellisesti rajautuviin ja yhteisistä intresseistä syntyneisiin yhteisöihin, jo reaali maailmassa olemassa olevien yhteisöjen virtuaalisiin toimintaympäristöihin tai ainoastaan verkossa toimiviin online-yhteisöihin. Usein kyseessä on eri tyyppien yhdistelmä, esimerkiksi alueellinen yhteisöprojekti. Seuraavassa esimerkkejä erilaisista verkkoyhteisöistä:

Maantieteellisesti rajautunut yhteisö	Kylä -, asukas - tai omakotiyhdistysten verkkosivut.
Intressien perusteella muodostunut yhteisö	Harrastusryhmät ja erityisaloista kiinnostuneiden ryhmien verkkosivut.
Virtuaalisesti toimiva online-yhteisö	Verkossa syntyneet intressiryhmät, joiden jäsenkunta on profiloitunut keskustelemaan heitä kiinnostavista asioista sekä julkaisemaan materiaalia.
Alueellisissa yhteisössä toteutettava projekti	Erilaisin rahoituksin tai vapaaehtoisvoimin aikaansaadut hankkeet, joilla on selkeä tavoite, kuten teknisen infrastruktuurin rakentaminen tai uusmediataitojen levittäminen alueella. Usein taustavoimina ovat yliopistot, korkeakoulut, kaupungit, kunnat ja verkkoyhteyksien tarjoajat.

Community –käsitettä käytetään kansainvälisesti laajassa merkityksessä ja yleensä se merkitsee sekä alueellisten -että intressiryhmien yhteistä konseptia. Tällöin community-network³ on palvelu, joka sisältää erilaisia aktiviteetti- ja intressialueita kuten terveys, kotitalous, työpaikat, politiikka ja lähiöt tai kaupunginosat (neighborhoods) kuuluvat näihin alueisiin.

Verkkoyhteisöön kuuluvat intressiryhmät voidaan nimetä myös “kanaviksi” (channels), joihin alueellinen yhteisökin voi kuulua⁴. Näitä ryhmiä kutsutaan myös nimillä circles, clubs, rooms tai groups. Yhteisön alayhteisöjä voidaan kutsua mikroyhteisöiksi (microcommunities)⁵, joilla on erilaisia profiileja. Erilaisista ryhmäprofiileista johtuen yhteisöjen verkkototeutuksetkin ovat erilaisia. Yhteisöjen jäsenet voivat palvelussa usein myös määrittellä henkilökohtaisia profiilejaan, jolloin he voivat verkostoitua keskenään profiilien mukaan.

Interaktiivisuudesta valmiisiin muotteihin

Verkkojulkaisemisen luonteeseen kuuluvat hypermedianomaisuus, ei-lineaarisuus ja interaktiiviset elementit. Tavanomaisimpia vuorovaikutteisia sovelluksia ovat keskusteluryhmät, lomakkeet, sähköpostilinkit, kyselyt ja ilmoitustaulut. Pelkkä interaktiivisuus ei kuitenkaan tee verkkosivuista yhteisö sivustoa. Joskus vuorovaikutteinen palvelu, kuten chat-ryhmä nimetään yhteisöksi, vaikka kyseessä on edelleenkin vain reaaliaikainen keskusteluryhmä.⁶

Vaikka interaktiivisia välineitä, kuten erilaisia mielipidefoorumeita luodaan, ne eivät vielä takaa näiden mahdollisuuksien käyttöä. Esimerkiksi paikallisyhteisöjen verkkosivuilla asukkaiden osallistuminen keskusteluryhmiin on yleensä vähäistä ja ryhmät vaativat jatkuvaa aktivoivaa moderointia.

Yhteisöille on tarjolla valmiita tee se itse -konsepteja (do-it-yourself communities), joihin yhteisöt voivat liittyä ja jotka toimivat helposti julkaisutaitoja opiskelematta. Esimerkiksi Microsoftin tuottamaan yhteisökonseptiin⁷ voi parissa minuutissa luoda oman ryhmän saitin valmiiseen sivupohjaan. Valmis template-pohja tarjoaa mm. ilmoitustaulun, valokuva-albumin, keskusteluryhmän, sähköpostin ja jäsenprofiilit. Perustoiminnot on käännetty myös suomeksi⁸. Muita valmiita yhteisökonsepteja ovat mm. Digital City⁹, Geo Cities¹⁰,

2 Mäkinen (1999). Internet yhteisöjen palveluksessa. Raportti eräiden yhteisöjen Internet verkkohankkeista Yhdysvalloissa. Paikallisuus verkkomediassa -projektin osaraportti.

3 Esim. Seattle Community Network, <http://www.scn.org>

4 esim. Libertynet, <http://www.libertynet.com>

5 Cliff Figallo kutsuu alaryhmiä nimellä “microcommunities”. Figallo (1998)

6 Keskusteluryhmää ei sido yhteisöksi intressi eikä maantieteellinen alue.

7 <http://communities.msn.com>

8 <http://communities.msn.fi>

9 <http://www.digitalcity.com>

10 <http://www.geocities.com>

KOZ Communities¹¹ ja Region Online¹². Nämä tarjoavat maksuttoman tai maksullisen, yleensä mainosrahoitteen alustan niin alueellisille yhteisöille kuin intressiryhmille. Yhteisön julkaisutoiminta on tällöin vaivatonta, mutta hintana on yhteisen konseptin sekä markkinoinnin hyväksyminen. Verkkoyhteisö on tällöin osa kyseisen yrityksen kaupallista toimintaa.

Yhteisöllisen verkkomedian kannalta parasta on, jos vuorovaikutteisuutta voidaan toteuttaa toiminnoilla, jotka mahdollistavat käyttäjien vaikuttamisen julkaisun lopputulokseen. Paikallisyhteisön oma osallistuminen verkkomedian kehittämiseen ja sisällöntuotantoon on harvinaista. Yhteisö ei varsinkaan itse yleensä kehitä omaa toimintamalliaan.

Yhteisön itsensä tuottama ja hallinnoima verkkohanke on mielenkiintoinen, sillä siinä yhteisöä ei pakoteta valmiiseen muottiin, vaan sen annetaan itse määrittellä itsensä verkossa. Koska yhteisöt ovat monimuotoisia, verkkototeutuksistakin muodostuu persoonallisia, yhteisöjen näköisiä ja parhaiten omia jäseniään palvelevia.

Useimmiten yhteisöllisen verkkomedian primääritehtäviä ovat keskinäinen kommunikointi, tiedon jakaminen ja yhteisön etujen edistäminen. Joskus yhteisöön pääsy rajataan vaatimalla rekisteröitymistä. Toisaalta yhteisön verkkosivusto voi olla aluetta ja sen historiaa esittelevä. Joskus yhteisön verkon tehtävänä on toimia pääasiassa julkaisukanavana, "paikallislehtenä", johon jäsenet kirjoittavat tarinoitaan. Verkkotilasta voi myös tulla taistelutanner eri mielipiteille. Yhteisölähtöinen verkko määrittelee itse funktionsa.

Verkkoyhteisön toiminnallisia tavoitteita voivat olla muun muassa:

- Yhteisön sisäinen kommunikointi
- Informaation jako
- Julkaisutoiminta
- Mielipiteiden ilmaisu ja asioihin vaikuttaminen
- Uuden tekniikan saatavuus ja käyttämään oppiminen

Seuraavassa taustoitetaan lyhyesti tutkimusaluetta muutamien vertailukohtaiden avulla.¹³

11 <http://www.koz.com>

12 <http://www.regiononline.com>

13 Projektin alussa taustoitettiin yhteisöhankkeista: Mäkinen (1999). Yhteisöt verkkomediassa. Raportti alueellisista ja sosiaalisista yhteisöistä verkkomediassa. Paikallisuus verkkomediassa-projektin osaraportti.

Alueellisia hankkeita ulkomailla

Ulkomaalaisten yhteisöjen verkkosivustojen taustatekijät vastaavat usein suomalaisia. Hankkeiden alkuunpanijoita voivat olla ISP – ja muut uusmedia-yritykset, erilaiset projektit, kaupungit ja paikallishallinto sekä usein niiden yhdistelmät, kuten julkishallinnon ja yritysten yhteishankkeet. Yritysten sponsorointi ja yritysyhteistyö on yleisempää ja näkyvämpää erityisesti Yhdysvalloissa. Amerikkalaiset verkkoyhteisöt ovat verkostoituneet tehokkaammin keskenään, käyttävät usein samoja teknisiä tukipalveluita, ovat samojen sponsoreiden tukemia ja linkittyvät keskenään (esim. Maine Communities¹⁴, North Jersey Community¹⁵).

Alueellisista lähtökohdista syntyneitä mielenkiintoisia yhteisöjen verkkohankkeita, joissa pääpaino on teknisen infrastruktuurin tarjoamisessa ja teknisten taitojen opettamisessa, ovat esimerkiksi:

Blacksburg Electronic Village¹⁶	Blacksburgin kaupungissa jo vuonna 1993 aloitettu Virginia Techin, kaupungin ja puhelinyhtiön yhteistyöprojekti. Hankkeen tavoitteena on luoda yhteisölle virtuaalinen tila, joka täydentää ja tukee yhteisöllisyyttä sen eri muodoissaan. Projektissa painottuu käyttäjälähtöisen teknisen infrastruktuurin rakentaminen.
City of Santa Monica Public Electronic Network¹⁷	Kalifornian yliopiston käynnistämä kansainvälisesti tunnettu hanke, joka verkkosivuillaan tarjoaa asukkaalle erilaisia osallistumiskanavia päätöksentekoon ja viranomaisten suuntaan.
Seattle Community Network¹⁸	Seattlen alueen iso vapaaehtoistyöhön perustuva yhteisöhanke, joka on saanut vaikutteensa Free-Net –tyyppisistä kansalaisverkostoista. Tarjoaa verkkoyhteyksiä, koulutusta ja julkaisutilaa.
Antigonish Community Network¹⁹	Kanadalainen ruohonjuuritason yhdistyksen (Grassroots) perustama alueellinen verkkohanke, joka tarjoaa mm. verkkoyhteyksiä, ohjelmia, neuvontaa ja laitteistoja lainakäyttöön.
Communities Online²⁰	Englantilainen ei-kaupallinen yhteisökonsepti, johon voivat liittyä niin alueelliset yhteisöt kuin järjestöt ja seurat.

14 <http://mainetoday.koz.com>

15 <http://www.njcommunity.com>

16 Teknisen infrastruktuurin rakentamista painottava projekti Virginian Blacksburgissa (<http://www.bev.net>). Mäkinen (1999). Internet yhteisöjen palveluksessa (raportti vierailusta).

17 [Http://pen.ci.santa-monica.ca.us](http://pen.ci.santa-monica.ca.us)

18 <http://www.scn.org>

19 <http://www.grassroots.ns.ca>

20 <http://www.communities.org.uk>

Paikallisten yhteisöjen projekteja, joissa toiminta painottuu internetissä julkaisemiseen ja sitä kautta tietoyhteiskuntavalmiuksien lisäämiseen uusmedian käyttötaitoja opiskelemalla:

Melrose Mirror²¹ sekä Satter-Lights²²	MIT Media Laboratoryn käynnistämät ja konsultoimat ikäihmisten verkkojulkaisut. Seniorit ovat projekteissa toimituksellisissa rooleissa: raporttereina, valokuvaajina, toimitussihteereinä ja verkkosivujen suunnittelijoina. Kukin osallistuu omalla tavallaan eikä tekninen suoritus ole pääasia. Ikäihmiset ovat verkkojulkaisemisen kautta mukana tietoyhteiskuntakehityksessä, eivätkä tunne syrjäytyvänsä.
HarlemLive²³	New Yorkin Harlemin alueen nuorisoprojekti, jossa nuoret tuottavat verkkolehteä omasta näkökulmastaan. Tarkoituksena on tarjota nuorille hyödyllisiä teknisiä ja toimituksellisia taitoja, opettaa nuoria vastuun ottamiseen sekä avata toimittajan roolin kautta uusia näköaloja oman tulevaisuutensa suunnittelua varten.

Suomalaisia esimerkkejä

Suomessa alueellisten yhteisöjen verkkosivustot on toistaiseksi tuotettu lähinnä kuntien, kuntayhtymien, internet-palveluiden tarjoajien, yritysten tai erilaisten projektien toimesta. Nämä pienten alueellisten yhteisöjen, kuten kylien ja kaupunginosien esittelynomaiset sivustot palvelevat enemmän ulkopuolisia kuin yhteisön omia jäseniä. Muutosta vaikuttaisi kuitenkin olevan “matkailuesitteistä” vuorovaikutteisempaan ja yhteisön jäseniä palvelemaan suuntaan. Viime aikoina esimerkiksi alueelliset seurat, asukasyhdistykset ja kylätoimikunnat ovat julkaisseet paikallisia verkkosivuja. Projekteina on toteutettu muutamia kiinnostavia, alueellisia tietoyhteiskuntavalmiuksia lisääviä hankkeita:

Kotikatu-projekti²⁴	Kolme Helsingin kaupunginosaa kattava hanke, jonka aloitteen tekijöinä ovat kaksi kansalaisjärjestöä, Suomen Kotiseutuliitto ja Helsingin Kaupunginosayhdistysten Liitto HELKA. Työ on toteutettu Teknillisessä Korkeakoulussa arkkitehtiosastolla. Tavoitteena on löytää uusia keinoja, joilla voisi parantaa ihmisten vaikutusmahdollisuuksia heidän omaa asuinympäristönsä koskevissa asioissa.
Nettilä-projekti²⁵	Koivukylän, Rekolan, Korson ja Mikkolan asuinalueet kattava internet-sivusto. Nettilää kehitetään yhteistyössä Vantaan kaupungin, kaupunginmuseon, alueellisten kehittämistoimikuntien, Mikkola-seuran sekä muiden paikallisten yhdistysten kanssa. Tekninen toteuttaja on pieni helsinkiläinen uusmediapaja. Tavoitteena on kehittää alueellista tiedotusta, madaltaa kynnystä internetin hyödyntämisessä, koota oleellinen tieto asuinalueista yhteen paikkaan ja lisätä asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia.

Oppiva Ylä-Karjala ²⁶	Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran rahoittama hanke, jossa ansiokasta on mm. kansalaiskioskien perustaminen ja tietotekniikan opetuksen tarjoaminen syrjäisillä alueilla. Sitra asetti perustavoitteeksi muodostaa Oppivasta Ylä-Karjalasta esimerkki ja malli siitä, miten syrjäiselle alueelle voidaan rakentaa positiivinen tulevaisuus ottamalla käyttöön tietoyhteiskunnan avaamat kehitysmahdollisuudet. Projekti päättyi 31.3.2000. ²⁷
Pikku Huopalahti ²⁸	Asukasyhdistyksen tuottamat sivut "palvelevat kaikkia PH:n asukkaita" ja sivuista vastaa lähinnä yksi henkilö. Kotisivut pyrkivät ilmiänsultaan koko kylän ilmoitustauluksi ja tapaamispaikaksi, jossa ideat, palvelut ja ihmiset kohtaavat.

Paikallisuus verkkomediassa -projektin tavoitteet

Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen yhteisöjen osaprojektissa avaintekijöitä ovat:

- paikallisuus
- asukaslähtöisyys ja
- yhteisön oma sisällöntuotanto

Tavoitteena on ollut luoda sekä teknisiä että taidollisia edellytyksiä kansalaisviestinnälle siten, että kaupunginosayhteisöt kykenevät itse tuottamaan omaa verkkomediaa tarpeidensa ja toiveidensa mukaan. Tutkimusta on toteutettu erittäin käytännön läheisesti.

Paikallisuus on projektin näkökulma, lähtökohta ja globalisoituvassa yhteiskunnassa tärkeä ja säilytettävä arvo. Tietoverkkojen kasvavassa ja globaalissa yhteiskunnassa tarvitaan paikallisorientoitumista paikallisidentiteetin ja historian säilyttämiseksi. Globaali informaatioteknologia voidaan valjastaa palvelemaan paikallisen yhteisön perinteisiä ja tärkeitä arvoja: yhteydenpitoa, osallistuvaa keskustelua, mielipiteiden ilmaisua, yhteisöä koskeviin päätöksiin vaikuttamista, naapuriavun saatavuutta, "tolppailmoittelua", kierrätystä sekä toinen toisensa tukemista.

21 <http://silverstringer.media.mit.edu>. Mäkinen (1999). Internet yhteisöjen palveluksessa (raportti vierailusta haastatteluineen).

22 <http://toy.story.media.mit.edu>. Mäkinen (1999). Internet yhteisöjen palveluksessa.

23 <http://www.harlemlive.org>. Mäkinen (2000). Matkaraportti New Yorkin Harlemista.

24 <http://www.suomenkotiseutuliitto.fi>

25 <http://www.nettila.net>

26 <http://unk.pkky.fi>. Karjalan kansalaisverkko jatkuu Oppiva Vaara-Karjala -nimisenä projektina.

27 Kyläteiltä tiedon valtateille, Oppiva Ylä-Karjala tienraivaajana -raportti (2000).

28 <http://www.pikkuhuopalahti.com>

Paikallisesta näkökulmasta maailmanlaajuiseen suuntaan paikallisuus merkitsee yhteisön ja kaupunginosan imagon ja tunnettuuden paranemista. Verkko-yhteisö voi HarlemLive -projektin tapaan jopa muuttaa vallitsevaa käsitystä kaupunginosastaan ja parantaa sen asemaa hyvin käytännöllisin tavoin, kuten hyödyntämällä informaatiota²⁹ tai laajentamalla markkina-aluetta. Viimeksi mainitusta strategiasta käy esimerkkinä Greenstar-projekti³⁰, jonka tavoitteena on syrjäytyneiden yhteisöjen tuottamien tuotteiden laajempi myynti. Teknisten valmiuksien parantua myös yhteisön mahdollisuudet paranevat.

Asukaslähtöisyys merkitsee käytännön työskentelyä kaupunginosan ihmisten kanssa, verkkosivuston suunnittelua, tarpeellisten teknisten välineiden hankkimista ja tietotaidon siirtämistä asukkaiden hallintaan. Tässä kohdin tavoitteen määrittely on tärkeää. Kaupunginosan projektille on kyettävä laatimaan kyseisen verkkoprojektin päämäärä, jonka yhteisön jäsenet kokevat omakseen. Näkökulma valitaan yhteisöstä käsin: Mitä tarpeita tai ongelmia yhteisössä on? Voiko tietotekniikka auttaa ongelmien ratkaisussa, arkielämän hallinnassa tai kommunikointitarpeissa?

Asukaslähtöisen toiminta-ajatuksen kehittäminen kaupunginosien asukkaiden kanssa ei ole ongelmatonta. Paljon helpompi vaihtoehto olisi tehdä konsepti valmiiksi ja antaa se yhteisön käyttöön, vaikka vain yhden tai kahden asukkaan vastattavaksi. Tällöin projekti ei kuitenkaan edistäisi päämääriä koko yhteisön mediana, jonka tulisi vahvistaa yhteisöllisyyttä, lisätä teknisiä valmiuksia ja toimia yhteisön kommunikaation, informaation jaon sekä vaikuttamisen välineinä.

Asukaslähtöisen verkkohankkeen infrastruktuuri:

- paikallinen pääsy verkkoon + tekniset välineet ja ohjelmistot
- koulutus
- verkkomedian hyötykäyttö osana arkielämää

Projektin tavoitteisiin kuului myös kaupunginosan asukkaiden vastaaminen yhteisösivuston sisällöntuotannosta. Yksisuuntainen informaation tuotanto tuottajilta kuluttajille, kuten perinteisessä journalismissa, haluttiin kääntää asukkaista lähteväksi. Näin yhteisön rooli muuttui vastaanottajasta informaation tarjoajaksi ja tietoa alettiin tuottaa yhteisön perspektiivistä. Sisällöntuotanto merkitsi käytännössä yhteisöstä riippuen toimituksellista juttujen tekemistä, tarinoiden julkaisemista, alueen esittelyä, verkkokeskusteluja tai informaation kokoamista. Tuotantotavat myös vaihtelivat eikä projekti halunnut määrätä asukkaita yhteen tuotantomuotoon tai lajityyppiin.

29 esim. <http://www.healthnet.org> (palvelee syrjäisiä alueita, joilla ei ole terveydenhuollon palveluita)

30 <http://www.greenstar.org>

Projektin kaupunginosissa tekniikka siis otettiin asukkaiden toiminnalliseen hyötykäyttöön.³¹ Lähtökohtana oli saattaa alulle asukkaiden omina julkaisukanavina toimivia verkkojulkaisuja, jotka palvelevat alueiden asukkaita, sisältävät paikallista materiaalia ja luovat yhteisöjen kuvaa muun maailman suuntaan.

Verkkohankkeiden käynnistämisen vaiheet

Verkkohankkeet on toteutettu Tampereen kolmessa kaupunginosassa: Viinikka-Nekalassa (julk. joulukuu 1998), Pispalassa (toukokuu 1999) ja Kaukajärvellä (toukokuu 2000) sekä Oulun Raksilan kaupunginosassa (marraskuu 1999). Vuonna 2000 mukaan tulivat oma-aloitteisesti myös muutamat muut Tampereen kaupunginosat kuten Petsamo (lokakuu 2000) ja Haapalinnankylä (marraskuu 2000).

Olenneisinta yhteisöhankeiden käynnistysvaiheessa on ollut inhimillisen verkoston luominen yhteisön keskuuteen ja tämän verkoston varustaminen asianmukaisilla taidoilla ja välineillä. Kyseessä on pitkälinen prosessi, joka sitoo resursseja käynnistysvaiheen jälkeenkin. Koska yhteisön verkkomedian perustaminen on ollut uutta kaikille osapuolille, monia pulmia, kuten teknisen infrastruktuurin rakentamista, on jouduttu tilannekohtaisesti pohtimaan ja ratkaisemaan. Projektin aikana kertyneet kokemukset ovat helpottaneet uusimpien yhteisöjen mukaantuloa, mutta toisaalta jokainen yhteisöprojekti on ainutlaatuinen.

Seuraavaksi tiivistettynä verkkojulkaisemisen käynnistämisen vaiheet yhteisöissä. Käsittelen vaiheita lähemmin seuraavissa alaluvuissa. Käytännössä vaiheita on toteutettu osittain samanaikaisesti.

Verkostoituminen ja toiminta-ajatuksen määrittely	– Yhteistyöverkoston luominen ja asukkaiden kokoaminen suunnitteluryhmäksi – Avoin tiedotus käynnistyvästä projektista alueen asukkaille – Demonstrointi ja projektin toiminta-ajatuksen täsmentäminen – Identifioidaan verkon käyttötapa yhteisön tarpeiden mukaan ja aloitetaan ideointi
Teknisen infrastruktuurin luominen	– Infrastruktuurin luominen julkiseen ja helppopääsyiseen paikkaan: tila, koneet, internet-yhteydet – Käytettävien ohjelmistojen valinta ja asennus koneille – Verkkojulkaisun käyttöliittymän, rakenteen ja sisällöllisen muodon suunnittelu
Sisällöntuotannon infrastruktuurin suunnittelu ja systematisointi	– Toimituksen tai sisältöalueista vastaavien henkilöiden nimeäminen – Materiaalin hankkiminen valituista aihealueista ja systemaattisen päivityksen aloittaminen – Verkkojulkaisukurssi, kuvankäsittelykurssi ja ohjaaminen päivitykseen

Testaus ja käynnistys	– Tiedotus ja markkinointi, alueellinen tapahtuma aiheesta – Demovaihe, testaus, arviointi ja koeajo palvelimelle – Saitin virallinen julkaisu
Jatkuvuuden infrastruktuuri	– Tiimin ja yhteistyöverkoston varmistaminen ja vahvistaminen – Mahdolliset uudet yhteistyökumppanit ja sponsorit – Mentorointi uusille mukaan tulijoille – “Työkalupakki”, työvälineiden ja niiden käytön hallinnan varmistaminen

Verkostoituminen ja asukkaiden osallistuminen

Alkuvaihe on ollut yhteisöissä mahdollisimman avointa ja mukaan on kutsuttu kaikki kiinnostuneet. Suhdeverkosto käynnistyi Paikallisuus verkkomediassa -projektin kaupunginosahankkeissa melko yksinkertaisesti. Viinikka-Nekalan alueella oli tehty yhteistyötä tiedotusopin laitoksen kanssa aiemminkin, joten aktiivisia asukkaita tunnettiin ennestään. Pispalassa verkosto kasvoi erityisesti yhdistysaktivistien kautta, Kaukajärvellä yhteistyö alkoi kaupunginosan suunnasta Kaukajärviuuskunnan ottaessa yhteyttä yliopistoon ja Oulun Raksilassa kaupunginosayhdistyksen jäsenet tulivat mukaan ensimmäisinä. Kussakin yhteisössä verkostosta valikoitui suunnitteluryhmä sekä sitä ympäröivä muu suhdeverkosto, jossa on alueen yrittäjiä, harrastusryhmien edustajia ja muita toimijoita, jotka eivät säännöllisesti osallistuneet projektin suunnitteluun, mutta jotka ovat tärkeä osa alueellista yhteistyötä.

Kaukajärvellä yhteistyö alkoi kaupunginosan suunnasta. Verkkotiimien kokoukset ovat kaupunginosissa avoimia ja niihin voi osallistua kuka tahansa asukas. Ajoittain koolle kutsutaan paikallisten toimijoiden ja yritysten edustajia.

Koska verkkomedia oli monille vielä uusi väline varsinkin julkaisutoiminnassa, on hyödyllisempää esitellä asioita käytännössä kuin kertoa teoriassa.³² Etenkin alkuvaiheen tutustuminen projektiin on ollut tärkeää tehdä koneen ääressä ja yksinkertaista terminologiaa käyttäen. Silti etenkin iäkkäämpiä asukkaita on

31 Schuler (1996): Teknologiaa voidaan soveltaa aktiiviseen asioiden eteenpäin viemiseen, ei vain passiiviseen kuluttamiseen.

32 Cohill (1999): “Näytä, älä selitä.”

ollut vaikea orientoida projektiin, joka on kaukana heidän hallitsemastaan kokemusmaailmasta. Raksilassa iäkkäitä kannustettiin järjestämällä heille erikseen suunniteltu internetin alkeiskurssi.

Ryhmiin osallistuville asukkaille on ollut keskimäärin tuttua internetin peruskäyttö. Vaikka ryhmiin kutsuttiin niin aloittelijoita kuin IT-alan ammattilaisia, aloittelijoille verkkojulkaiseminen oli ehkä liian vaikeaa ja ammattilaiset taas eivät ehtineet tai viitsineet ottaa vastuuta projektista. Internetiin jo vähän tutustunut ymmärtää mistä on kyse ja oppii projektin ansiosta myös uutta. Teknisten valmiuksien parantaminen olikin yksi merkittävä syy osallistua projektiin.

Perinteisen talkoohengen sekä naapuruston kanssakäymisen vähentyminen nykyaikana ehkä vaikuttaa projektissakin osallistumisaktiivisuuden vähäisyytenä. Vaikka asukkaat kannattivat erittäinkin innostuneesti verkkohanketta, arkielämän kiireet ja yksilölliset tarpeet ovat useimmiten käytännössä ensisijaisia. Erityisesti nuorisoa on ollut vaikea aktivoida tähän toimintaan.

Verkkotiimeihin osallistuvien kuvailemia osallistumisen syitä ja esteitä³³

Osallistumisen motiiveja:	Osallistumisen esteitä:
– luoda aluehenkeä, että ihmiset tuntisivat paremmin naapurinsa – oppiminen – ajanviete, harrastus – yhdistyksen tiedottaminen – edistää paikallisia asioita – halu olla mukana, uteliaisuus – sosiaalinen merkitys – vastuuntunto yhteisestä hankkeesta – omien tekstien julkaiseminen	– ajanpuute – liian uusi asia, vaikeasti ymmärrettävä – omien juttujen julkaisemisen kynnys – vastuun jääminen liian harvoille – päivitysongelmat kirjastoissa – haluttomuus sitoutua säännöllisesti – tekninen osaamattomuus ja tekniikan vaativuus – alueen ikärakenne, iäkkäille hankala väline

Palautetta ja ideoita verkkosivuista tuli myös henkilöiltä, jotka eivät osallistuneet verkkotiimiin, mutta seurailivat työtä aktiivisesti. Nämä seurailijat voivat osallistua verkkoprojekteihin esimerkiksi keskusteluryhmissä ja ilmoitustauluilla.

Teknisen infrastruktuurin rakentaminen

Paikallinen ja asukaslähtöinen toimintatapa vaati tekniikan viemistä ihmisten luo, helposti saataville. Kaikissa yhteisöissä teknisen infrastruktuurin rakentaminen ja ylläpito viivästytti projektia ehkä odotettua enemmän. Mikrojen ja internet-yhteyksien hankkiminen ja asentaminen, koneiden kapasiteetin riittä-

mättömyys, verkkoyhteysongelmat, ohjelmistojen ja skannerien hankkiminen sekä hankinnoista koituvien kustannusten kattaminen olivat hidastajina. Näitä seikkoja jouduttiin tilannekohtaisesti arvioimaan ja ratkaisemaan.

Laitteistot haluttiin sijoittaa asukkaille mahdollisimman avoimeen ja julkiseen tilaan. Useimmiten paras ratkaisu on ollut paikallinen kirjasto, kuten Nekalassa, Pispalassa ja Kaukajärvellä, jonka toiminta-ajatukseen projekti hyvin luonnistuu ja jossa asukkaiden on helppo asioida. Kirjastoissa voidaan myös käyttää jo olemassaolevaa Tampereen kaupungin tietoverkkoa. Raksilassa kirjaston puuttuessa toimintapaikaksi valittiin kerhohuone, joka osoittautui kuitenkin selvästi huonommaksi ratkaisuksi. Pispalan tietotupa -tyyppinen toiminta päivystävine tukihenkilöineen kirjaston yhteydessä on ollut toimivin malli, joskin vapaaehtoisia päivystäjiä ei ole aina löytynyt. Kaupunginosissa on toivottu selailukoneita lisäksi muihinkin asioimispaikkoihin, kuten kauppoihin ja baareihin.

Tekniikkaan liittyvät ongelmat ovat ajoittain lamaannuttaneet projektin etenemisen. Esimerkiksi Raksilassa verkkoyhteyksien asentaminen yhteisön koneelle viivästyi, jolloin julkaisemiseen kurssitetut asukkaat joutuivat odottamaan työskentelyvälineitä useita kuukausia. Tampereen kaupungin tietoverkkoon tehdyt tietoturvamutokset estivät päivityksen Nekalan ja Kaukajärven kirjastojen toimintapaikoista muutaman kuukauden ajan. Pispalassa yhdistysaktiivit olisivat ottaneet yhdistysten sivustot hallintaansa, mutta päivitys ei onnistunut kotikoneilta, koska niihin ei ole asennettu vaadittavaa kallista ohjelmistoa (FrontPage98). Tiedostojen siirtämistä palvelimelle on vaikeuttanut myös se, ettei projektin palvelin tue FTP-siirtoja, vaan tiedostot on lähetettävä palvelimelle FrontPage:lla. Tämän tyyppiset tilanteet ovat ajoittain koetelleet asukkaiden motivaatiota.

Jotta asukkaat voisivat hallinnoida ja vastata sivuista mahdollisimman itenäisesti, on järjestetty sekä ryhmille suunnattua koulutusta että yksilöllistä ohjausta. Projekti on järjestänyt asukkaille internet-perusteiden, www-sivujen suunnittelun, html-koodauksen, FrontPagen ja kuvankäsittelyn kurssveja. Päivitysvastuullisia neuvottiin tarvittaessa myös pienryhmissä tai henkilökohtaisesti. Suunnitteluryhmäläiset ja sivuja päivittävät henkilöt ovat päässeet kursseille ensisijaisesti, joskaan heitä ei ole siihen veloitettu.

Päivityksessä käytettiin etupäässä FrontPage98:a, joka on asennettu kirjastojen ja Raksilan kerhohuoneen koneille. Päivitysvastuullisille, joita on yleensä viidestä seitsemään henkeä kussakin yhteisössä, on annettu oikeudet projektin palvelimelle yhteisön hakemistoon. Osa teki sivustoja omilla koneilla. Sivujen toteutuksissa pyrittiin pitäytymään yksinkertaisissa teknisissä ratkaisuissa ja

asukkaille on tarjolla sivupohjia, joihin aloittelijankin on mahdollisimman helppoa siirtää haluamaansa materiaalia.

Projekti on järjestänyt asukkaille mm. www-julkaisemisen ja kuvankäsittelyn kurssseja, joihin on osallistuttu hyvin aktiivisesti.

Tekniikka on kuitenkin melkoinen kynnyks silloin kun henkilöllä ei ole tietoteknisiä valmiuksia ennestään. Verkkojulkaiseminen edellyttää niin internetin kuin sovellusohjelmien (www-editorit, kuvankäsittely) sekä julkaisun eri vaiheiden (kirjoitus, kuvaus, editointi, vieni palvelimelle) opiskelemista. Ellei asukkaalla ole ennestään kokemusta tietokoneen, käyttöjärjestelmän ja esimerkiksi hiiren käytöstä, vaatimukset ovat turhan korkeat verkkojulkaisemisen tasolle pääsemiseksi.

Sisällöntuotantoa käytännössä

Vapaaehtoisvoimin toteutettava kansalaisviestinnän väline saa helposti periaatteellista kannustusta, mutta tekemisen vastuuta jakavien talkoolaisten löytäminen on vaikeaa. Henkilökohtainen suhdeverkosto aktiivisten asukkaiden kautta tuotti tulosta parhaiten. Projektista myös tiedotettiin ja mielipiteitä kartoitettiin alueilla paikallisten julkaisujen, muiden tiedotuskanavien ja kyselylomakkeiden avulla. Kaikki ryhmien kokoukset olivat avoimia ja ajoittain niihin kutsuttiin erityisesti paikallisten toimijoiden, yritysten ja kaupungin edustajia.

Verkkosivustoa suunnitteleviin tiimeihin kuului keskimäärin 10-20 henkilöä kussakin yhteisössä. Kokouksissa käy vaihtelevasti noin puolet koko tiimin määräst. Kokouksissa selvitetään yleensä teknisiä käytännön ongelmia ja suunnitellaan uusia sisältöjä ja toimintoja sivuille. Tiimi kokoontui Viinikka-Nekalassa ja Kaukajärvellä noin kerran kahdessa viikossa, Pispalassa tarpeista riippuen vaihtelevasti noin kerran kolmessa viikossa (tietotuvalla lisäksi spontaaneja

tapaamisia) ja Raksilassa koulutusvaiheessa joka viikko, mutta myöhemmin harvemmin.

Sisältöihin ovat vaikuttaneet toisaalta asukkaiden toiveet ja alueelliset erityisominaisuudet, kuten omakotialueen puutarhapalsta, toisaalta verkkotiimin jäsenten henkilökohtaiset intressit, kuten toimittajan kirjapalsta, seuran jäsenen tekemät seuran sivut tai äidin ylläpitämät päiväkodin sivut. Sisällöntuotanto perustuu sivuston osastojen hallinnointiin niin, että kullakin tiimin jäsenellä on nimetty vastuualueensa sisällöistä. Sisältöjä voi tulla myös ulkopuolelta kokonaisuuteen lisättävinä kotisivuina, kuten paikallisten bändien sivut. Sisällöllistä apua on ajoittain saatu Tampereen yliopiston opiskelijoilta, jotka ovat tehneet sivuille projektitöitä, silloinkin yhteistyössä asukkaiden kanssa.

Kaupunginosien verkkosivuilla on yleensä ilmoitteluun liittyviä osastoja kuten kirpputori, ostetaan-myydään, ilmoitustaulu, tapahtumia sekä keskustelupalstoja kuten mielipide, keskustelu, "kysy päättäjiltä". Lisäksi on paljon muuta, kuten paikallista historiaa, alueen karttoja, valokuvagallerioita, yhdistysten osasto, nuorten palsta sekä alueen yritysten ja palvelujen yhteystietoja.

Viinikkala –sivuston sisältöjä

kirpputori	ilmoituksia voi jättää lomakkeella, käytetään aktiivisesti
puutarhapalsta	kysymyksiä puutarhurille sähköpostilla, haluttaisiin julkisemmaksi
keskusteluryhmä	toimii DNEWS-keskusteluryhmäpalvelimella, ei kovin aktiivinen
tapahtumapalsta	tulevat ja menneet tapahtumat, kirjastonhoitajat päivittävät tunnollisesti
nuorten sivut	opiskelijoiden tekemä sivupohja, eivät näytä kiinnostavan kohderyhmää
historia	opiskelijoiden tekemää aineistoa, kehuttu ja kiiteltu kokonaisuus
talonkorjaus	aiheeseen liittyviä linkkejä, omaa aineistoa ei ole syntynyt
yhtykset	yhtystietoja listana sekä yrittäjien yhdistyksen projektin tuella tehdyt sivut
päiväkoti	päiväkodin ajankohtaiset aiheet ja kuvagallerioita, äidin tekemät sivut

Pispalan portaat –sivuston sisältöjä

ilmoitustaulu	DNEWS-ryhmä, jolloin ilmoitukset päivittyvät automaattisesti
keskustelu	DNEWS-ryhmä, ilm.taulua vastaava ulkoasu hämmentää, ei kovin aktiivinen
kysy päättäjiltä	kysymyksiä voi jättää lomakkeella, ylläpitäjät hankkivat vastaukset
kartat ja kuvat	kuva-albumia mm. ammattikuvaajalta
yhdistykset	alueen yhdentoista yhdistyksen omat sivut, joista monet projektin tulosta
sponsorit	linkki valmiina sponsoreille, ei vielä käytetty
omat jutut	ainutlaatuinen kokoelma musiikkia, valokuvia, runoja
K-18	valmis etusivu, nuoret eivät kiinnostuneita ottamaan sivua haltuunsa
uutta	kiinnostava palsta käydä tutkimassa ensimmäisenä, päivitetään hyvin

Sisällöntuotanto kannattaa aloittaa vain muutamista osastoista, joihin tiedetään saatavan helposti materiaalia sekä päivitysvastaava. Joskus on vaarana liian vaativien ja suurellisten töiden ideoiminen. Esimerkiksi Pispalan virtuaalikävelyä tai virtuaali-Raksilaa ei hyvistä ideoista huolimatta kyetty yhteisön resursseilla toteuttamaan. Teknisesti vaativia projekteja tosin joskus toteutettiin opiskelijavoimin tai tutkijan avustuksella. Alueellisista tapahtumista syntyi mielenkiintoista, ajankohtaista ja aidosti yhteisöllistä materiaalia. Toteutus ei vaadi erityistaitoja, vain "kaupunginosareportterin" kameran kanssa ja tuloksena saatu verkkototeutus on ollut yhteisöjulkaisemista parhaimmillaan.

Kaupunginosien verkkohankkeiden aikana toteutettiin lukuisia osaprojekteja, tilaisuuksia, tapahtumia ja tempauksia. Esimerkiksi Nekalan kirjastossa järjestettiin helmikuussa 1999 Ystävänpäivän tapahtuma, jossa asukkaat saivat tutustua verkkojulkaisuun ja sen tekemiseen. Samalla asukkaiden tuomia ystäväaiheisia valokuvia skannattiin kilpailua varten verkkoon. Maaliskuussa 1999 Nekalassa esiteltiin kaupunginosan verkkosivuja erityisesti Tampereen kaupungin edustajille ja alueen yrittäjille. Tampereen yliopiston opiskelijat ovat osallistuneet muutamaani alaprojekteihin kaupunginosissa. Esimerkiksi tietoverkko- ja maisterin koulutusohjelman opiskelijat tuottivat lukukauden aikana Viinikkalan verkkoon historia-aineistoa, pelejä (mm. kaupunginosasuunnittelupelin), nuorison osaston ja haastatteluja. Syksyllä 1999 aluetieteen opiskelijat toteuttivat "Viinikka-Nekalan virtuaalisen kiertoajelun" asukkaiden materiaalin pohjalta. Keväällä 2000 Viinikkalan verkkoon koottiin koululaisilta kevätrunoja ja syksyllä Viinikkalan oma kirjeenvaihtaja alkoi toimittamaan paikallisia juttuja Mansemediaan.

Verkkosivujen avajaiset toimivat myös tiedotuksena ja kutsuna osallistua muille asukkaille. Petsamon verkkosivut julkaistiin puutarhajuhlissa 15.10.2000.

Pispalan perinteiset karnevaalit julkaistiin ensimmäistä kertaa värikkäästi kuvineen verkossa keväällä 1999. "Kysy päättäjiltä" -osaston ensimmäisenä aiheena oli Pispalan valtatie liikenne, johon kerättiin asukkailta kysymykset, pyydettiin päättäjiltä vastaukset ja järjestettiin aiheesta keskustelutilaisuus. Kysymykset ja vastaukset koottiin myös Mansetorin kaupunkilaisten ja päättäjien virtuaaliselle "Kohtauspaikalle", jota toteutettiin yhdessä Mansefoorumin kanssa. Pispalan Portaat -sivusto on tunnettu paitsi lukuisten yhdistysten kotisivuista, myös taiteellisista esityksistään. Sivuilla on muusikoiden ja runoilijoiden Realääninäytteitä sekä multimediateos pispalalaisesta runoilija Seppo Kuuluvai-sesta. Teos on tehty yhteistyössä Mansemedian toimittajan ja Ta:Y:n elektronisen kuvajournalismin opiskelijan kanssa.

Paikallinen ja asukaslähtöinen toimintatapa vaatii tekniikan viemistä ihmisten luo ja helposti saataville. Paras tila on yleensä löytynyt kirjastosta, jossa asukkaiden on helppo asioida.

Kaukajärven verkkosivujen avajaisissa kirjastossa toukokuussa 2000 tehtiin "pikakotisivuja" asukkaille. Samana keväänä Kaukajärvellä keskusteltiin kaa-voituksesta järjestetyssä tilaisuudessa, joka dokumentoitiin Mansetorin Koh-tauspaikalle. Kaukajärven sivuille on tekeillä syksyllä 2000 "Ennen ja nyt"-kuvagalleria, johon kerätään asukkaiden valokuvia menneiltä vuosilta ja johon verkkotiimi valokuvaa kuvaparit nykyajalta.

"Kohtauspaikalla" kohtaavat asukkaiden ja päättäjien mielipiteet mahdollisimman tasavertaisesti. Pispalan valtatie liikenne on ongelmallinen, joten aihe vietiin Kohtauspaikalle keskusteltavaksi keväällä 2000. Aiheesta järjestettiin myös keskustelutilaisuus myöhemmin.

Oulun Raksilassa on koottu ja tallennettu muun muassa muistelmia ja henkilökuvia. Raksilan verkkoprojektissa on mukana muita ryhmiä enemmän iäkkäitä, varsin aktiivisia henkilöitä, mikä tekee hankkeesta muista poikkeavan. Raksilassa on opiskeltu internet-perusteita ikäihmisten ryhmässä keväällä ja syksyllä 2000.

Manseyhteisöjen kaupunginosien “verkottuneet” halusivat myös vaihtaa kokemuksia keskenään ja niinpä järjestettiin muun muassa verkkotiimien saunailta Pispalan Rajaportin saunassa sekä tilaisuus projektin jatkuvuudesta 10.2.2000. Yhteiskokouksesta haluttiin tehdä määräajoin toistuva, joten verkkotiimit kokoontuivat 19.10.2000 keskustelemaan Mansetorin tulevaisuudesta.

Alueellisista tapahtumista saadaan kiinnostavaa materiaalia kaupunginosareportterin toimesta. Juttu on silloin yhteisöllistä julkaisemista parhaimmillaan. Kuva Kaukajärven pihatapahtumasta, joka dokumentoitiin Kaukajärven verkkosivuille.

Saavutuksia, pulmia ja matkalla opittuja toimintatapoja

Projektin kaupunginosissa on otettu ensiaskeleet uuden viestintätekniiikan käytössä. Verkkomedian yhteisölliset vaikutukset ja käyttö muotoutuvat vasta pidemmällä aikavälillä, mutta jo lyhyessäkin ajassa voidaan tehdä joitakin johtopäätöksiä.

Yhteisöjen verkkosivut ovat olleet hyvässä yhteishengessä toteutettuja “Mitähän tästä tulee” –projekteja, joihin asukkaat ovat suhtautuneet positiivisesti ja kantaneet huolta myös projektien jatkumisesta. Mukana olevat asukkaat ovat tehdyn kyselyn perusteella kokeneet tehdyn projektin lisäävän paikallista kehitystä, vuorovaikutusta, tiedonsaantia ja julkaisumahdollisuuksia. Projektin saavutuksia on luonnehdittu muun muassa seuraavasti: uusi palvelu asukkaille, tiedotusväline, paikallisperinteen tallennuspaikka, yhdistysten tiedotuskanava, ilmoitustaulu, paikallisten näkemysten julkaisufoorumi, tuoreen tiedon tarjoaja ja teknisen kynnyksen madaltaja. Kiitosta ovat saaneet myös esimerkiksi hyvä yhteishenki, yhteistyö yliopiston kanssa ja koulutusten tarjoaminen.³⁴

34 Verkkotiimien haastatteluista. Huusko (2000).

Projektin kaupunginosien verkkosivuja suunniteltaessa ovat verkkomedian sopivina sovellusalueina erityisesti korostuneet tiedonvälitys, historian tallennus ja alueellinen ilmoittelu sivujen kautta. Monesti ryhmäläiset ovat suunnitelleet sivuja “palvelulähtökohtaisesti” eli miettineet miten sivut voisivat palvella muita alueen asukkaita tai ulkopuolisia alueesta kiinnostuneita.

Kaupunginosan verkkosivujen tehtäviksi verkkotiimien jäsenet ovat maininneet muun muassa : tiedonsaanti, arkipäivän kanava ja asioiden hoitaminen, historian taltiointi, yhteisöllisyyden vahvistaminen, paikallinen tiedotusväline, molemminpuolinen ja nopea viestintäväline, kaupunkisuunnitteluun vaikuttaminen, alueen kokoava tekijä, seurojen ja yhdistysten julkaisukanava sekä alueen tietopankki. Verkkotiimiin kuuluvat pitävät projektia tärkeänä, vaikka eivät aina ehtisi tai jaksaisi osallistuakaan. Ryhmäläisten puheissa välittyy syyllisyyden tunne, ellei sovittuja asioita ole ehditty hoitaa.

Projektissa ilmenneinä ongelmina ryhmäläiset mainitsevat: pitää oppia paljon uutta nopeasti, henkilökohtainen kynnys tekniikkaa kohtaan, liian vähän osallistujia, vastuullisten nimeäminen, “asiaa hallitsevia ei kiinnosta ja aloittelijat eivät osaa”, alun “hahmottomuus” ja hidas käynnistyminen (Kaukajärvi), ajoittainen oma väsymys, väline vielä outo alueella, koulu ei kiinnostunut yhteistyöstä, koneet jumissa – projekti jäissä, vetäjän ajoittainen puuttuminen (Rak-sila), koetaan asukasyhdistyksen/seuran projektiksi, alueyhteisöt haluavat olla mukana osallistumatta käytännössä, päivitysongelmat kotikoneilta (Pispala), materiaalin saaminen alueen toimijoilta.³⁵

Joskus ongelmia on aiheuttanut työnjaollinen ja vastuusiin liittyvä epämääräisyys, kuten kenelle kuuluu teknisen välineistön hankinta ja ylläpito. Yhteistyötahojen osallistuminen on ollut ajoittain täsmentämätöntä ja asukkaille on ollut vaikea selvittää, kuka lopulta vastaa esimerkiksi yhteisön koneen verkkoyhteyksistä. Puheet ja käytäntö sekä päättäjät ja tekijät eivät ole aina kohdanneet toivotusti, vaikka yhteistyöhön on ollutkin kiitettävästi.

Kaupunginosien asukkaiden verkkotiimien jäseniltä on kysytty ehdotuksia ja toiveita projektin suhteen.³⁵ Monet asukkaista pitävät projektin kestoa liian lyhyenä aikana kaupunginosien verkkokanavien vakiintumiselle ja itsenäistymiselle. Asukkaat pitävät yleisesti yliopistoa hyvänä kumppanina, jonka toivotaan jatkavan projektia. Jatkossa ehdotetaan yhteistyötä niin kaupallisen tahon kuin kaupungin kanssa. Yrittäjiä ja sponsoreita toivotaan enemmän mukaan tukemaan ja hyötymään itsekin projektista. Asukkaat ehdottavat myös opiskelijayhteistyön jatkamista.

³⁵ Huusko(2000)

Tutkijan kiinteä osallistuminen ryhmän keskusteluihin voi vaikuttaa mielipiteisiin, mainituihin ongelmiin ja ehdotuksiin.

Organisoinnin tehostamiseksi ehdotetaan paikallisesti joka kaupunginosaan projektia vetämään henkilö tai "toimittaja" muutamaksi vuodeksi. Koneita haluttaisiin lisää esimerkiksi kauppoihin sekä teknistä tukea ja vakituista tietoutuvan päivystäjää (Pispalassa). Päivitykseen toivottaisiin tarkkoja ohjeita sekä pienryhmäkoulutusta tekijöille. Nuoria, lapsia ja ikäihmisiä, joita ei verkkotiimeissä juuri ole, toivotaan mukaan enemmän.

Sisällöllisiä toiveita ovat muun muassa arkielämään liittyvät palvelut, kevyt keskustelu, vaihtopalvelut ja "paikallisparlamentti" paikallisen kansanäänestyksen kanavaksi. Kaupunginosasivuston toivotaan olevan osa isomman verkoston kokonaisuutta ja eri kaupunginosien pitävän yhteyttä tiiviimmin toisiin verkkoprojekteihin.

Kokemukset tiivistetysti

Tietokoneen ja internetin vaikeakäyttöisyys rajoittaa sen käyttöönottoa julkaisuvälineenä

Tietokone verkkoyhteyksineen on hankala väline monille keski-ikäisille ja sitä vanhemmille. Hankkeisiin osallistuu kuitenkin monesti juuri tämän ikäisiä henkilöitä. Internetin peruskäytön oppiminen, saati siinä julkaiseminen vaativat aikaa ja runsaasti koulutusta. Jos henkilö ei tunne perusterminologiaa, on turhaa opiskella html-koodausta. Näissä tapauksissa koulutusten pitäisi alkaa perusteista, tarvittaessa käyttöjärjestelmään tutustumisesta ja hiiren käytöstä. Projektilla ei ole ollut mahdollisuutta perusteiden läpikäymiseen, joten osa yhteisön jäsenistä jää väistämättä tekniikan hallinnan ulkopuolelle. Projektin asioita on myös hankala ymmärtää ilman mitään tekniikan tuntemista, esimerkiksi keskustelu serveritilan hankkimisesta jää monille täysin käsittämättömäksi. Osaksi syy lankeaa laitteiden ja ohjelmistojen kehitystyölle, jonka toivoisi johtavan käyttäjälähtöisempään suuntaan ja helpompiin sovelluksiin aloittelevalle käyttäjälle.

Olisi parasta, jos yhteisöille voidaan tarjota mahdollisimman helppo käyttöliittymä tekniikan soveltamiseen sekä selkeitä koulutusohjelmia eri tasoryhmille. Koulutuksia voitaisiin järjestää toiminnallisessa keskuksessa, "Mansen tietoutuvassa" tai kansalaistalossa ja kussakin yhteisössä apua tarjottaisiin mentoroimalla. Lomakepohjaisen julkaisujärjestelmän käyttö on hyvä vaihtoehto, koska silloin koodauksen tai html-editoreiden opiskelu ei ole välttämätöntä. Julkaisujärjestelmä ei saisi silti rajoittaa mitakaan verkkomedian tuotantotapoja, jos teknistä osaamista ja halukkuutta oppia uutta löytyy.

Projektin järjestelmällinen organisointi ja vastuun jakaminen on olennaista, mutta ongelmallista

Koska projektin vastuu on haluttu antaa asukkaille, mutta käynnistäjänä on yliopisto, sen hallinnoinnin ja vastuualueiden määrittely on ollut paikoin han-

kalaa. Käytännössä tutkija on ottanut ennemminkin asukkaille kuuluvaa organisointivastuuta, koska muutoin toiminta ei olisi päässyt alkuun. Pelkkä ulkopuolinen konsultointi ei riitä, jos yhteisöllä itsellään ei ole selkeää projektin hallintoa. Toisaalta yhtenä päämääränä on ollut säilyttää hyvä ilmapiiri ja tekemisen ilo eikä tehdä projektista asukkaille liian työlästä. Tutkijan tarkoituksellinen vetäytyminen vähitellen vastuullisesta roolista ei ole onnistunut kovinkaan hyvin.

Organisoinnin onnistumiseksi kokonaisprojektin vastuualueet, kuten verkko-yhteyksistä vastaava osapuoli, kannattaa määritellä ajoissa. Kullakin kaupunginosaprojektilla pitäisi olla yhteisön sisäinen koordinaattori, jolla on aikaa, motivaatiota ja hieman teknistä osaamistakin toimia projektin yhteishenkilönä, kannustajana ja johtajana. Hän saa puolestaan tukea ja apua teknisiltä tukihenkilöiltä ja on oikeutettu tarvittavaan lisäkoulutukseen. Henkilö voi olla esimerkiksi työllistetty tehtävään. Verkkotiimin jäsenillä on nimetyt vastuualueet siten sisällöistä. Vastuita kierrätetään, jolloin ryhmäläiset oppivat uusia taitoja. Koordinaattori huolehtii suunnitelmien toteutumisesta. Kaikkien ei tarvitse osallistua teknisistä osaamista vaativiin tehtäviin.

Yhteisöjen tietokoneet ja muut julkaisemiseen tarvittavat välineet ja ohjelmistot pitäisi olla yhteisön saatavilla ja toimintakunnossa

Teknisen laitteiston ja ohjelmiston kanssa uurastaminen on vienyt projektissa aikaa ja voimavaroja. Asukkaille ei ole aina voitu tarjota tarvittavia välineitä julkaisemiseen, mikä on johtunut projektin voimavarojen rajallisuudesta.

Ideaalisessa mallissa yhteisöllä on sekä julkaisemiseen soveltuva kone yhteisössä (kirjastossa) että selailukoneita. Julkaisujärjestelmä on helppokäyttöinen ja siihen voidaan tehdä päivityksiä yksinkertaisesti myös verkkoyhteyksin varustetuilta kotikoneilta. Tekninen tuki on saatavilla.

Yhteisön tarvitsema tekninen välineistö voidaan koota työkalupakiksi, esimerkiksi Tampereen yliopiston ja yhteistyökumppaneiden tarjoamaksi "tuotteeksi". Työkalupakki sisältää yhteisön tarvitseman verkostoitumisen tärkeimmät välineet:

Yhteisön verkostoitumisen työkalupakki

- sähköpostiosoitteet yhteisön jäsenille
- postituslista (toimii samalla yhteisön e-mail -osoitteena)
- www-julkaisutilaa serverillä yhteisön jäsenille ja sitin ylläpito
- julkaisujärjestelmän käyttömahdollisuus ja siihen opastaminen
- koulutusohjelma (internetin perusteet, tiedonhaku, sähköposti, www-julkaiseminen, kuvankäsittely)
- internet-konsultointi

koulutusta ja opastusta. Koulutuksilla varmistetaan projektin itsenäistyminen ja omavaraistuminen ulkopuolisten hallinnoimiselta. Koulutustilaisuudet palvelevat samalla saittien markkinointia ja tunnetuksi tekemistä yhteisöissä.

Jatkuvuus voidaan ratkaista esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- Perustetaan projekti, jolle haetaan julkista ja/tai yksityistä rahoitusta
- Haetaan sponsoritukea paikallisilta yrityksiltä
- Verkkosivusto siirtyy/myydään kaupalliselle taholle, joka ottaa sen tuotevalikoimaansa
- Kaupunki/kunta ottaa sen vastuulleen
- Julkinen laitos, kuten yliopisto/korkeakoulu ryhtyy ylläpitäjäksi
- Alueellinen yhdistys tai seura ottaa vastuun ja ylläpitää sivuja
- Yhteistoimintamalli, jossa käytetään useita em. tukimalleja

Ensimmäisissä vaihtoehdossa ongelmallista on rahoituksen ja ylläpidon lyhytaikaisuus sekä epävarmuus tilanteiden muuttuessa. Kaupallisuus taas voi muuttaa toimintaperiaatteen aktiivisesta kansalaislähtöisestä liian kuluttajalähtöiseen suuntaan. Julkishallintokaan ei välttämättä ole paras vaihtoehto hallinnoimaan asukkaiden verkkokotia, jos viranomaisten näkemys poikkeaa kovin asukasryhmien mielipiteistä. Paikallinen yhdistys, kuten asukasyhdistys saattaa olla hyvä vaihtoehto vastuulliseksi osapuoleksi (esim. Pikku-Huopalahti), mutta edellyttää riittävää tukea ja apua jäsenistön ulkopuolelta sekä avointa toimintaa kaikkien asukkaiden kesken.

Vastuita jakava yhteistoimintamalli, kuten esim. Blacksburg³⁶ tai Nettilä, vaikuttaa monesti onnistuneelta valinnalta, varsinkin jos asukkailla esimerkiksi asukasyhdistyksen kautta on johtavin rooli.

Yhteistoimintamallissa osapuolina voisivat ainakin olla:

- Kaupunginosan asukasyhdistys
- Yliopisto ja/tai korkeakoulu
- Kaupunki
- Yrityskumppani (esim. teknisiä palveluja tarjoava)

Verkkojulkaiseminen pitäisi nähdä osana laajaa kokonaisuutta, joka koskee koko kaupungin kokoista aluetta. Kaupunginosan verkkosaitti on vasta kokeilumalli, joka saa pysyvämmän merkityksen, kun siitä kasvaa osa suurempaa toiminnallista yhteisöjen ja asukkaiden verkostoa. Olisi kiinnostavaa ja toivottavaakin, että Mansetorin paikallisportaalin lähtökohdista syntyisi koko kaupungin kattava kansalaislähtöinen yhteisöjen verkosto, joka palvelisi niin informatiivisena kuin osallistuvana ja päätöksentekoon vaikuttavana mediana.

36 Tarkemmin projektista: Mäkinen (1999). Internet yhteisöjen palveluksessa. Paikallisuus verkkomediassa -projektin osaraportti.

Kansalaislähtöinen kaupunginosien verkosto vaatii resursseja: koulutuksia, toimintapaikkoja, yleisöpäätteitä, julkista tukea, verkostoitumista ja monien osapuolien yhteistyötä. Eri yhteistyökumppaneiden toimintamalli mahdollistaa voimavarojen yhdistämisen, mikä veisi hanketta parhaiten eteenpäin. Yhteistyöstä voisi syntyä myös toiminnallinen keskus, "Mansen kansalaistalo" tai kaupunkilaisten teknologiakeskus, joka palvelisi keskitetysti internet-konsultina ja yhteisöjen verkottumista edistävänä toimijana. Keskus edesauttaisi, mieluiten kaupungin tuella, kaupunkilaisten verkkoon pääsyä, verkkojulkaisemista ja uusmedian käyttötaitoja kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksia edistäen.

Keskittävä malli mahdollistaisi parhaiten jatkuvuuden kaikille kaupunginosa-projekteille ja samalla uusien mukaantulon. Kattavan strategian puuttuessa projektin kaupunginosissa joudutaan tällä hetkellä kuitenkin käymään kunkin yhteisön omaa henkiinjäämiskamppailua. Yhteisöt ovat hakeneet tukea paikallisilta yrityksiltä ja julkisista apurahoista, mutta mikään vaihtoehto ei ole toistaiseksi varmistanut taloudellista jatkuvuutta yhteisöhankeille.

Yhteisön verkkojulkaisemista tukevat toiminnalliset yksiköt sekä inhimilliset resurssit

Kaupungin taso		Kaupunginosa	
kansalaistalo tms. – tekninen tuki – koulutus, neuvonta – alaprojektit	+	kaupunginosan teletupa – verkon käyttö, opastus – julkaisu ja kokoukset – alaprojektit (seniorieweb)	+
kumppanit – yliopisto – kaupunki – yritykset – muut kaupunginosat	+	verkkotiimi – asukkaat – tukihenkilöt	+
			verkon selailupisteet – kaupat, kioskit, kahvilat, baarit asukkaat, paikalliset toimijat – yhdistykset, yritykset, seurat, harrastusryhmät, koulut ym.

Paikallisuus verkkomediassa –projektin toimintaperiaate asukas-yhteisöissä on ollut kansalaislähtöisyys eli yhteisöihin ei ole viety valmista toimintamallia, vaan se on pyritty rakentamaan yhteisön sisällä. Kokemuksista on otettu opiksi ja näin projektin aikana on vähitellen muodostunut käytäntöjä, joita voidaan soveltaa uusissa mukaantulevissa yhteisöhankeissa.

Tekninen välineistö ja infrastruktuuri yhteisössä eivät vielä takaa mitään. Vaikka yhteisölle tarjottaisiin teletupia kaikkine hienouksineen, ne eivät sinänsä tuottaisi uutta yhteisöllistä hanketta ja julkaisukanavaa. Lisäksi tarvitaan koulutusta, mikä sekään ei sinänsä vielä takaa uusmediahankeiden syntymistä, saati jatkumista. Asukkaat saattavat osallistua projektiin aluksi vaikkapa

uteliaisuussyistä, mutta se ei yksistään kannna motiivina pitkään. Yhteisön jäsenellä pitää olla jokin perusteltu syy osallistua, esimerkiksi halu julkaista, vaikuttaa, etsiä tai kerätä tietoa, kiinnostus historiaan, mukava käydä kokouksissa tapaamassa tuttuja jne. Oppimisellakin on oltava funktionsa, kuten tiedonhaku internetistä tai uuden tekniikan oppiminen seuran tai yrityksen kotisivujen tekemiseksi.

Verkko tarjoaa esimerkiksi osallistumiselle erinomaiset mahdollisuudet, mutta vain silloin jos yhteisön jäsenet osaavat ja haluavat sitä käyttää. Internet ei sinänsä olemassaolollaan tee ihmisiä osallistuvammiksi eikä aiheuta asennemuutosta suhtautumisessa yhteisten asioiden hoitoon. Se voi kuitenkin toimia välineenä uudentlaiselle yhteisöaktiivisuudelle niille, jotka haluavat olla mukana, mutta eivät ehdi käydä kokouksissa tai ovat muutoin estyneitä osallistumaan.

Yhteisöhankkeiden evoluutio tapahtuu vielä kokeilun, testaamisen ja karsiutumisenkin kautta. Joka tapauksessa yhteisön verkkomedia on tulevaisuudessa jotain mitä emme vielä sen ensimmäisillä askelmilla pysty kuvittelemaan. Olennaista jatkon kannalta on, että paikallinen kansalaisverkosto koetaan tärkeäksi. Tarkoitus ei ole määriteltävissä ainoastaan teoreettisena ”potentiaalina”, vaan verkon käyttäjien ja yhteisön jäsenten sille antamana arvona. Lyhyen projektin aikana tätä arvoa ei ole voitu yksiselitteisesti selvittää, mutta keskusteluiden, havaintojen, haastatteluiden ja käyttöaktiivisuuden perusteella jatkuvuutta paikallisille yhteisösivustoille ainakin toivotaan. Jatkomahdollisuuksia onkin jo alustavasti selvitelty paitsi asukkaiden myös muiden hankkeen osapuolten kanssa.

Kirjallisuus

Cohill, Andrew ym. (1999) Blacksburg Electronic Village. Community Network Briefing Book. Virginia Tech.

Cohill, Kavanaugh (2000) Community Networks. Lessons from Blacksburg, Virginia. Boston: Artech House

Figallo, Cliff (1998) Hosting Web Communities. Wiley computer publishing.

Huusko, Marjo (2000) "Saa vähä niinku toteuttaa itseään". Aktiivien kokemuksia osallistumisesta Paikallisuus verkkomediassa –hankkeeseen. Tampereen yliopisto. Journalismin tutkimusyksikkö.

Jones, Steven (1998) Cybersociety 2.0. Revisiting Computer-Mediated Communication and Community. California: SAGE Publications

Mäkinen, Maarit (1999) Internet yhteisöjen palveluksessa. Raportti eräiden yhteisöjen Internet-verkkohankkeista Yhdysvalloissa. Journalismin tutkimusyksikkö. Paikallisuus verkkomediassa- projektin osaraportti.

Mäkinen, Maarit (1999) Yhteisöt verkkomediassa. Raportti alueellisista ja sosiaalisista yhteisöistä verkkomediassa. Journalismin tutkimusyksikkö. Paikallisuus verkkomediassa -projektin osaraportti.

Mäkinen, Maarit (2000) Matkaraportti New Yorkin Harlemin uusmediahankkeista. Journalismin tutkimusyksikkö.

Saarelainen, Anu (2000) Kyläteiltä tiedon valtateille. Oppiva Ylä-Karjala tienraivaajana (toim.)

Schuler Douglas (1996) New Community Networks. Wired for Change. New York:ACM Press.

Staffans, Rantanen, Asukkaat verkossa – vaan ei satimessa. Raportti Kotikatu-Zielinski (1998) projektista. Helsinki, Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiasasto.

Postituslistat

Communities discussion list (communities@p4t.org.uk)

Community and Civic Network discussion list (communet@list.uvm.edu)

Digital Divide discussion list (digitaldivide@list.benton.org)

Verkkosivut

The Association For Community Networking
<http://www.afcn.net/>

The Community Connector
<http://databases.si.umich.edu/cfdocs/community/>

Making The Net Work

<http://www.makingthenetwork.org/>

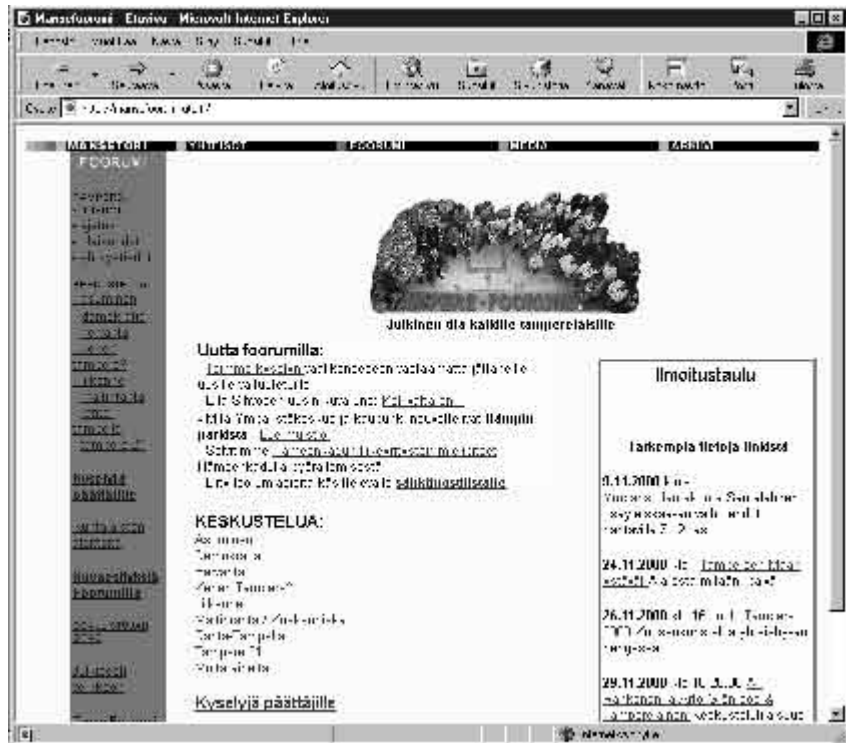
Partnerships Online /UK Communities Online

<http://www.partnerships.org.uk>

Seija Ridell

Kansalaisjulkisuuden kokeilua verkossa

Mansefoorumi ja paikallisen julkisen viestinnän käytännöt

Internet, julkisuus ja paikallisdemokratia

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen foorumiosiossa on kokeiltu ja tutkittu, millaisia mahdollisuuksia uusi viestintäteknikka ja tietoverkot - täsmällisesti ottaen internet - avaavat kansalaislähtöisten viestintä- ja osallistumistarpeiden toteuttamiselle paikallistasolla. Osahankkeessa on hyödynnetty internetin erityisominaisuuksia julkisen kanssakäymisen järjestämiseksi erityisesti kunnallisten päättäjien ja asukkaiden välille. Samalla tavoitteena on ollut monipuolista paikallista julkista keskustelua laajemminkin. Taustalla on näkemys, että avoin ja moninainen julkisuus on myös paikallisesti demokratian toimivuuden edellytys.

Osahankkeen toinen lähtökohta on ollut tilannearvio, että internetin kehitystä ohjaavien liiketaloudellisten voimien ensisijaisena intressinä ei ole edistää verkon käyttöä yksityisen kulutuksen lisäämiselle vaihtoehtoiseen toimintaan. Verkon ei-kaupallisen kansalaiskäytön kuvaaminen, ymmärtäminen ja edesauttaminen sitävastoin kuuluvat mitä luontevimmin tutkimuksen – eritoten yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen – tehtäviin. (vrt. esim. Stratton 1997; Bryan et al. 1998; Hague & Loader 1999)

Foorumiosion keskiössä on ollut kolme kysymyskokonaisuutta. Osahankkeessa on ensiksikin haluttu selvittää, kuinka internet soveltuu paikallisen kansalaiskeskustelun ja yleisemmin vastavuoroisen julkisen viestinnän alustaksi. Tästä johtuen Mansefoorumi-saitti suunniteltiin ja sitä on johdonmukaisesti kehitetty yhtäältä suhteessa paikallisen journalismin – ennen muuta Tampereen valtalehden Aamulehden – suoritukseen. Toisaalta foorumisaittia toteutettaessa on pyritty tietoisesti haastamaan paikallisen julkishallinnon vakiintuneet viestintäkäytännöt.

Toiseksi foorumiosiossa ovat olleet kiinnostuksen kohteena esteet, joita internetin julkiselle kansalaiskäytölle asettuu. Esteet kiteytyvät kysymyksissä internetin hallinnasta 'paikkana' tai 'tilana', verkkoon pääsyn teknis-taidollisista edellytyksistä sekä verkon käytännöllisestä mielestä ja kulttuurisesta määrittelystä.

Kolmanneksi osahankkeessa on selvitetty ja kokeiltu uuden viestintäteknikan avaamia mahdollisuuksia keksiä, toteuttaa ja vakiinnuttaa verkkoon uudenlaisia kansalaislähtöisiä julkisviestinnän muotoja, kansalaisjulkisuuden verkkovälitteisiä lajityyppejä.

Oman kysymyksensä osahankkeessa on muodostanut tutkimuksen rooli uuden viestintäteknikan ja tietoverkkojen käytön ja merkitysten muotoutumisessa. Foorumiosiossa tutkimus ja tutkija on nähty tämän sosio-kulttuurisen prosessin aktiivisiksi ja vastuullisiksi osapuoliksi.

Verkon kansalaiskäytön tarkastelu julkisuuden näkökulmasta, ja nimenomaisesti yhteydessä journalismin ja julkishallinnon käytäntöihin, erottaa foorumiosion ja koko Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen muista kehitykseen ja/tai tutkimukseen painottuneista kotimaisista kansalaisverkkohankkeista.¹ Myös näissä hankkeissa internetiä kehitetään kansalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen sekä päättäjien ja asukkaiden vuoropuhelun kanavana. Niissä verkkoa ei kuitenkaan tarkastella nimenomaisesti kansalaislähtöisenä julkisuustilana, joka suhteutuu journalismin professionaalisti tuottamaan ja ylläpitämään valtakansalaisuuteen. Hankkeissa ei ylimalkaan kiinnitetä huomiota yhteiskunnallisen todellisuuden mediavälitteisyyteen ja näin tapoihin, joilla eritoten journalismi määrittelee paikallista julkista elämää ja välittää sen toimijoiden suhteita. Pai-

kallisuus verkkomediassa -hankkeen foorumiosiossa kehittämisen ja tarkastelun kohteena sitävastoin ovat olleet juuri verkon mahdollisuudet kansalaisten omaehtoisen julkisuustuotannon paikkana.

Käytännössä foorumiosiota on toteutettu ottamalla vakavasti aktiivisten kaupunkilaisten näkemykset tamperelaisesta todellisuudesta ja antamalla niille julkisuustilaa osahankkeen verkkopaikalla Mansefoorumilla. Lisäksi osion tuottaminen on kytketty eräiden kaupunkilaisryhmien toimintaan, ja oleellisen puolen osahanketta on muodostanut tiivis yhteistyö näiden toimijaryhmien kanssa. Uutta viestintäteknikkaa on siten haluttu kokeilla ja hyödyntää lähemmällä jo aktiivisten ryhmien viestinnällisistä ja julkisuustarpeista, ei ryhtymällä aktivoimaan passiivisiksi oletettuja ihmisiä tekniikan avulla ulkoapäin.

Samalla kun Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen foorumiosio on avannut kansalaiskeskusteluun ja -osallistumiseen virittyneille ruohonjuuritason toimijoille julkisen areenan verkossa, se on haastanut muitakin kaupunkilaisia tunnistamaan itsessään julkinen toimija. Toisin kuin journalismissa, joka rakentaa vastaanottajille aseman tuottamaansa julkisuutta sivusta seuraavana yleisönä, tai julkishallinnossa, joka palvelee kuntalaisia yhä korostetummin asiakkaina, Mansefoorumilla ihmiset on kutsuttu julkisen elämän osapuoliksi ja osallistujiksi paikalliseen julkiseen keskusteluun. Heitä on toisin sanoen lähestytty yleisön asemesta potentiaalisena julkisena.²

¹ Tällaisia hankkeita ovat esimerkiksi Helsingissä toimiva Kotikatu-hanke ja Sitran rahoituksella toteutettu Oppiva Ylä-Karjala-hanke, joka nyttemmin jatkuu Oppiva Vaara-Karjala-hankkeena. Ks. <http://www.suomenkotiseutuliitto.fi/pihlajisto>; <http://unk.pkky.fi/>. Hankkeiden luonteesta ja vaiheista ks. Staffans et al. (1998) ja Saarelainen (1999).

Julkisuuslähtökohdista toteutettuja kansalaisverkkohankkeita ei juuri tapaa muualtakaan, vaikka esim. Yhdysvalloissa erilaisia kansalaisverkkohankkeita riittää. Mansefoorumin tyyppistä viritystä löytyy mm. Minnesotan sähköisen demokratian verkkosivuilta: Ks. <http://www.e-democracy.org/>. Minnesota E-Democracy ”pitää verkossa yllä laadukkaita julkisia tiloja, joissa kansalaiset voivat olla vuorovaikutuksessa julkisista asioista”. Ks. myös <http://www.publicus.net> ja <http://www.northfield.org/>

Teoreettisen näkökulman verkkoon viestimiin rinnastuvana julkisuuden alustana tarjoaa Sassi (2000).

² Yleisön ja julkison käsitteellisistä eroista ks. V. Pietilä (1999) ja Pietilä ja Ridell (1998). Ks. myös Ridell (1998, 295-298). Käsiteparin kietoutumisesta kuluttajuuden ja kansalaisuuden kategorioihin ks. Ridell (1999a, 31-32); vrt. Sassi (2000, 72-73; erityisesti kansalaisen käsitteestä ks. mt. 117-133).

On oleellista huomata, että yleisön ja julkison – sen enempiä kuin kuluttajan ja kansalaisenkaan – erottelu ei ole toisiaan poissulkeva eikä käsitteiden suhde dikotominen. Lisäksi kansalaisuus on hedelmällistä nähdä laajasti yhteydessä yhteiskunnalliseen toimijuuteen, pikemminkin kuin rooliasemaksi, joka ihmisille määrittyy suhteessa julkishallintoon ja edustukselliseen päätöksentekokoneistoon. Monessa mielessä juuri kuluttajuus on nykyisin se rooli, jonka kautta toimijoiden suhde yhteiskuntaan välittyy vahvimmin. Kuluttajan roolin puolestaan voi nähdä kansalaistuvan tai politisoituvan eksplisiittisesti silloin, kun siinä toimittaessa havahdutaan omien valintojen muita koskettaviin seurauksiin ja niiden ajallisesti kauaskantoisiin vaikutuksiin.

Mansefoorumi ja paikallisen julkisuuden journalistinen tuottaminen

Julkinen keskustelu, journalismi ja internet

Mansefooriumia on kehitetty julkisuustilana ymmärtämällä paikallinen julkisuus ideaalisesti avoimeksi vuorovaikutusprosessiksi, jossa toimijat neuvottelevat paikkakunnalla tärkeistä, usein kiistanalaisista kysymyksistä julkisesti ja hakevat niihin ratkaisuja mahdollisimman monien asianosaisten kesken. Julkisten keskustelusuhteiden järjestäminen vallakkaiden tahojen, ennen muuta päättäjien, ja asukkaiden välille on toive, jonka erityisesti aktiiviset kaupunkilaiset myös journalismiin kohdistavat. Tältä osin journalismi kuitenkin suoriutuu julkisuuden tuottamistehtävästään ehkä kaikkein heikoiten. (ks. Ridell 1999b)

Kansalaisnäkökulmasta julkisuuden keskustelevuudessa ei ole keskeistä monien äänien itsetarkoituksellinen esiintyminen samaan aikaan samassa julkisuustilassa vaan se, että toimijoiden käsitykset ja arvot suhteutuvat toisiinsa konkreettisten kysymysten yhteydessä ja joutuvat tai pääsevät ottamaan toisensa tällöin myös huomioon. (ks. mt.) Erityisen oleellista on, että toimijoiden näkemyseroja ja ristiriitoja voidaan käsitellä avoimesti ja rakentavasti, mutta tarvittaessa 'reilua eripuraa' kaihtamatta (Laine 1999). Reilussa eripurassa osapuolten erimielisyys ei ole julkisuuden aihe vaan keino setviä ongelmallisia ja kiistanalaisia kysymyksiä julkisesti. Kyse on siten hyvin eri asiasta kuin journalismin suosimassa tavassa asemoida kaksi osapuolta riitakehyksen avulla ennalta määrättyyn vastakkainasetteluun, jossa ei ole mahdollista sen enempää kuunnella toista kuin tulla toisen kuuntelemaksi (ks. Ridell 2000).

Tällaisten 'kohtaavien' keskustelusuhteiden syntyminen edellyttää, että ristiriitojen taustalla vaikuttavia valtasuhteita ja sosiaalisten asemien eroista juontuvia etuja ja pyyteitä ei häivytetä taustalle vaan tehdään niiden vaikutukset julkisesti näkyviksi. Tietoverkot sisältävät erityisiä lupauksia näin ymmärretyn paikallisjulkisuuden kannalta, sillä ne mahdollistavat vastavuoroisen viestinnän perinteisiä välineitä paremmin.

Juuri julkisuuden keskusteluluonnetta koskevat toiveet on otettu Mansefoorumin käytännön ohjenuoraksi. Toinen toimintalinja on ollut nostaa Mansefoorumin verkkoareenalle kaupunkilaisten ja kaupunkilaisryhmien tärkeinä pitämiä kysymyksiä. Foorumiosion lajityyppikokeilut on rakennettu muutamien tällaisten kysymysten ympärille samalla kun aktiiviset kaupunkilaiset ovat toimineet Mansefoorumilla niihin liittyvän julkisuuden tuottajina.

Näitä kysymyksiä ovat osahankkeen kuluessa olleet muun muassa moottoriajo-

neuvosillan rakentaminen Tammerkosken yläjuoksulle, maanalaisen pysäköintiluolan louhiminen Hämeenkadun alle ja sen ajorampin sijoittaminen ydinkeskustaan, Hämeenkadun pyörätie, Tampereen keskustan liikennejärjestelyt yleisemmin, ns. Aspinniemen alueen ja Vuoreksen lähiön kaavoituksen suunnittelu sekä Hervanta-järven pohjoisrannan osoittaminen omakotirakentamiseen.

Julkisuus ja toimijuus

Ruohonjuuritasolla nimetyt kysymykset ja keskustelusuhteiden järjestäminen niihin kytkeytyvien toimijoiden välille kiteyttävät verkkovälitteisen kansalaisjulkisuuden peruskoordinaatit. Niiden taustalta löytyy kaksi analyttisesti erillistä mutta toisiinsa kietoutuvaa ulottuvuutta, joiden pohjalta voidaan arvioida myös journalismin suoritusta julkisuuden tuottajana. Yhtäältä kyse on julkisuuden rakenteellisista ominaisuuksista ja toisaalta sen luonteesta toiminnallisena prosessina, so. julkisuuden viestinnällisestä dynamiikasta.

Rakenteellista ja toiminnallista ulottuvuutta tarkastelemalla saadaan otetta siitä, millaista yhteiskunnallista toimijuutta eri tavoin tuotettu julkisuus ihmisille rakentaa ja mahdollistaa – karkeistaen: tarjoaako se heille sosiaalista todellisuutta sivusta seuraavan yleisön vai siihen osallistuvan julkison asemaa.

Kun julkisuutta arvioidaan rakenteen kannalta, tarkasteltaviksi nousevat ne aktuaaliset tilat tai paikat, joissa julkisuutta tuotetaan. Arvioitaviksi asettuvat myös materiaalis-tekniset fasiliteetit ja muu tarvittava infrastruktuuri. Verkkovälitteisestä julkisuudesta puhuttaessa viimemainittu sisältää esimerkiksi linjayhteydet ja palvelintilan sekä verkon muun teknisen hallinnan. Millaisen julkisen toimijan roolin nämä materiaaliset edellytykset ihmisille sallivat? Kuinka avointa tai suljettua pääsy julkisuuden osapuoleksi niiden osalta on? Kuinka mahdolliseksi tai mielekkääksi mukaanlähtö julkisuuden tuottamiseen tältä kannalta ihmisille näyttäytyy?

Kun julkisuuden tuottamista tarkastellaan toiminnan näkökulmasta, pohdittaviksi nousevat tekniikan hallitseminen ja vuorovaikutustaidot. Verkon osalta tämä tarkoittaa yhtäältä taitoa käyttää esimerkiksi julkaisu- ja kuvankäsittelyohjelmia tai vähintäänkin selainta. Toisaalta puhe on niiden taitojen ja toimintatapojen hallinnasta, joita osallistuminen julkiseen viestintään ylimalkaan ja verkossa erityisesti vaatii. Kuinka helppoa tai vaikeaa ryhtyminen julkisuuden tuottajaksi tai ainakin osallistujaksi julkiseen keskusteluun tässä mielessä on? Kuinka motivoituneiksi, päteviksi ja tervetulleiksi julkisuuden osapuoliksi ihmiset itsensä tuntevat?

Koska julkisuus toteutuu viime kädessä esityksinä, sitä on tärkeää arvioida myös esitykselliseltä kannalta. Rakenteen osalta huomio kohdistuu tällöin

ensiksikin niihin aiheisiin, jotka nousevat julkisuuden esityksellisiin tiloihin ja toiseksi niihin toimijoihin, joilla on tai ei ole esitysten julkisuustilassa näistä aiheista julkinen puheoikeus. Millaiset kysymykset julkisuuden areenoille valikoituvat ja mistä ne ovat peräisin? Millainen näkökulma niihin kulloinkin valitaan? Ketkä saavat sanoa niistä sanansa ja mihin heidän julkinen puheoikeutensa perustuu? Entä millaisin kriteerein aiheiden ja esiintyjien painoarvo määräytyy?

Toiminnalliselta kannalta huomion kohteeksi nousevat aiheiden kytkeytyminen toisiin aiheisiin sekä erilaisiin taustoihin, syihin ja seurauksiin. Lisäksi arvioitavaksi asettuu julkisten esitysten tilaan valikoitujen esiintyjien näkökulma kulloisiinkin aiheisiin samaten kuin se, kuinka toimijoiden väliset suhteet esitysten julkisuustilassa jäsentyvät. Esimerkiksi millaista vuorovaikutusta esiintyjien välille julkisuustilassa virittyy tai on virittymättä?

Ulottuvuudet, joiden nojalla arvioida eri tavoin tuotetun julkisuuden luonnetta ja sen implikaatioita yhteiskunnallisen toimijuuden kannalta, voidaan kiteyttää seuraavaksi kaavioksi:

Julkisuus	Rakenteellinen	Toiminnallinen
Tuotannon taso	- julkisuuden tuottamisen tilat - muu julkisuuden tuottamisessa tarvittava infrastruktuuri	- tekniset taidot - ilmaisutaidot - vuorovaikutustaidot - halu/motiivi osallistua
Esitysten taso	- aiheiden ja näkökulmien sekä puheoikeuden valikointuskriteerit ja -käytännöt - aiheiden ja esiintyjien painoarvon perusteet	- aiheiden kytkeytyminen muihin aiheisiin sekä esiintyjien intresseihin - aiheiden kytkeytyminen taustoihin, syihin ja seurauksiin - esiintyjien väliset suhteet

Kriittinen journalismintutkimus on jo pitkään esittänyt, että journalismin tapa tuottaa julkisuutta on ongelmallinen sekä julkisuuden rakenteellisessa mielessä että toiminnallisesti. Etenkin uutisjournalismi rakentaa yleisölle ahtaan sosiaalisen toimijan roolin. Ihmisillä ei ole minkäänlaista pääsyä uutistuotannon osapuoliksi, ja myös esitysten tasolla uutisgenre asemoi heidät ulkopuolisiksi sivustakatsojiksi, joiden on mahdollista vain passiivisina seurata yhteiskunnallista tapahtumista. Kriitikoiden mukaan julkisuuden ammattimainen tuottaminen onkin suljettu sosiaalinen käytäntö, joka niin journalismin julkisuustilaan valikoitavien aiheiden ja sinne päästettävien toimijoiden elitistisillä valintakri-

teereillä, aineiston hankinnan kaavoittuneilla menetelmillä kuin vakiintuneilla esittämisen tavoillakin mukailee ja tukee yhteiskunnan hierarkisia rakenteita ja valtasuhteita. (ks. Ridell 1998, 81-101)

Aamulehti paikallisen julkisuuden tuottajana

Paikallisella tasolla julkisuuden journalistinen tuottaminen on kuitenkin huomattavan monimuotoista. Lisäksi eritoten sanomalehdet ovat pyrkineet hyvin tietoisesti uudistamaan toimintaansa esimerkiksi lähtemällä mukaan ns. kansalaisjournalistisiin kokeiluihin. Näiden Yhdysvalloista Suomeenkin rantautuneiden uudistushankkeiden taustalla ovat tutkijoiden ja journalismia julkaisevien yritysten pyrkimykset löytää yhteistyössä lääkkeitä tilanteeseen, jossa journalismi on ajautunut ongelmiin rinnan edustuksellisen politiikan kriisiytymisen kanssa.³

Yksi paikallisjournalismin vastaus julkisen elämän viimeaikaisiin muutoksiin on ollut ottaa käyttöön aiempaa 'lukijaläheisempiä' juttujen tuottamistapoja. Kansalaisjournalistisissa kokeiluissa on hyödynnetty erilaisia lukijaraateja sekä aineiston hankintaan että itsessään juttujen aiheina. Esimerkki lehtiyritysten 'omista' uudistuksista on tamperelaisen Aamulehden pari vuotta jatkunut *Uutisauto*-sarja, jota varten lehden toimittaja ja kuvaaja kiertävät Pirkanmaan paikkakunnilla ja Tampereen kaupunginosissa keräämässä ihmisten mielipiteitä lehden ennalta nimeämästä teemasta. Uutisauto-jutuissa on myös yritystä kiinnittää ihmisten tunteita kuumentaviin kiistoihin ja kutsua tällöin jutuntekutilanteeseen päättäjätaho tai pari. Verkko-Aamulehdessä lukijat puolestaan saavat esittää internetin välityksellä kysymyksiä lehden tietynä aikana toimitukseen kutsumalle haastateltavalle. Nämä 'lukijavetoiset' verkkohaastattelutkin saataan ajoittain kytkeä paikallisiin keskustelunaiheisiin.

'Keskustelempaan' jutuntekotapaan perustuu myös Aamulehden *Kumpi ja kumpi* -juttusarja, jossa haastatellaan samaan aikaan paikallista luottamushenkilöä ja tämän nimeämää kaupungin virkamiestä. Sarjassa on myös juttutasolla havaittavissa pyrkimystä lieventää journalismia usein jäsentävää riitakehystä tai pikemminkin turvautua sopukehykseen, sillä poliitikon ja virkamiehen nähdään esiintyvän jutuissa enimmäkseen sulassa yhteisymmärryksessä.

Lisäksi ns. tavalliset kaupunkilaiset saattavat päästä lehden paikallisessa kirjoittelussa hyvinkin näyttävästi purkamaan huolenaiheitaan, puolustamaan elinympäristöään tai esittämään vaatimuksiaan. Näissä 'asukkaat valittavat'- ja 'kansaa vaatii' -jutuissa huomiota kuitenkin kiinnittää, että niissä kaupunkilaiset jätetään usein ilman puhekuppania. Heidän perusteluihinsa ja kysymyksiinsä

3 Suomalaisista kansalaisjournalismikokeiluista ks. esim. Kunelius (1999) ja Heikkilä & Kunelius (2000).

perätään vain harvoin suoraa kommenttia tai vastausta asioista vastuullisilta tahoilta. Toisaalta asukkaiden kantoja ei jutuissa kukaan tapaa haastaa eikä niitä yleensä suhteuteta kulloisenkin asian muihin puoliin. Vastaavasti Kumpi ja kampi -sarjassa haastatellaan pelkästään päätöksentekokoneiston virallisia toimijoita – olkoonkin, että toimijat sijoittuvat koneiston sisällä eri asemiin.

Ainakaan toistaiseksi uudistumispyrkimykset eivät olekaan suuremmin horjuttaneet Aamulehden vakiintunutta tapaa karsinoida politiikan (ja talouden) päättäjät yhtäälle ja kaupunkilaiset toisaalle sekä juttuja tehtäessä että juttujen julkisuustilassa. Lokeroiminen peilaa ja pönkittää paikallisesti vakiintuneita julkisen viestinnän käytäntöjä ehkäisten tehokkaasti sosiaaliset rajat ylittävien keskustelusuhteiden syntymistä. Lisäksi se, että toimijat tavataan asemoida aina uudestaan samoina pysyviin rooleihin, joista on vaikea esittää tuoreita ajatuksia saatika pyrkiä ymmärtämään muiden osapuolten tarkoituseriä, on omiaan kärjistämään aktiivisten kaupunkilaisten ja päättäjien usein valmiiksi tulehtuneita välejä.

Aamulehden journalismissa lokeroivia strategioita sovelletaan myös jäsentämään paikallisesti tärkeiden kysymysten kenttää ja niiden laajempia yhteyksiä sekä järjestämään toimijaryhmien suhteita näihin kysymyksiin. Asioiden lokeroivalle käsittelylle on ominaista, että se irrottaa vireillä olevat hankkeet valmistelu- ja päätöksentekoprosesseista ja esittää ne paikalliseen hallintokulttuuriin vihkiytyneen toimittajan ennakoiman lopputuloksen pohjalta jo päätetyiksi. Näin toimiessaan journalismi tuottaa julkisuutta, joka estää ihmisiä tunnistamasta niitä osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia, joita heillä kuntalaisina – mm. muistutusten ja valitusten tekijöinä – usein hyvin pitkäkestoisissa hankkeissa virallisestikin on.

Julkisuuden kehittämisen näkökulmasta Aamulehden uudistumispyrkimykset ovatkin ulottuneet lehden tekemisen vakiintuneisiin tapoihin, esityskäytäntöihin ja toimittajien ammatillisiin itsemääritysihin toistaiseksi pinnallisesti. Yleisemminkin ajatus, että julkisen keskustelun edesauttaminen ja sen tilana toimiminen olisi journalismin ensisijainen tehtävä ja että toimittaja voisi omaksumaa aktiivisen keskustelun järjestäjän roolin on ammattikunnalle käytännössä hyvin vieras (ks. esim. Puranen 1999). Tämä selittää pitkälti myös sen, että journalismin kehittämisessä ei ole järin ponnekkaasti käytetty hyväksi uuden viestintätekniiikan interaktiivisia ominaisuuksia (ks. Ridell 1999c).⁴

4 Havainnollinen on esimerkiksi M. Seppälän (2000) katsaus, jossa hän tarkastelee, kuinka eräiden koti- ja ulkomaisten viestinten verkkoversioiden keskustelualueita on ylläpidetty ja miten ne suhteutuvat julkaisun journalistiseen ainekseen.

Mansefoorumi: keskustelun järjestämistä yli rajojen

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen foorumiosion punainen lanka on ollut soveltaa uutta viestintäteknikkaa ja tietoverkkoja juuri julkisten keskustelusuhteiden järjestämiseen tavalla, joka ei ota annettuna paikallisesti vakiintuneiden viestintäsuhteiden yksisuuntaisuutta ja hierarkisuutta. Mansefoorumille on haluttu kehittää verkkomuotoja, jotka mahdollistaisivat nykyistä avoimemman ja vuorovaikutteisemmän julkisen viestinnän päättäjien ja kaupunkilaisien välillä. Kauaskantoisempaan tavoitteeseen on ollut pohtia keinoja, joilla kansalaislähtöiset verkkomuodot voitaisiin vakiinnuttaa verkkovälitteisen kansalaisjulkisuuden pysyviksi lajityypeiksi.

Pyrkimys hyödyntää verkon interaktiivisia ominaisuuksia julkisen viestinnän avaamiseksi ja sen vuorovaikutteisyyden lisäämiseksi on asettanut foorumiosion tietoisena haasteeseen suhteeseen paitsi paikalliseen journalismiin myös tamperelaiseen paikallishallintoon nähden. Nimittäin kuten tietoverkkojen roolia julkishallinnossa tarkasteleva Hacker (1996, 224) huomauttaa, vuorovaikutteisuus synnyttää viestinnän symmetriaa päättäjien ja kansalaisten välille. Tämä muuttaa vallan tasapainoa ja tuottaa uhan niille päättäjille, jotka haluavat hallinnon elitistisyyden säilyvän. Poliitiikan viestinnän lähestyminen vuorovaikutteisesti laajentaa julkisuutta ja pienentää vallan ja vaikutusvallan elitististä kenttää.

Seuraavassa lähemmin siitä, kuinka kansalaisjulkisuuden kokeilemisessa Paikallisuus verkkomediassa -hankkeessa onnistuttiin niin verkon ulkopuolella kuin verkossakin.

Verkkovälitteistä kansalaisjulkisuutta kokeilemassa

Kaupunkilaisryhmät julkisina toimijoina

Foorumiosion yhteistyötahoina on ollut projektin alusta lähtien kolme aktiivista kaupunkilaisryhmää: Tampere-foorumin suunnitteluryhmä, Tampere 21-prosessin suunnittelukulttuuriryhmä ja Mäلتinrannan puolesta -liikkeen ydinryhmä. Osallistuvan toimintatutkimuksen (ks. esim. Whyte 1991) tapaan osahankkeen tutkija oli tiiviisti mukana ryhmien toiminnassa ja pyrki kytkemään uuden viestintäteknikan siihen kunkin ryhmän kannalta mielekkäällä tavalla. Yhteistyössä ryhmien jäsenten kanssa Mansefoorumille tuotettiin niiden viestintä- ja julkisuustarpeista nousevia sisältöjä ja verkkomuotojen alkioita. Myös foorumiosion tutkimusapulainen osallistui yhteistyöryhmien toimintaan lukuunottamatta Tampere 21-suunnittelukulttuuriryhmää, joka ei enää kokoontunut hänen aloittaessaan projektissa.

Vuodesta 1996 toiminut Tampere-foorumi on aktiivisten tamperelaisten ylläpitämä kaupunkifoorumi, joka haluaa edistää päättäjien ja kaupunkilaisten julkista vuorovaikutusta muun muassa keskustelutilaisuuksia järjestämällä. Tampere-foorumin toimintaa suunnittelevassa ja valmistelevalle, kaikille avoimessa suunnitteluryhmässä on viitisentoista jäsentä, ja ryhmän koostumus on pysynyt projektin kuluessa kokoilalla samana. Tampere 21-suunnittelukulttuuriryhmä (jatkossa Sukuryhmä) oli yksi kahdeksasta kaupunkilaisten vapaaehtoisesta teemaryhmästä, jotka syksyn 1998 kuluessa tuottivat kaupungin ympäristönvalvontayksikön värvääminä ideoita ja ehdotuksia Tampereen kestävä kehityksen ohjelmaluonnosta varten. Sukuryhmä otti tehtäväkseen pohtia, miten paikallishallinnon toimintatapoja voitaisiin kehittää asukkaat paremmin huomioonottaviksi. Ryhmään ilmoittautui Tampere 21 -prosessin alkaessa kolmisenkymmentä osallistujaa, mutta kokouksissa käyvien määrä vakiintui pian 10-15 henkeen.⁵ Mältinrannan puolesta -liike (jatkossa myös Mältinranta-liike) on aktiivisten kaupunkilaisten vuonna 1997 synnyttämä kansalaisliike, joka vastustaa Tammerkosken yläjuoksulle aiotun autosillan

Tampere-foorumin suunnitteluryhmäläisiä suunnittelemassa talvella 1999.

rakentamista. Liikkeen aktiivit keräsivät loppusyksyn 1998 ja kevättalven 1999 aikana lähes 10 000 nimen addressin tukemaan huhtikuussa 1999 tehtyä kuntalaisaloitetta, jolla vaadittiin Koskenniskan moottoriajoneuvosiltavarauksen poistamista asemakaavasta tai kunnallisen kansanäänestyksen järjestämistä sillan tarpeellisuudesta. Liikkeen toimintaa suunnittelevassa ja siitä vastaavassa ryhmässä on ollut mukana kymmenkunta henkilöä.

Mältinrannan puolesta -liikeläiset keräsivät Koskenniskan silta-addresssiin nimiä keskustan ohella muun muassa Hervannassa.

rakentamista. Liikkeen aktiivit keräsivät loppusyksyn 1998 ja kevättalven 1999 aikana lähes 10 000 nimen addressin tukemaan huhtikuussa 1999 tehtyä kuntalaisaloitetta, jolla vaadittiin Koskenniskan moottoriajoneuvosiltavarauksen poistamista asemakaavasta tai kunnallisen kansanäänestyksen järjestämistä sillan tarpeellisuudesta. Liikkeen toimintaa suunnittelevassa ja siitä vastaavassa ryhmässä on ollut mukana kymmenkunta henkilöä.

5 Tampere 21 -prosessista löytyy tietoa Tampereen kaupungin internet-sivuilta osoitteesta <http://www.tampere.fi/yteto/yva21pros/21pros.htm>

Foorumiosion kaikki kolme yhteistyöryhmää ilmentävät viime vuosina Suo-
messakin virinnyttä uudenlaista, perinteistä yhdistysmuotoa karttavaa kuntalai-
saktiivisuutta, jossa ihmiset pyrkivät osallistumaan hyvin välittömästi, omassa
lähipiirissään elinympäristönsä asioihin.⁶ Luonteenomaista ruohonjuuritason
kuntalaistoiminnalle on, että siinä ihmiset haluavat asukkaina puuttua ympäris-
tössään havaitsemiinsa epäkohtiin tai kyseenalaistaa ja torjua suunnitelmat,
joiden he katsovat uhkaavan ympäristön laatua.

Ruohonjuuritason kuntalaistoiminnalle on ominaista myös, että se tapaa viritä
hallintokoneiston kannalta liian myöhään eli vaiheessa, jolloin edustuksellisesti
tehtyjä päätöksiä ryhdytään panemaan jo täytäntöön. Lisäksi mukanaolijat suh-
tautuvat usein epäluuloisesti, kyynisesti tai muuten kriittistä etäisyyttä ottavasti
puolueisiin ja puoluepolitiikkaan. Toisaalta monillakin foorumiosion yhteistyö-
ryhmien aktiiveista on puoluepoliittinen kanta samalla kun kunkin ryhmän
sisään mahtuu poliittisia kallistumia laidasta laitaan. Merkillepantavaa osa-
hankkeen kuluessa oli, että puoluepolitiikan nouseminen kysymykseksi ryh-
mien sisällä aiheutti niiden hetkellisen kriisiytymisen ja vaati 'ongelman' neu-
vottelemista pois ryhmän päiväjärjestyksestä.

Kaupungeissa kuntalais- tai asukasaktiivisuuden pontimena ovat usein kaavoitusta
koskevat erimielisyydet ja niiden taustalla vaikuttavat intressiristiriidat. Täl-
laisissa tapauksissa asukkaiden ymmärrys yhteiseksi mielletyn kaupunkitilan
käytöstä saattaa poiketa syvästi kaupunkiorganisaation ja esimerkiksi rakennus-
yhtiöiden käsityksistä, joissa taloudelliset edut, maanomistussuhteet ja muut
yksityisoikeudelliset järjestelyt nähdään ensisijaisiksi. Maankäyttöä koskevien
kysymysten ohella kuntalaisaktiivisia on virinnyt esimerkiksi sairaala-,
koulu- ja päiväkotijärjestelyjen ympärille. Kaupunkifoorumitoiminta poikkeaa
ongelma- tai asiakeskeisestä kuntalaistoiminnasta siinä, että se kohdistuu
ongelmien julkisen käsittelyn pelisääntöihin ja niitä määrittäviin hallinto- ja
viestintäkäytäntöihin.

Kotimaisen kuntalaisaktiivisuuden taustoista puhuttaessa on syytä muistaa viime-
aikaiset lainsäädännön muutokset – kuntalain, maankäyttö- ja rakennuslain ja
perustuslain uudistukset sekä uusi ympäristönsuojelulaki – joilla on pyritty
korostamaan ihmisten oikeutta osallistua elinympäristönsä suunnitteluun ja
sitä koskevaan päätöksentekoon. Taustalla vaikuttavat myös kansainväliset sopi-
mukset, kuten YK:n Rion Paikallisagenda 21, johon Tampere 21 -prosessikin
perustuu. Po. sopimuksilla tähdätään ihmisten osallistumismahdollisuuksien
lisäämiseen juuri kuntatasolla.

6 Mm. kaupunkifoorumitoimintaa on viime vuosina syntynyt myös muualla Euroopassa.
Ks. esim. Niemenmaa (1997).

Foorumiosion yhteistyöryhmät eroavat toisistaan muun muassa radikaalisuuden asteessa. Sekä Tampere-foorumin suunnitteluryhmän että Tampere 21-suunnittelukulttuuriryhmän suhdetta ainakin kaupungin ympäristönvalvontayksikköön voi jännitteistä huolimatta kutsua yhteistyön sävyttämäksi. Mäntinrannan puolesta -liike sitävastoin on asettunut tietoisesti ja julkilausutusti törmäyskurssille kaupungin koneiston kanssa, sillä se kyseenalaistaa Koskeniskan siltaan liittyvän, hallinnon näkökulmasta jo läpikäydyn prosessin ajan ja asianmukaisuuden. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö liike tavoittelisi rakentavaa keskusteluyhteyttä paikallisen julkishallinnon edustajiin.

Juuri halu lisätä kaupunkilaisten ja päättäjien välistä julkista vuorovaikutusta ja sen avoimuutta yhdistää kaikkia kolmea ryhmää erityisen vahvasti. Niiden väliltä löytyy silti eroja tässäkin. Kiinnostava on ennen muuta Mäntinranta-liikkeen ydinryhmän ja Tampere-foorumin suunnitteluryhmän välinen ero. Missä edellinen haluaa monipuolista julkista keskustelua tietystä, ongelmalliseksi havaitsemastaan kysymyksestä, siinä jälkimmäinen pyrkii siihen, että kaikki relevantit osapuolet mukaan vetävällä keskustelulla olisi yleisemminkin toteutumisedellytyksiä samalla kun ryhmä itse järjestää tällaiselle keskustelulle konkreettisia tilaisuuksia.⁷

Osahankkeen yhteistyö kuntalaisryhmien kanssa

Johtuen Tampere-foorumin luonteesta omanlaisenaan paikallisjulkisuutena osahankkeen yhteistyö foorumin suunnitteluryhmän kanssa on sijoittunut eri tasolle kuin kahden muun yhteistyöryhmän kanssa. Foorumiosion Mansefoorumi-saittia voi tietysti mielessä jopa kutsua Tampere-foorumin virtuaalihaaraksi, sillä jo etusivun tunnuksillaan verkkopaikka esittäytyy juuri kaupunkifoorumitilaksi. Sieltä löytyvät myös linkit Tampere-foorumin toiminta-ajatukseen, muistioihin järjestetyistä tilaisuuksista sekä suunnitteluryhmässä olevien yhteystietoihin. Lisäksi juuri foorumin suunnitteluryhmäläiset ovat osallistuneet johdonmukaisesti, aktiivisimmin ja monessakin eri ominaisuudessa kansalaisten julkisuustalkoisiin Mansefoorumilla.

Yhteistyö Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen kanssa on sekä täydentänyt että laajentanut Tampere-foorumin muuta julkisuustoimintaa eli erilaisten keskustelutilaisuuksien järjestämistä, oman lehden eli PaperiFoorumin julkaisemista ja postituslistan ylläpitoa. Lisäksi kaupungin ympäristövalvonnan verkkosivuilla ennen tutkimusprojektin alkamista julkaistut foorumitilaisuuksien muistiot siirtyivät tutkimushankkeen myötä Mansefoorumille.

7 Esimerkiksi kesäkuussa 1998 Tampere-foorumi järjesti 'Koskeniskan siltaillaan', johon kutsuttiin kaikki siltakysymyksen tiedossa olleet osapuolet, Tampellan ja Finlaysonin puolelleen omistavat rakennusliikkeet mukaan lukien.

muissa välineissä olisi kansalaisvoimin ylivoimaisen raskasta ja kallista. Verkon avulla on niin ikään voitu hakea ratkaisuja foorumitilaisuuksistakin tuttuihin julkisen vuorovaikutuksen ongelmiin, joita osallistujien valta-asemien erot viestinnän avoimuudelle ja tasavertaisuudelle kasvokkaisissa tilanteissa tuottavat. Tältä kannalta yhteistyö osahankkeen kanssa on avannut Tampere-foorumille kokonaan uusiakin suuntia.

Tampere 21 -suunnittelukulttuuriryhmän suhde osahankkeeseen ja sen tarjoamaan julkiseen verkkotilaan jäi yhteistyöryhmistä etäisimmäksi. Kestävän kehityksen keskusteluryhmälle ei löytynyt Sukuryhmästä eikä muistakaan Tampere 21 -ryhmistä ylläpitäjää, vaikka agendatyöhön osallistuneet valittivat ympäristövalvonnan järjestämissä tilaisuuksissa muun muassa tiedonkulun vähäisyyttä ja katkonaisuutta. Myöhemmässä vaiheessa Mansefoorumin keskusteluryhmälle kuitenkin saatiin muuta kautta kaksikin ylläpitäjää. Yhteistyön takkuamisen taustalta löytyy ennen muuta se, että uusi viestintäteknikka oli vierasta monille Sukuryhmään osallistuneille. Tästä syystä he eivät myöskään tunnista- neet uuden tekniikan ryhmän tavoitteille ja yleisemmin agendatyölle tarjoamia hyötyjä.

Toisaalta Sukuryhmän toiminta näkyi Mansefoorumilla epäsuorasti ja antoi jopa kimmokkeen yhdelle kansalaisjulkisuuden lajityyppiäkiolle. Ryhmän jäsenet nimittäin tekivät joulukuussa 1998 kuntalaisaloitteen Aspinniemen eli ns. Ranta-Tampellan alueen kaavoituksen suunnittelemiseksi jo uuden maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti eli ottamalla asukkaat alusta alkaen mukaan suunnitteluun.⁸ Aloitteen vaiheita hallintokoneistossa seurattiin ja raportoitiin ne Mansefoorumilla, jonne vähitellen kertyi kuntalaisten aloiteseurannan jat- kumo. Kannattaa panna merkille, että seurannassa ja raportoinnissa olivat aktiivisia nimenomaan Sukuryhmään osallistuneet Tampere-foorumin suunnitteluryhmäläiset.

Tiiviimmin ja kokonaisvaltaisimmin Mansefoorumi kytkeytyi Mältinrannan puolesta -liikkeen ydinryhmän toimintaan. Tämän ryhmän tapauksessa verkon ulkopuolinen aktivismi kietoutui verkon hyödyntämiseen niin intensiivisesti, että osan Mältinranta-liikkeen toiminnasta voi sanoa toteutuneen juuri ver- kossa tai ainakin oleellisesti verkon kautta. Yhteistyö osahankkeen kanssa on samalla avannut tälle kuntalaisryhmälle sellaisia julkisen näkyvyyden ja keskus- telun herättämisen mahdollisuuksia, joihin sillä ei muuten olisi ollut mitään pääsyä. Tässä keskeistä oli tutkijan toimiminen liikkeen julkisuusvoimavarana, jonka kautta liikkeen toiminnasta tiedottaminen pääosin hoitui. Paikallisuus verkkomediassa -hankkeelle yhteistyö Mältinranta-liikkeen kanssa puolestaan tarjosi konkreettisia tilaisuuksia selvittää tietoverkon soveltumista kansalaisten ruohonjuuritasolta nousevien julkisuustarpeiden edistämiseen. Yhteistyön

8 Uudistettu maankäyttö- ja rakennuslaki tuli voimaan 1.1. 2000.

kautta voitiin lisäksi sekä haastaa paikallishallintoa avoimempaan julkiseen vuorovaikutukseen asukkaiden kanssa että sparrata paikallista journalismia parantamaan omaa julkisuussuoritustaan. Tässä yhteydessä tärkeäksi osoittautui verkostoituminen tiettyjen asiantuntijatahojen suuntaan.

Mältinranta-liikkeen osaltakin on silti syytä tuoda esiin, että liikkeen julkisuuspyrkimysten toteuttaminen Mansefoorumilla on jäänyt etäiseksi osalle liikkeen ydinryhmäläisistä. Tietyissä mielessä verkko onkin ollut Mältinranta-liikkeen toiminnassa samaan aikaan sekä vahvasti läsnä että poissa. Tämä johtuu siitä että useilta liikkeen avainhenkilöiltä puuttuu sekä luonteva pääsy internetiin että verkon käytössä vaadittavat tekniset taidot. Itse asiassa osalle heistä internet oli osahankkeen alkaessa niin vieras väline, että tarjoukset selaimen ja julkaisuohjelman käytön opetuksesta torjuttiin epärealistisina. Myöhemmässä vaiheessa Mansefoorumia on eri yhteyksissä esitelty näillekin ydinryhmäläisille; varsinaisesta koulutuksesta ei heidän osaltaan silti voida puhua. Toisaalta verkottomat ydinryhmäläiset on pidetty tiiviisti ajan tasalla liikkeen kulloisistakin tekemisistä verkossa. Lisäksi he ovat osallistuneet tutkijan välityksellä siellä käytyyn keskusteluun ja jopa olleet mukana tuottamassa muita sisältöjä Mältinranta/Koskenniska-keskusteluosastoon. Pääsyn ja taitojen puuttuessa heidän osallistumisensa verkossa on kuitenkin jäänyt vajavaiseksi. Paradoksaalisesti Mältinranta-liikkeen tavoitteisiin liittyvä julkisuus Mansefoorumilla onkin ollut helpommin liikkeen ulkopuolisten kuin näiden ydinryhmäläisten ulottuvilla, joille myös liikkeen verkkovälitteisen julkisuustoiminnan merkitys on välittynyt etupäässä viestinten tulkitsemana.

Uuden viestintätekniiikan sosiaalisia jakoja vahvistavat vaikutukset ovat Mältinranta-liikkeen tapauksessa nousseet esiin myös siinä, että liikkeen sisäisiin tiedotus- ja keskustelutarkoituksiin käytetyllä kotikutoisella sähköpostilistalla on mukana enimmäkseen muita kuin niitä, jotka osallistuivat liikkeen ydinryhmän kokouksiin. Tekniikan syrjäyttävä vaikutus on havaittu myös Tamperefoorumien suunnitteluryhmässä, jossa muutamalla osallistujalla ei ole sähköpostia. Nämä henkilöt ovat jääneet paitsi siitä kiivaasta ja perustellusta keskustelusta, jota suunnitteluryhmäläiset sähköpostitse kokoustensa välillä käyvät. Sukuryhmässäkin vain osalla oli mahdollisuus sähköpostin käyttöön.

Yhteistyön näkyminen verkossa

Tampere-foorumi

Tamperefoorumien toimintaan liittyen Mansefoorumilta löytyvät siis ensiksi foorumin toiminta-ajatus (myös englanniksi), suunnitteluryhmässä mukana olevien yhteystiedot ja sekä osahankkeen aikana että sitä ennen järjestetyistä foorumitilaisuuksista laaditut muistiot. Lisäksi osasta tilaisuuksia on tehty niihin osallistuneiden maailmankatsomuksia vertailevat 'arvokartoitukset'.

Foorumitilaisuuksissa esiin nousseiden kysymysten käsittelyä jatkettiin verkossa ja vedettiin mukaan keskusteluun myös päättäjiä. Asukkaiden Tampere? -tilaisuuden jatkokysely julkaistiin Mansefoorumin Kohtauspaikalla.

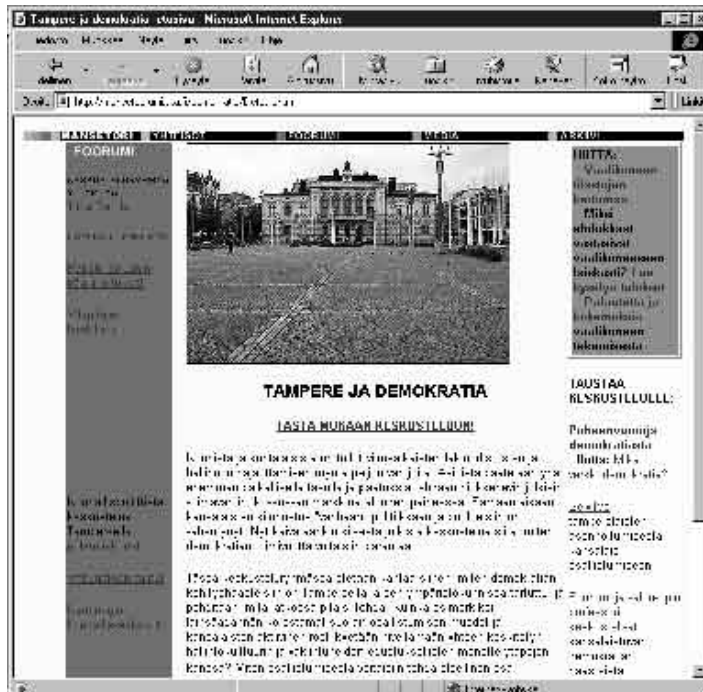
voittajaan. Myös kyseisen maa-alueen omistavalta rakennusyhtiöltä kysyttiin kantaa aloitteen käsittelyn kuluessa. Puhelut, sähköpostiviestit ja henkilökohtaiset yhteydenotot raportoitiin Mansefoorumilla kaavioon, joka täydentyi aloitteen noin vuoden kestäneiden käsittelyvaiheiden kronologiseksi kuvaukseksi. Seurantakaavioon sisällytettiin muutakin aloitteen sisältöön liittyvää aineistoa Mansefoorumilla, esimerkiksi Ranta-Tampellan suunnittelusta kansanedustaja-valtuutetuille tehty kysely. Lisäksi kaavioon dokumentoitiin muiden toimijoiden rinnakkaisia siirtoja, kuten Vihreiden toukokuussa 1999 tekemä valtuustokysely alueen suunnittelusta uuden rakennuslain mukaisesti. Kaavioon linkitettiin niin ikään aloitteen käsittelyaikana valmistunut Ranta-Tampellan osallistumis- ja arviointisuunnitelma, josta suunnitteluryhmäläiset laativat seurannan osana julkisen kannanoton. Kuntalaisaloitteen päättyessä ympäristölautakunnan käsittelyyn loppuvuodesta 1999 he tekivät siihen annettusta vastauksesta oman lausuntonsa, jossa arvioitiin sekä aloitteen käsittelyprosessia että Ranta-Tampellan suunnittelun etenemistä aloitteen käsittelyn aikana. Arvio lähetettiin tiedoksi sekä lautakunnalle, alueen kaavoituksen edellytyksiä pohtivan ns. yhteistyöryhmän jäsenille että viestimille.

Ranta-Tampellan suunnittelun vaiheisiin liittyen Mansefoorumilla aloitettiin toinenkin kansalaisuurannan muoto, kun mainittuun yhteistyöryhmään otettu Tampere-foorumin suunnitteluryhmän jäsen ryhtyi laatimaan ryhmän kokouksista muistioita verkkoon. Tämän osallistumisseurannan kautta valmistelun vaiheista saatiin julki tietoa, johon kaupunkilaisilla sen enempää kuin viestimilläkään ei ollut suoraa pääsyä. Ranta-Tampella-raportit toimivat ajoittain myös paikallisen valtalehden uutisoinnin lähteenä, vaikkakaan tietojen alkuperää ei jutuissa yleensä mainittu.

Kaikkeen kuvattuun verkkotoimintaan on liittynyt aktiivinen tiedottaminen paikallisten viestinten suuntaan. Tiedottamisesta on vastannut osahankkeen tutkija – myöhemmin yhä enemmän Mansefoorumin tutkimusapulainen – ja siinä on hyödynnetty ennen muuta sähköpostia ja sen mahdollisuutta liittää viesteihin aktiivisia linkkejä. Tavoitteena on kulloinkin ollut saada journalismin julkisuudessa tiedoksi vähintäänkin verkko-osoite. Tässä on menestytty vaihtelevasti. Sähköpostitiedottaminen on ollut tiivistä myös kaupungin päättäjien ja virkahenkilöstön suuntaan.

Tampere-foorumin suunnitteluryhmäläiset ovat kunnostautuneet myös Mansefoorumille perustettujen teemakohtaisten ja taustoitettujen keskusteluryhmien tai pikemminkin -osastojen vetäjinä. Seitsemästä ylläpidetystä keskusteluryhmästä kolmesta – Asuminen, Hervanta, Ranta-Tampella – vastaa foorumilainen. Osahankkeen tutkija on pitänyt yllä Mäntinranta/Koskenniska-osastoa ja tutkimusapulainen Liikenne-ryhmää. Vielä projektin loppuvaiheessa, kunnallisvaalien 2000 alla Mansefoorumille perustettiin Tampere ja demokratia -keskusteluosasto, josta niin ikään vastaa suunnitteluryhmän jäsen. Kenen Tampere- ja Tampere 21 -ryhmillä on ollut Tampere-foorumin ja muiden yhteistyöryhmien ulkopuoliset vastuuhenkilöt. Ylläpitäjät ovat muodostaneet oman ideointi- ja suunnittelutiiminsä, joka on kuitenkin ehtinyt kokoontua valitettavan harvoin.

Tampere-foorumin suunnitteluryhmäläiset ovat kunnostautuneet Mansefoorumin keskusteluosastojen ylläpitäjinä. Myös Tampere ja demokratia -ryhmästä vastaa foorumilainen.

Ylläpitäjien omista kiinnostuksista ja kiireistä riippuen ylläpidon intensiteetti – ja siten esimerkiksi into, jolla eri toimijoita on pyritty vetämään keskustelujen osapuoliksi – on vaihdellut suurestikin. Vastaavasti on huomattaviakin eroja siinä, millaisia tausta-aineistoja ja linkityksiä osastoille on luotu tai millaisia teemaan liittyviä sisältöjä ylläpitäjät ovat sivuille itse tuottaneet. Yhdet ovat valinneet päältä katsovan strategian, kun taas toisten kanssa on ideoitu osakokonaisuuksia, joista kaikkia ei ole voitu resurssisyistä edes toteuttaa. Mansefoorumin tutkimusapulainen on avustanut tutkijaa keskusteluryhmien ideoinnissa ja kokonaisylläpidossa sekä toiminut muiden ylläpitäjien innostajana ja teknisenä tukena, joka on tarvittaessa laittanut näiden puolesta myös aineistoja verkkoon. Hänen vastuulleen on lisäksi siirtynyt Mansefoorumin ilmoitustaulun sekä projektin 'omana tuotantona' toteutetun Osallistujan oppaan ylläpito samaten kuin Tampereen julkisista verkkoon pääsyn paikoista kootun listan päivittäminen.

Tampere 21 Suunnittelukulttuuriryhmä

Kuten todettua paikalliseen kestäväan kehitykseen keskittyvälle Mansefoorumin keskusteluosastolle ei löytynyt Tampere 21 -prosessiin osallistuneiden joukosta ylläpitäjää. Tästä johtuen osasto palveli pitkään lähinnä varastona prosessin tuottamalle aineistolle. Siellä muun muassa julkistettiin kaupunkilaisten teemaryhmissään työstämä Ideapankki. Tutkija yritti viritellä sivuilla myös keskustelua kestäväan kehityksen ohjelmatyöstä mutta laihoiksi jäänein tuloksin. Myöhemmin löytyneet ylläpitäjät ottivat asiakseen virvoitella Mansefoorumin Tampere 21 -osastoa uudistamalla alkajaisiksi sen ulkoasun. Lisäksi he laativat aiheeseen liittyviä linkilistoja ja toivat mukaan toiminnallisuutta muun muassa aloittamalla yhteistyön paikallisen koulun kanssa. Ylimalkaan ylläpitäjät ideoivat keinoja, joilla verkkoa voitaisiin hyödyntää toteutettaessa kestäväan kehityksen periaatteita arkisen toiminnan tasolla. Tältä osin internetin mahdollisuudet ovatkin pitkälti kartoittamatta ja kokeilematta niin Tamperella kuin muissakin Suomen kunnissa (ks. Koskinen 2000).

Mältinrannan puolesta -liike

Mältinrannan puolesta -liikkeen toiminta tuotti Mansefoorumille yhteistyöryhmistä ehkä moninaisinta ja ainakin eniten joukkoviestintäjulkisuudessa huomiota ja keskustelua herättänyttä aineistoa. Mältinranta/Koskenniska-osastossa seurattiin tiiviisti Mältinranta-liikkeen edesottamuksia ajoneuvosillan torjumiseksi, ja kertynyt aineisto jäsentyy pitkälti liikkeen toiminnan ympärille. Keskusteluosastosta ei kuitenkaan haluttu tehdä paikkaa Mältinranta-liikkeelle itselleen vaan arena sen tärkeänä pitämän kysymyksen julkiselle käsittelylle. Jo johtuen siltakysymyksen kiittelystä luonteesta keskusteluryhmälle ei haettu ylläpitäjää Mältinranta-liikkeen omasta piiristä, vaan ylläpidosta vastasi osahankkeen tutkija. Ylläpitäjän rooli lankesi hankkeen kontolle siksikin, että

Mältinranta-liikkeen ydinryhmäläisistä vain jokusella oli luonteva pääsy verkkoon, tarvittavista verkkotaidoista puhumattakaan.

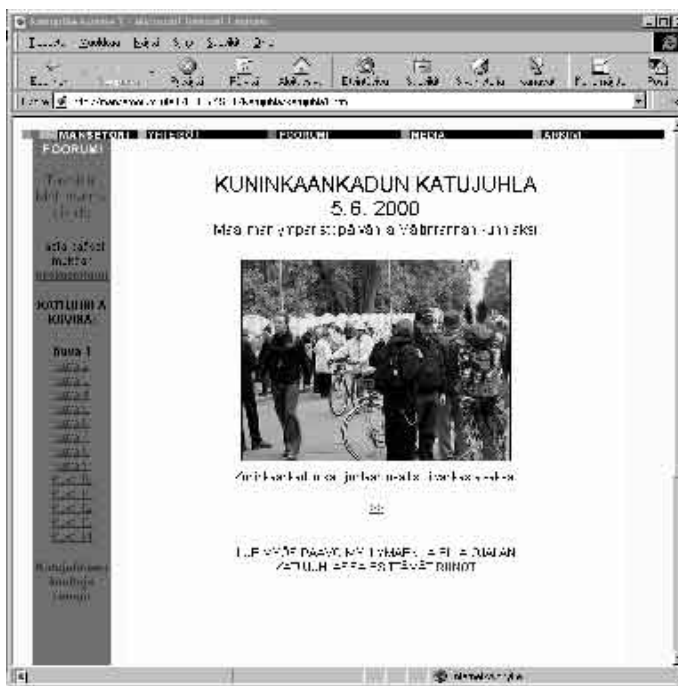
Mältinranta-liikkeen toiminnan näkymistä Mansefoorumilla voidaan havainnollistaa seuraavalla kaaviolla:

Toiminta	Näkyminen verkossa
liikkeen viralliset vaikuttamispyrkimykset	- muistutukset, valitukset, kantelut
liikkeen järjestämät tempaukset ja tapahtumat	- tiedottaminen ilmoitustaululla - muu etukäteistiedottaminen (mm. lehdistötiedotteet) - kuva- ja runoesitykset - (jutut ja juttukokonaisuudet Mansemediassa)
liikkeen vaikuttamispyrkimyksiin liittyvä viranomaistoiminta	- tiedottaminen ilmoitustaululla - linkit esityslistoihin, pöytäkirjoihin, kuultuksiin - vastaukset ja kannanotot Mältinranta-liikkeen vaikuttamispyrkimyksiin
liikkeen toimintaa sivuavien kysymysten viranomaiskäsitely	- linkit esityslistoihin ja pöytäkirjoihin
liikkeen aktiivien verkkoon tuottamat sisällöt	- keskustelupuheenvuorot - kyselyt päättäjille
verkkotempaukset	- avoin kirje EU-huippukokousedustajille - Koskenniskan siltakuvat

Siltakysymystä koskevan keskustelun taustaksi Mansefoorumille on ensiksikin kirjattu Mältinrannan puolesta -liikkeen pyrkimykset torjua moottoriajoneuvosillan rakentaminen muistutuksin, valituksin tai muita lainsäädännön tarjoamia teitä käyttäen. Loppuraporttia kirjoitettaessa syksyllä 2000 aktiivisuuden vaiheet olivat edenneet valitusluvan hakemiseen Korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Tampereen kaupungin instansseilta sekä oikeus- ja muilta viranomaisilta vaikutusyrityksiin saadut vastaukset on linkitetty Mansefoorumille tai tarvittaessa julkaistu asiakirjat Mältinranta/Koskenniska-osastossa. Viranomaiskäsitelyä on seurattu myös ennakoivasti ilmoitustaululla sekä linkittämällä tulossa olevien kokousten esityslistoihin tai oikeusasteiden kuultuksiin. Lisäksi osastolle on kerätty linkkejä muiden Mältinrannan alueella vireillä olevien hankkeiden eli vanhan Värjäämön purkamisen sekä Finlaysonin kirkon alueen asemakaavoituksen käsittelyvaiheisiin kaupungin sivuilla.

Toiseksi Mansefoorumilla on seurattu Mältinranta-liikkeen järjestämiä tempauksia ja tapahtumia, joilla se on halunnut tukea virallisia vaikuttamispyrkimyksiä.

siään ja saada julkista huomiota siltaa vastustaville perusteluilleen. Vauhditukseen nimienkeruuta kansanäänestysaloitteeseen liike muun muassa järjesti Mäلتinrannan laskiaistapahtuman helmikuussa 1999. Kuntalaisaloite jätettiin lähetystönä huhtikuussa 1999 ja ennen aloitteen valtuustokäsittelyn alkamista toukokuussa 1999 kaupungin virastotalon edessä järjestettiin mielenosoitus. Tampereen kaupungin siltakysymyksessä ottaman budjettiaikalaisän laannuttaessa julkista huomiota liike nosti kysymyksen uudestaan asialistalle järjestämällä Maailman ympäristöpäivänä kesäkuussa 2000 Kuninkaankadun katujuhlan. Näistä ja muista liikkeen tempauksista on tuotettu Mansefoorumin Mäلتinranta/Koskenniska-osastoon kuva- ja runoesityksiä. Tempaukset ovat olleet näyttävästi esillä myös Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen Mansemedia-osiossa, ja ne ovat saaneet paljon huomiota myös paikallisissa viestimissä.⁹

Mäلتinrannan puolesta -liikkeen järjestämän Kuninkaankadun katujuhlan satoa Mansefoorumilla.

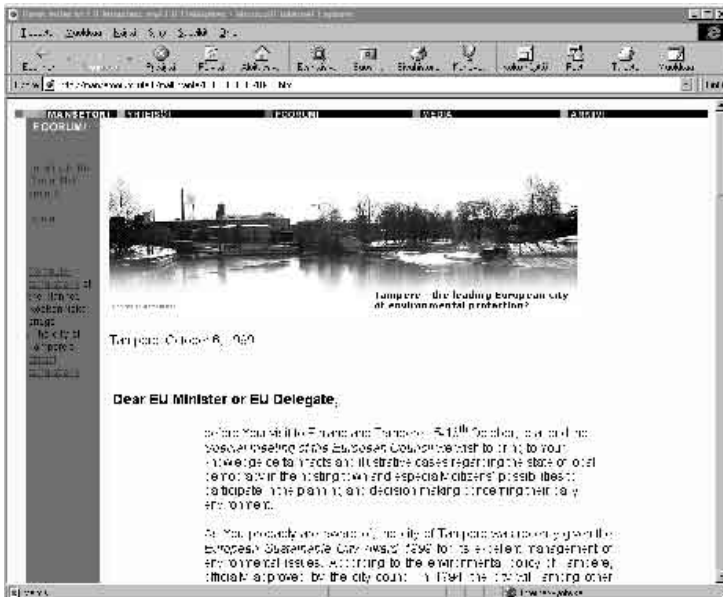
Tampere-foorumin suunnitteluryhmäläisten tapaan Mäلتinrannan puolesta -liikkeen aktiivit ovat osallistuneet useammankin päättäjille tehdyn kyselyn toteuttamiseen. Valtuutetuille muun muassa tehtiin ennakkokysely ennen kansanäänestysaloitteen käsittelyä. Vuoden 2000 budjettineuvottelujen ollessa meneillään kyselyillä selvitettiin sekä teknisen lautakunnan jäsenten että val-

9 Mäلتinranta-liikkeen toiminnan synnyttämän julkisuuden laineet ovat lyöneet paljon Tamperetta laajemmalle. Paikallisen ja valtakunnallisen mediahuomion ohella Mäلتinranta-liikkeeseen viitattiin ruohonjuuritason kansalaisaktiivisuuden esimerkitapauksena väitöskirjajulkisuudessa (Sutela 2000; Mäkinen 2000). Lisäksi kunnallisvaalien 2000 alla kysymys Koskenniskan sillasta sisällytettiin sekä Yleisradion että Aamulehden vaalikoneisiin.

tuutettujen kantaa siltamäärärahaan. Työnjako kyselyjä toteutettaessa on ollut se, että ydinryhmäläiset ovat hankkineet puhelimitse vastaukset niiltä päättäjiltä, joilla ei ole sähköpostia ja tutkija on pyytänyt vastaukset sähköpostia käyttäviltä. Jälkimmäisessä tapauksessa vastausinto on jäänyt huomattavasti heikommaksi, ja osaan päättäjistä on jouduttu ottamaan yhteyttä myös puhelimitse.

Oma lukunsa Mältinranta/Koskenniska-osastossa ovat olleet tempaukset, joiden toteuttamisessa on nimenomaisesti käytetty hyväksi uutta viestintä-tekniikkaa ja verkon julkisuus-alustaa. Yksi tällainen verkkotempaus oli loka-kuun 1999 Tampereen EU-huippukokouksen alla Mansefoorumilla julkaistu ja kahden Mältinranta-liikkeen ydinryhmäläisen huippukokousedustajille sähköpostitse lähettämä avoin kirje. Kirjeellä ja siihen sisällytetyillä esimerkeillä – joista Koskenniskan siltakysymys oli yksi – kahdeksan tamperelaista kansalaisjärjestöä ja -ryhmää halusi kiinnittää EU-päättäjien huomion demokratian toimivuuden ongelmiin kokouskaupungissa.¹⁰ Kirje lähetettiin sähköpostitse tiedoksi myös Maailman teollisuuskulttuuriperintöä vaalivalle Ticcih-järjestölle ja sekä koti- että ulkomaisille viestimille. Kokouksen aikana Mältinranta-liikkeen aktiivit lisäksi järjestivät kaksi mielenilmausta, joissa he jakoivat verkossa julkaistun kirjeen kopioita.

Mältinranta-liikkeen toiminnassa verkon hyödyntäminen ei rajoittunut julkisuus- ja vaikutuspyrkimykseen kotimaassa.

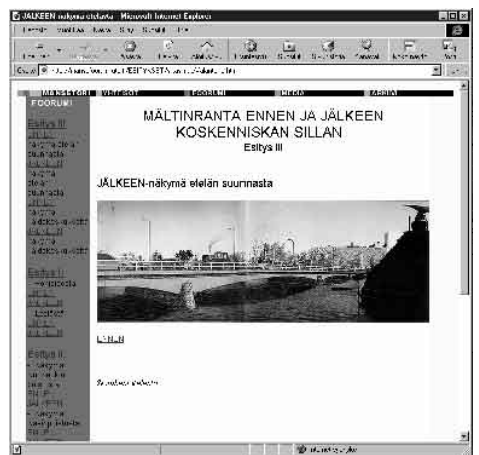

10 Mältinrannan puolesta -liike sai sittemmin kirjeeseen Ranskan presidentin kansliasta vastauksen, jossa suhtauduttiin suopeasti kansalaisten vaikuttamispyrkimyksiin mutta tuotiin kohteliaiin sanakääntein esiin, että Ranskan presidentti ei voi puuttua toisen EU-maan sisäisiin asioihin.

Toisessa, niin ikään lokakuuhun 1999 sijoittuneessa verkkotempauksessa Tampereen kaupungin konsultilla teettämät Koskenniskan sillan tietokonekuvat haastettiin 'Tuntemattoman taiteilijan' kolmella kuvasoviteparilla. Näillä haastokuvilla haluttiin problematisoida kaupungin tilaaman visualisoinnin neutraalius ja herättää keskustelua sillan konkreettisista vaikutuksista Mäntinrannan alueella. Kaupungin johdon suunnalla kuvaparit tulkittiin todellisuuden vääristelyksi ja niiden julkaiseminen provokaatioksi, josta osahankkeen tutkija sai jopa puhelimitse kurinpalautusta. Samalla kaupunki kuitenkin halusi Mansefoorumille omat kuvasovitteensa, joita ei siihen mennessä ollut julkaistu internetissä. Visuaalisen vertailun mahdollisuudet täydentyivät myöhemmin, kun yhden Mäntinranta-liikkeen ydinryhmäläisen 'käsitöinä' tekemät, tarkkoihin maastomittauksiin perustuvat kuvaparit skannattiin verkkoon kaupungin kuvien ja Tuntemattoman taiteilijan näkemyksen rinnalle.

Koskenniskan kilpailevat ennen-jälkeen-simulaatiot tarjosivat kaupunkilaisille mahdollisuuden vertailla suunnitellun ajoneuvosillan vaikutuksia Mäntinrannan maisemassa.

Koskenniskan verkkovälitteisen kuvatempauksen mahdollisti yhteistyö sovitteet toteuttaneen, nimettömänä pysytelleen suunnittelun asiantuntijan kanssa.

Kaupunki käytti kuvien tekijän nimettömyyttä syynä, jonka nojalla huomiota yritettiin suunnata esitetystä visuaalisesta argumentista – sillan vaikutukset sijoituspaikalla ja niiden häivyttäminen virallisissa kuvasovitteissa – tekijän henkilöllisyyden ja motiivien arvailuun. Aamulehdelle kaupungin reaktio puolestaan tarjosi houkuttelevan tilaisuuden soveltaa kirjoittelussaan riitakehystä (ks. AL 21.10.99). Vastakkainasettelussa tutkija asemoitiin kiistan toiseksi pukariksi kaupungininsinöörin toimittaessa toisen kiistakumppanin virkaa.

Koskenniskan kuvatempaukseen liittyi omana juonteenaan osahankkeen pyrkimys haastaa (paikallinen) journalismi (valtakunnallisella) journalismilla. Tunte mattoman taiteilijan kuvaparit pantiin Mansefoorumilla julki samaan aikaan kun yksi niistä julkaistiin Helsingin Sanomissa (13.10.99) kuvittamassa lehdelle ennakkoon annettua juttua Mältinranta-liikkeen eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemästä selvityspyynnöstä.

Kaiken kaikkiaan kilpailevat siltavisualisoinnit synnyttivät julkisen huomion ja keskustelun tihentymän, joka näkyi selvänä piikkinä myös Mansefoorumin lokitiedostojen kävijämäärissä. Lisäksi EU-tempauksen tapaan verkkojulkisuus kytkeytyi nytkin julkisuustoimintaan verkon ulkopuolella, kun kilpailevista kuvapareista koostettiin näyttely Kuninkaankadun katujuhlaa varten paikan päälle Mältinrantaan.

Kansalaistoiminnasta verkkoon ja takaisin. Koskenniskan toisiaan haastavat kuvaparit näyteltynä Kuninkaankadun katujuhlassa.

Varsinainen keskusteluryhmä Mältinranta/Koskenniska-osastossa on perustunut sinnikkääseen, siltakysymyksen vaiheita seurailevaan keskustelun järjestämiseen eri osapuolten välille. Ylläpitäjät ovat erityisesti pyrkineet saamaan Mältinranta-liikeläisten ja muiden kaupunkilaisten kirjoituksiin kommentteja ja vastauksia kaupungin päättäviltä tahoilta. He ovat vetäneet mukaan myös talouden toimijoita, ennen muuta Tampellan puolella maan omistavan rakennusliikkeen edustajia. Lisäksi keskustelua on laajennettu asiantuntijoiden, kuten julkishallinnon tutkijoiden suuntaan. Aktiivisuus keskustelun järjestämisessä on tuottanut tulosta, sillä Mältinranta/Koskenniska-ryhmässä on esitetty

selvästi eniten puheenvuoroja. Niistä valtaosa on pitkiä ja argumentoituja, joskin joukkoon mahtuu myös jokunen 'hypätkää koskeen' -murjaisu.

Kokonaisuutena Mältinranta/Koskenniska-osastoon on osahankkeen kuluessa kertynyt runsas ja monipolvinen kuntalaisaktivismiin toiminnallisesti kiinnittyvä ja sitä julkisesti dokumentoiva aineisto, jonka merkitys ei ole rajoittunut paikallistasolle. Aineiston kautta myös ulkopuoliset voivat päästä kansalaisnäkökulmasta sisään tamperelaiseen todellisuuteen. Lisäksi kysymyksen vaiheiden seuranta ja niitä kommentoiva keskustelujatkumo verkossa mahdollistavat asioiden välisten kytkösten hahmottamisen. Samalla vaiheiden kehkeytyminen on vetänyt julkisen keskustelun piiriin yhä periaatteellisempia kysymyksiä. Pohdittavaksi ovat nousseet muun muassa vesilain ajantasaisuus sekä yleisemmin asianosaisuuden ja puhevaltaisuuden juridiset kriteerit elinympäristön käytöstä päätettäessä.

Kokemuksia ja kompastuskiviä

Keskustelun virittämisessä ja keskustelusuhteiden järjestämisessä on Mansefoorumilla onnistuttu vaihtelevasti. Kuten todettua ylläpitäjien innossa ja sinnikkyudessa vetää eri toimijoita ja toimijatahoja verkkojulkisuuden osapuoliksi on ollut suuriakin eroja. Ryhmissä, joissa ylläpitäjät ovat tältä osin päätyneet matalaan profiiliin, keskustelua ei ole juurikaan syntynyt.

Keskustelun spontaanin viriämisen nihkeys on noussut esiin myös Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen kaupunginosayhteisöissä ja siihen on törmätty muissakin kotimaisissa yhteisö- ja kansalaisverkkohankkeissa. Esimerkiksi Kotikatu-hankkeen Pihlajisto-sivujen keskustelufoorumi lopetettiin välillä, koska asukkaat eivät käyttäneet sitä.

Pelkkä julkisen verkkoareenan olemassaolo ei mitään ilmeisimmin riitäkään synnyttämään ja pitämään yllä monitahoista, pitkäjänteistä ja laadullisesti kehittyvää keskustelua paikallisista kysymyksistä (vrt. Malina & Jankowski 1998, 44-47). Taustalla vaikuttavat monet syyt ulottuen pääsyn ja taitojen ongelmista kulloisenkin keskusteluareenan tunnettuuteen ja tähän liittyen mielikuvaan, joka sen relevanssista julkisen keskustelun paikkana muodostuu. Mansefoorumin tapauksessa yksi lähtökohtainen keskustelun este on ollut se, että verkon mahdollisuudet ja julkisesta keskustelusta kiinnostuneiden kaupunkilaisten tarpeet eivät ole kovinkaan hyvin kohdanneet. Isolle osalle yhteistyöryhmien jäseniä ja esimerkiksi foorumitilaisuuksiin osallistujia uusi tekniikka itsessään on näyttäytynyt oudoksi ja epäilyttäväksi samalla kun tietoverkkojen käyttö kansalaiskeskustelun käymiseen on tuntunut etäiseltä verrattuna esimerkiksi tuttuun ja totuttuun sanomalehden yleisöastioon.

Erityisen tehokkaasti spontaania keskustelua verkossakin ehkäisevät paikallisia

valtasuhteita mukailevat viestintäkäytännöt, joissa tasavertainen julkinen vuoro vaikutus eri asemissa olevien toimijoiden ja toimijaryhmien välillä ei kuulu asiaan. Tältä kannalta keskustelun vähäisyydessä kansalaissaiteilla ei ole mitään hämmästyttävää, päinvastoin.

Mansefoorumilla juuri julkisen viestinnän yksisuuntainen hierarkisuus on osoittautunut yhdeksi päällimmäisistä kompastuskivistä myös keskustelun aktiivisen järjestämisen tiellä. Konkreettisesti tämä on ilmennyt muun muassa päätäjien ja eritoten virkamiesten haluttomuutena lähteä verkossa(kaan) avoimeen vuoro vaikutukseen kaupunkilaisten kanssa (ks. Ridell 1999d).¹¹ Kuten foorumiaktiivien haastatteluissakin (Huusko 2000) nousee esiin, keskusteluryhmien ylläpitäjille vallakkaiden toimijoiden vastahankaisuus osallistua verkkokeskusteluun on ollut turhauttava kokemus, joka on tehokkaasti lannistanut keskustelun järjestämisen intoa. Tältä osin paikallisten viestintäkäytäntöjen hierarkioita hätkähtämätön Mansefoorumin tutkimusapulainen on osoittautunut tärkeäksi voimavaraksi keskusteluryhmien ylläpitäjille. Hän on lisäksi toteuttanut laajoja ja työläitä kyselyjä, jotka ovat olleet yksi tapa vetää julkisesta keskustelusta sivuun jättäytyviä tahoja ja toimijoita verkkojulkisuuden osapuoliksi.

Verkkovälitteisen julkisen keskustelun nihkeydestä puhuttaessa ei voi liikaa korostaa teknisten ratkaisujen merkitystä. Mansefoorumin tapauksessa esimerkiksi keskusteluryhmissä käytetty ohjelma (dnewsweb) ei ole kömpelöydessään juurikaan kannustanut keskusteluun osallistumista sen enempää puheenvuorojen esittäjänä kuin keskustelun seuraajanakaan. Jopa ylläpitäjille ohjelma on ollut hankala.

Kokeiluista käytäntöön: kohti kansalaislähtöisiä verkkolajityyppejä

Kompasteluista huolimatta osahankkeen kuluessa on onnistuttu tuottamaan erinäisiäkin verkkomuotoja, jotka tarjoavat aineksia kansalaislähtöisten verkkolajityyppien jatkokehittelylle. Mansefoorumille on syntynyt muun muassa sellaisia lajityyppialkioita kuin Kyselyjä päättäjille, Kuntalaisten aloitteita ja Kuvaesityksiä. Oman tyyppinsä muodostavat foorumitilaisuuksien muistiot.

Kaupunkilaisryhmien yhteistyön tuottamien muotojen ohella foorumisaitille on työstetty laaja Osallistujan opas, joka sisältää kansalaisnäkökulmasta lupaa-

11 Tällainen 'virkevastarinta' on tuttua muuallakin. Esimerkiksi Schuler (1996, 124) viittaa vastaaviin kokemuksiin Santa Monicassa, Yhdysvalloissa.

12 Osallistujan oppaan toteutti keväällä 1999 Paikallisuus verkkomediassa -hankkeessa harjoittelijana ollut opiskelija.

via jatkokehittelyn mahdollisuuksia.¹² Opas lähtee liikkeelle uudistuksista, joita lainsäädäntöön on viime vuosina tehty kansalaisten osallistumismahdollisuuksien parantamiseksi, ja se tarjoaa sekä tietoa että käytännön neuvoja, joiden pohjalta ihmiset voivat pyrkiä osallistumaan ja vaikuttamaan niin kansalaisen kuin kuluttajankin roolissa. Opas sisältää myös mahdollisuuden nostaa esiin ongelmia, kertoa omia kokemuksia ja esittää kysymyksiä. Mansefoorumin muista ylläpitokiireistä johtuen opasta ei ole voitu kehittää aiotun vuorovaikutteiseksi.

Osallistujan oppaassa kerrotaan muun muassa mahdollisuuksista vaikuttaa maankäytön suunnitteluun.

Lisäksi Mansefoorumille on koottu omaksi linkkikokonaisuudekseen Tampereen kaupungin sivuilla hajallaan olevat kansalaispalvelut, joiden kautta kaupunkilaiset voivat seurata kaupungin eri elinten toimintaa, ilmaista mielipiteensä ja havaita omat osallistumis- ja vaikutusmahdollisuutensa ajoissa. 'Seuraa Tampereen päätöksentekoa' -sivuille on kerätty linkit muun muassa kaupunginhallituksen, valtuuston ja lautakuntien kokousaikoihin, esityslistoihin ja pöytäkirjoihin, kaupungin eri yksiköiden tiedotteisiin, mielipideosastolle, Kansalaiskioskiin, meneillään oleviin kaavoitushankkeisiin, kaavoituskatsauksiin, kuluttajaneuvontaan sekä palvelupiste Freckelliin.¹³ Verkkovälitteisten kansalaispalvelujen kehittämisen kannalta on valitettavaa, että Tampereen kaupunkikin on siirtynyt kahden vuoden määräaikaan pöytäkirjojen verkossa säilyttämisessä. Käytäntö vähentää internetin hyödyllisyyttä julkishallinnon

13 Vrt. Tampereen kaupungin viestintäpäällikön omilta verkkosivuilta löytyvä Verkkodemokratia-linkkilista: <http://www.tampere.fi/tiedotus/tay1809.htm>

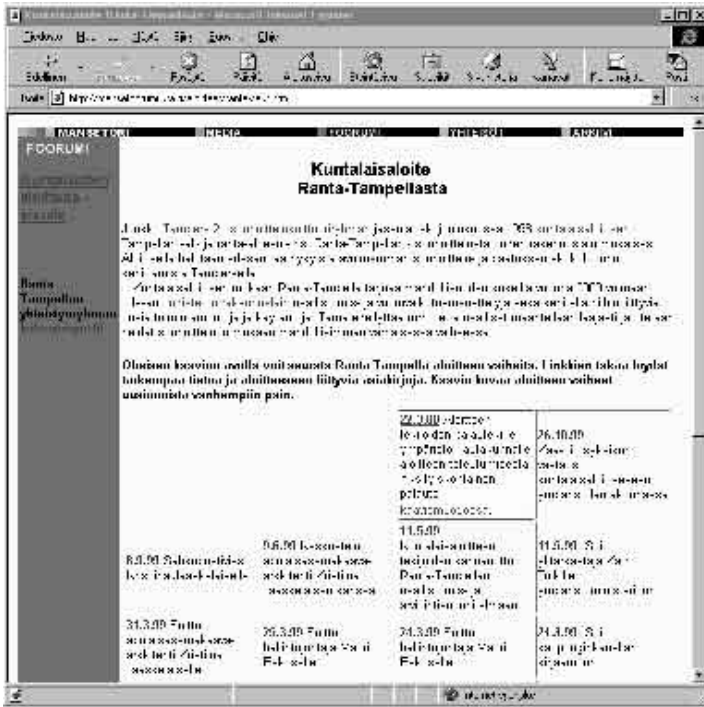
avaamisessa kansalaisille sekä näiden mahdollisuuksia seurata asioiden valmistelua ja päätöksentekoa.

Mansefoorumin keskusteluryhmien erityinen lajityyppi on niiden toteuttaminen taustoitettuina osastoina, joilla seurataan ja dokumentoidaan kohteena olevan kysymyksen vaiheita sekä pyritään aktiivisesti järjestämään niihin liittyen keskustelua eri osapuolten välille (ks. liite 1). Keskustelusuhteiden järjestämisessä on hyödynnetty myös kyselyjä, joiden avulla on haluttu laajentaa julkisuuden osapuolten piiriä ja hakea keskusteluille uusia suuntia. Yhdessä kyselyistä esimerkiksi selvitettiin yli sadan Hämeenkadun yrittäjän kanta pyörätiejärjestelyihin Tampereen pääkadulla. Oleellista kyselyissä on ollut kaupunkilaisten osallistumisenäkökulman kytkeminen Mansefoorumilla seurannassa olleisiin hankkeisiin yleisten 'kuunnellaanko kaupunkilaisia riittävästi' - tai 'onko valtuustolla tarpeeksi valtaa' -tyyppisten kysymysten sijasta.

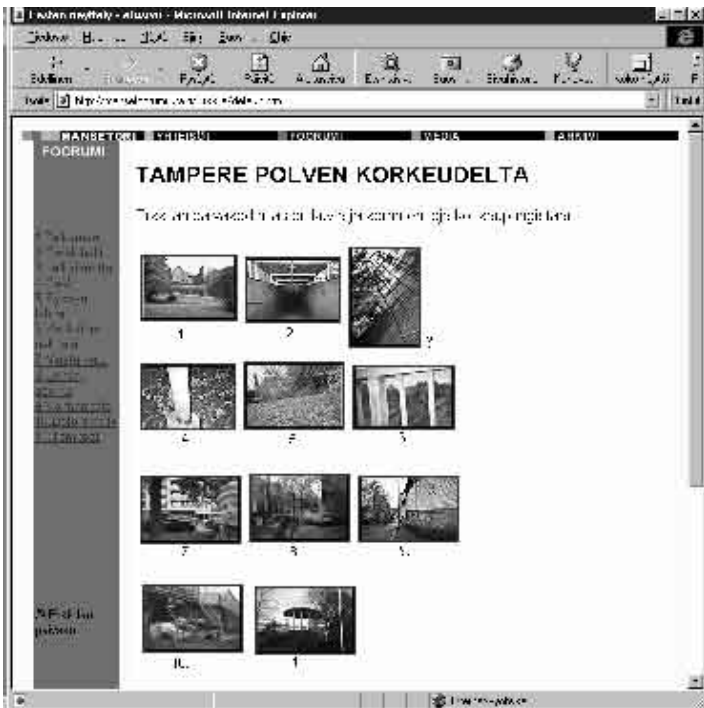
Mansefoorumille tuotettujen verkkomuotojen tavoitteena on ensiksikin ollut raivata verkossa tilaa ja tarjota toteutumisalusta nykyistä avoimemmalle ja kohtaavammalle julkiselle viestinnälle. Ennen muuta keskusteluryhmät – ja yhdessä Yhteisöt-osion kanssa Mansetorin tasolle toteutettu Kohtauspaikka – ovat halunneet toimia areenana, jolla päättäjien ja kaupunkilaisten välille voi järjestyä kiistanalaisissakin kysymyksissä rakentavia keskustelusuhteita.

Toinen keskeinen tavoite on ollut mahdollistaa paikallisen julkishallinnon – ja periaatteessa myös muiden vallakkaiden tahojen – kansalaisseuranta. Osahankkeen kuluessa Mansefoorumille on syntynyt kaksi kansalaisseurannan muotoa: aloiteseuranta, jossa on valvottu ja raportoitu kuntalaisten aloitteellisuuden vastaanottoa ja käsittelyä hallintokoneistossa sekä osallistumisseuranta, jossa tietyn hankkeen suunnittelussa mukana oleva kaupunkilainen välittää asukailta muuten suljetusta suunnitteluprosessista julkisuuteen tietoa. Ranta-Tampellan suunnittelua koskevan aloitteen ohella Mansefoorumilla on seurattu Hämeenkadun pyörätiestä tehtyä kuntalaisaloitetta. Ensinmainitun osana laadittu julkinen arvio teknisen lautakunnan vastauksesta po. kuntalaisaloitteeseen on itsessään kansalaislähtöisen lajityypin – kollektiivisesti tuotetun kansalaisarvion – itu.

Kolmantena Mansefoorumin verkkomuotojen pyrkimyksenä on ollut tarjota kanava kaupunkilaisten elinympäristöön kohdistuvalle mielikuvitukselle ja luovuudelle. Niiden kirjo on sinällään loputon ja sisältää sekä muodon antamista elinympäristöä koskeville välittömille havainnoille ja tuntemuksille että pitkälle työstettyjä sanallisia ja kuvallisia kannanottoja. Mansefoorumilla ilmauksia kansalaisluovuudesta ovat olleet esimerkiksi Koskenniskan siltahankkeen viritämät runo- ja kuvaesitykset, Erkkilän päiväkodin lasten kuvanäyttely 'Tampere polven korkeudelta', Hervanta-aktiivin kriittisiä runoja ja luontokuvia yhdistävä näyttely 'Kaupungissa Hervannassa' sekä Asuminen-ryhmään perustetun

Ranta-Tampellan alueen suunnittelu synnytti Mansefoorumille useamman kansalaisajutyyppin alktion. Kuntalaisaloitteen vaiheiden seuranta koottiin kaavioksi.

Päiväkotilasten näkökulmia Tampereeseen Mansefoorumilla.

'Asuja arvioi'-palstan kuvitetut kirjoitukset. Merkillä pantavaa on, että maanläheisessä kanta-aottavuudessa nämä esitykset pyrkivät haastamaan sen etäisen ja usein konkreettisille vaikutuksille sokean lintuperspektiivin, josta kaupunkia Tampereellakin tavataan suunnitella.

Niin taustoitettun ja aktiivisesti ylläpidetyn kansalaiskeskustelun, -seurannan ja -arvioinnin kuin -luovuudenkin erilaiset ilmentymät kerryttävät verkkoon kollektiivista kansalaismuistia ja samalla kulttuurisesti tunnistettavaa osallistujan paikkaa. Kansalaislähtöisten lajityyppien kehittämisen tärkeys onkin juuri tässä: ne rakentavat ja legitimoivat sellaista yhteiskunnallisen toimijan roolia, johon sisältyy tavallisten ihmisten oikeus ja pätevyys ottaa kantaa ja tulla kuuluksi, osallistua ja vaikuttaa julkisesti (vrt. Agre 1998).¹⁴ Ranta-Tampellan kuntalaisaloitteen päätteeksi laadittu kansalaisarvio on havainnollinen esimerkki tällaisesta verkkomuodosta. Se tarjoaa aineksia sellaiselle verkkovälitteiselle lajityypille, joka ei määrittele ihmisiä hallintoalamaisiksi vaan tarjoaa heille mahdollisuuden asettua asemaan, josta he voivat julkisesti arvioida, arvottaa ja tarvittaessa arvostella hallinto- ja päätöksentekokoneiston toimintaa. Kansalaislajityyppien vakiintuminen puolestaan olisi omiaan antamaan kulttuurista oikeutusta ja jatkuvuutta sille – nykyisin lähinnä yksittäisten toimijoiden uskaliaisuutena ilmenevälle – siviilirohkeudelle, jota julkisten keskustelusuhteiden järjestäminen yli ja ohi sosiaalisten rajojen vaatii.

Verkkovälitteisen kansalaisjulkisuuden lajityyppialkioita Mansefoorumilla

Lajityyppialkio	Tavoite kansalaisnäkökulmasta	Esimerkkejä
Kyselyt päättäjille	- vastauksia vallakkailta ja asioista vastuullisilta tahoilta ja toimijoilta - vaikenneiden osapuolten vetäminen mukaan julkiseen keskusteluun	- kyselyt valtuustolle, lautakunnille ja yrityksille - Kohtauspaikka (Mansetorin taso)
Kuntalaisten aloiteseuranta	- kuntalaisten aloitteellisuuden hallinto- ja päätöksentekokoneistossa saaman käsittelyn julkinen seuraaminen ja raportointi - kuntalaisaloitteiden jmv. käsittelyaikojen nopeuttaminen	- Ranta-Tampellan kuntalaisaloitteen seuranta - Hämeenkadun pyörätiealoitteen seuranta
Kuntalaisten osallisuusseuranta	- kansalaisnäkökulmasta välitettyä tietoa kuntalaisilta laajemmin suljetuista suunnittelu- ja valmisteluprosesseista	- Tampere-foorumin edustajan raportit Ranta-Tampellan yhteistyöryhmän kokouksista

14 Ks. Sassin (2000, 230-234) kuvaus niistä viestinnällisistä strategioista, joilla alamaisten kansalaisen rooli julkishallinnon käytännöissä nykyisin tuotetaan ja uusinnetaan.

Lajityyppi	Tavoite kansalaisnäkökulmasta	Esimerkkejä
Kuntalaisten arviot	- kaupunkilaisten omaa elinympäristöä koskeva asiantuntemus käyttöön hankkeiden suunnittelussa ja valmistelussa - kaupunkilaisten oikeus ja pätevyys arvioida vallakkaiden tahojen, eritoten julkishallinnon toimintaa	- Asuja arvioi -palsta - Tampere 21 -suunnittelukulttuuriyhmän arvio ympäristölautakunnan vastauksesta kuntalaisaloitteeseen
Kuvaesitykset	- ruohonjuuritason näkökulma kaupunkiin; kaupunkilaisten mielikuvitus ja asiantuntemus rikastuttamassa kaupunkisuunnittelua ja haastamassa sitä ohjaava teknokraattinen lin- tuperspektiivi	- 'Tampere polven korkeudelta' - Kaupungissa Hervannassa - - Mäntinranta ennen ja jälkeen sillan (Esitys II, III)
Kansalaisneuvonta	- tiedon ja neuvojen tarjoaminen osallistumisoikeuksista ja konkreettisista vaikutusmahdollisuuksista, vastausten hakeminen kysymykseen	Osallistujan opas
Julkisen vuorovaikutuksen areenat	- kansalaiskeskustelun ja osallistumisen kytkeminen valmisteluun ja päätöksentekoon sekä laajempiin syihin ja seurauksiin - päättäjien ja kaupunkilaisten rakentava julkinen vuorovaikutus myös kiistelyissä kysymyksissä kansalaiset ja päättäjät julkisen keskustelun tasavertaisina osapuolina	- teemoitetut ja taustoitettut keskusteluosastot - Kohtauspaikka (Mansetori)

Vain hiukan kärjistäen voidaan väittää, että kansalaisjulkisuuden tulevaisuus verkossa – tai toisin: verkon sille avaamien mahdollisuuksien käytännön merkitys – kiteytyy juuri kysymyksessä lajityypeistä. Näin siksi, että kaikki viestintä – myös ja eritoten julkinen – toteutuu lajityypeiksi kutsuttujen kulttuuristen muotojen kautta. Ne puolestaan ankkuroituvat vallitseviin sosiaalisiin käytäntöihin pitäen vastavuoroisesti yllä niihin sisäänrakentuneita valtasuhteita ja rooliasemia. Tältä kannalta ratkaisevaa on, voidaanko verkossa määritellä uudelleen perinteisiä lajityyppejä tai tuottaa ja vakiinnuttaa sinne sellaisia uusia kulttuurisia muotoja, joissa murretaan perinteinen kansalaisen – nykyi-

sin yhä läpitukevammin kuluttajakansalaisen – rooli ja tarjotaan sen sijaan julkisesti osallistuvan kansalaisen toiminnallista asemaa.

Lajityyppien uudelleen määrittely on taustalla esimerkiksi Mansefoorumin 'Seuraa Tampereen päätöksentekoa' -linkkisivussa. Siinä paikallisen julkishallinnon kansalaispalvelut on koottu asiakasnäkökulman sijasta julkisonäkökulmasta kokonaisuudeksi niin, että kaupunkilaisten asioiden seuraaminen ja niihin osallistuminen helpottuvat.

Toisen esimerkin tarjoaa Tampere-foorumien kunnallisvaalien 2000 alla Mansefoorumille toteuttama Kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikone, jonka kysymysaihiot kerättiin avoimessa keskustelutilaisuudessa sekä kirjastojen, sähköpostin ja verkon kautta. Näin tavalliset kaupunkilaiset otettiin vaalikoneen kautta mukaan määrittelemään julkisesti sitä, mikä Tampereella on tärkeää. Valtuustoon valittujen vastaukset säilyvät verkossa vaalikauden 2001-2004 antaen kaupunkilaisille mahdollisuuden verrata valtuutettujen vaalikoneessa esittämiä mielipiteitä Tampereen kestävästä kehittämisestä heidän todelliseen toimintaansa valtuustossa. Lisäksi Tampere-foorumi työsti erittelyn vaalikoneen valtuutettu- ja käyttäjätalastoista jatkaakseen niiden tärkeiksi osoittamista kysymyksistä julkista keskustelua.¹⁵

Onko verkolla tulevaisuutta kansalaislähtöisenä julkisuustilana?

Kysymys, joka foorumiosiota toteutettaessa on noussut joka käänneessä vaatimaan vastaamista kuuluu: mitä käytännössä edellytetään, jotta verkko voisi toimia julkisesti osallistuvan kansalaisuuden ja vuorovaikutteisen paikallisdemokratian paikkana? Mansefoorumien kokemusten perusteella vastausta ei tarvitse empiä: paljon, monella tasolla ja monilta osapuolilta.

Edellytykset voidaan ryhmitellä kysymyksiksi materiaalis-teknisestä ja taidollisesta pääsystä, kulttuurisesta merkityksestä ja käytännöllisestä mielekkyydestä sekä teknisestä toimivuudesta.

Rakenteelliset edellytykset

Tietoverkkoon pääsyn on ensiksikin oltava mahdollista myös niille, joilla ei ole varaa tai halua hankkia omaa verkkoyhteyksin ja tarvittavin ohjelmin varustettua konetta. Kirjastojen kehittämisen ohella yksi oleellinen ratkaisu tässä on verkotettu kansalaistalo ja/tai erilaiset kansalaistilat, joissa on materiaalien

15 Ks. <http://mansefoorumi.uta.fi/trefoorumi/selvitykset/VKtulost1.htm>

edellytysten ohella saatavilla verkkotaitojen koulutusta ja jatkuvaa teknistä tukea. Kansalaistiloissa ihmiset voisivat paitsi ryhtyä julkisen keskustelun osapuoliksi erilaisissa tilaisuuksissa myös olla mukana tilaisuuksien järjestämisessä ja aineiston tekemisessä verkon ohella esimerkiksi paperijulkaisuun.

Verkotetut kansalaistilat tarjoaisivat rakenteelliset edellytykset kansalaisten omaehtoiselle julkisuustuotannolle. Samalla ne toimisivat tukikohtana tiimityöskentelylle, jota verkkovälitteisen ja muun kansalaisjulkisuuden tuottaminen edellyttää. Oleellista on, että kansalaistiloja perustetaan sinne, missä ihmiset muutenkin kulkevat ja että niihin tuntuu helpolta tulla.

Avainasemassa pääsyn kynnyksen raivaamisessa on paikallinen julkishallinto, jolle asettuu sekä haaste että vaade turvata kuntalaisten tasavertaisuus tietoverkkojen hyödyntämisessä. Verkon kehittämishaaste tulee kuitenkin ulottaa myös tietotekniikka-alan teollisuuteen ja valtiovaltaan, joka strategisista linjauksista huolimatta ei Suomessa ole osoittanut kovin kokonaisvaltaista ja pitkäjänteistä otetta pääsyn kysymyksen ratkaisemiseksi käytännössä.¹⁶ Esimerkiksi Yhdysvalloissa myös suuret it-yritykset rahoittavat merkittävinkin apurahoin ja muin tuin erilaisia kehitys- ja tutkimushankkeita, joilla pyritään kuromaamme kansalaisten tietoteknistä kuilua. Suomessa ei toistaiseksi ole avattu edes keskustelua yritysten vastuusta tasavertaisen tietoyhteiskunnan kehittämisessä. Kuitenkin alan teollisuutta tuetaan julkisin varoin merkittävästi ja monella tavalla, rakenteellisesti jo koulutusjärjestelmän kautta.

Paikallisen julkishallinnon haasteita

Paikallisen julkishallinnon olisi mahdollista edesauttaa julkisesti osallistuvaa kansalaisuutta myös luomalla uusia verkkoavusteisia kansalaispalveluja. Kunnat voisivat esimerkiksi perustaa kunnallisen kuluttajaneuvonnan rinnalle kansalaisneuvonnan, joka hyödyntäisi laajasti verkon mahdollisuuksia, kuten vuorovaikutteista osallistumisopastusta.

Kaupunkilaisten palvelua osallistuvina kansalaisina olisi edelleen sähköisen ilmoitustaulun järjestäminen sekä kansalaistiloihin että muille keskeisille julkisille paikoille kaupungin omaa ja kansalaisryhmien ilmoittelua varten.

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen kestoaikana ja osin hankkeen haastavalla myötävaikutuksella Tampereen kaupunki on kehittänyt verkkosivuilleen muun muassa uusia palautekanavia, kuten moderoidun Kansalaiskioskin, jossa

16 Kansallisesta tietoyhteiskuntastrategiasta ks. esim. <http://www.minedu.fi/tietostrategia/tietostrategia.html>; <http://www.sitra.fi/tietoyhteiskunta/suomi/st21/sitra2062b.htm> ja http://www.vn.fi/vm/kehittaminen/tietoyhteiskunnan_kehittaminen/raportti/index.html

Vrt. esim. Ruotsi, jossa valtio näkee tehtäväkseen rakentaa laajakaistaverkko koko maahan: <http://www.itkommissionen.se/bredband/>

asukkaat voivat esittää kaupungin virkahenkilöille kysymyksiä ja saada niihin vastauksia. Toinen verkon ominaisuuksia hyödyntävä sovellus on kaupunkisuunnittelupeli, jonka avulla asukkaat voivat ilmaista mielipiteensä tiettyjen kaavahankkeiden vaihtoehtoista.¹⁷ Samaan aikaan internetin käyttöä on lisätty yleisesti kaavoitushankkeiden havainnollistamisessa.

Etenkin maankäyttö- ja kaavoitushankkeiden suunnittelussa ja valmistelussa uutta viestintäteknikkaa voitaisiin käyttää myös nykyistä paljon toiminnallisemmin. Karttojen ja kaavioiden esittelyn sekä kommentointi- ja palautemahdollisuuden tarjoamisen lisäksi verkossa olisi mahdollista havainnollistaa ja testata kaupunkilaisten ideoita ja tarjota heille tilaisuutta jalostaa niitä eteenpäin vaikkapa 'kansalaisarkkitehdin' avustuksella. Tällä tavoin asukkaiden arkinen asiantuntemus omasta ympäristöstään ja heidän luovuutensa sen kehittämisessä saataisiin rikastuttamaan kaupunkisuunnittelua. Tässä yhteydessä oma kehittämisen arvoinen palvelunsa olisi tuottaa – jälleen yhteistyössä asiasta kiinnostuneiden kaupunkilaisten ja kaupunkilaisryhmien kanssa – paikkatietotekniikkaa hyödyntäen karttapohjainen kansalaiskäyttöliittymä.¹⁸ Elinympäristöön kohdistuvalla kansalaismielikuviutuksella voisi olla paljon annettavaa myös pyrittäessä keksimään mielekkäitä ja kiinnostavia sisältöjä erilaisiin digitaalikaupunkihankkeisiin.

Oleellinen puoli verkon julkisen käytön mielekkyyttä on, että paikallisen julkishallinnon edustajat antautuvat – hallinnon julkisuusperiaatteen hengessä – avoimeen vuorovaikutukseen verkossa kaupunkilaisten kanssa. Tähän tulisi yhdistää paikallishallinnon viestintäkäytäntöjen hierarkisuuden yleisempi purkaminen. Se voitaisiin aloittaa vaikkapa kokeilemalla kaupunginjohtajan kuukausittaisia asukastapaamisia, jotka raportoitaisiin verkossa ja joita ennen hänelle voisi lähettää verkon kautta kysymyksiä. Kokeilusta voisi kehittyä yksi edellä korostetuista verkkolajityypeistä, jotka mahdollistavat ihmisille asettumisen osallistuvan kansalaisen asemaan ja joissa nykyistä avoimempi julkinen vuorovaikutus päättäjien ja kaupunkilaisten välillä voi toteutua.

Tavoiteltavaa olisi myös, että kaupungin virallisten verkkosivujen ja kansalaisten omaehtoisen julkisuustuotannon välillä voisi vallita toisiaan täydentävä ja tarvittaessa reilun eripurainen rinnakkainelo. Siihen tulisi sisältyä toinen toisensa näkyvä tunnustaminen – alkaen etusivun linkityksistä ja ulottuen hallinnon edustajien avoimeen keskusteluihin osallistumiseen. Muun muassa

17 Ks. <http://www.tampere.fi/tiedotus/viinikka/frames.htm> ja <http://www.tampere.fi/tiedotus/tohloppi/>

Kaupunkisuunnittelupelistä lähemmin J. Seppälä (2000): <http://www.tampere.fi/viy/tyontekijat/jari/gradu.pdf>

18 Paikkatietotekniikan mahdollisuuksista osallistuvassa maankäytön suunnittelussa ks. Alppi (1998).

kaupunkisuunnitteluhankkeissa rinnakkaineloon kannattaisi sisällyttää tiivistäkin toiminnallista yhteistyötä.

Verkon kehittäminen ja käyttö kuvattuihin tarkoituksiin olisi rakentamassa internetille kulttuurista merkitystä ja mieltä paikkana, joka poikkeaa laadullisesti yksityiseen kulutukseen suuntautuvista verkkotiloista. Toistaiseksi kuntien verkkopalvelujen taustalta kuitenkin löytyy vahva mielikuva kuntalaisista ensisijaisesti asiakkaina, joiden 'kulutettavaksi' paikallisen julkishallinnon professionaali koneisto tuottaa sähköisiä palveluja.¹⁹

Verkon kansalaiskäyttö ja journalismin haasteet

Puhuttaessa verkon kulttuurisesta merkityksestä oleellinen kysymys on, kuinka luontevina ja mielekkäinä verkon muut kuin kaupalliset käyttötavat ihmisille näyttäytyvät. Verkon kulttuurisen mielikuvan muotoutumisessa ja vakiintumisessa ei voi liikaa korostaa joukkoviestinten roolia. Mikäli verkon julkinen kansalaiskäyttö ei saa riittävän laajaa ja uskottavaa jalansijaa viestimissä, se merkityksellistyy ihmisten mielissä ahtaasti julkishallinnon asiakaspalveluksi ja omaehtoisen julkisuustuotannon tapauksessa enimmilläänkin marginaaliseksi puuhasteluksi.

Verkon kansalaislähtöisen julkisuustilan laajempi tunnetuksi tekeminen on ollut yksi Mansefooruminkin kiperiä pähkinöitä. Runsaan kahden vuoden toiminnan jälkeenkin verkkofoorumin tuntee vain pieni osa tamperelaisista. Eri-laiset ei-kaupalliset mainostamispyrkimykset – tiedottamisen, viidakkorummun ja sähköpostilistojen ohella omatekoisten julisteiden ja esitteiden jakaminen sekä PaperiFoorumi-lehden hyödyntäminen – ovat jääneet pisaroiksi meressä verrattuna paikallisen valtalehden mahdollisuuksiin käyttää julkisuustilaansa oman verkkoversionsa mainostamiseen.

Yksittäisen tutkimushankkeen pyrkimyksiä tehdä verkkopaikkaansa tunnetuksi ei voi verrata myöskään kuntien verkkosivuihin. Niiden mainokseksihan riittää paikallishallinnon laitostunut asema ihmisten arjessa ja tieto siitä, että lähes kaikilla Suomen kunnilla on nykyisin omat verkkosivut.

Yksi resurssien pois sulkema keino tehdä Mansefooriumia tiettäväksi olisi ollut jalkauttaa sen tuottaminen kirjastoja tukikohtanaan käyttäneen Manseyhteisöjen lailla yliopiston mäeltä kaupunkilaisten pariin. Samalla olisi voitu tehdä paikallisen julkishallinnon suuntaan näkyväksi verkotetun kansalaistilan merkitystä.

19 Ks. esim. Tampereen kaupungin verkkopalveluiden kehittämisohjelma <http://www.tampere.fi/projekti/vepa/loppurap.htm>

Yleisemmin puhuen yksi tapa lisätä kansalaissaittien tunnettuutta olisi linkittää ne keskenään verkostoksi ja kenties perustaa erityinen kansalaisportaali. Tällaisen verkoston avulla voitaisiin tehokkaasti kierrättää kokemuksia internetin käytöstä kansalaistarkoituksiin ja levittää samalla tietoa niihin perustuvista verkkomuodoista. Tällä hetkellä yksittäiset kansalaisverkkohankkeet kuitenkin viittaavat muihin samantyyppisiin verkkopaikkoihin hämmästyttävän harvoin.²⁰

Viestimille ja eritoten journalismille asettuu verkon julkisen käytön kehittämisessä myös niiden omaan toimintaan kohdistuvia haasteita. Vaikka journalismilla laitostuneen nyky-yhteiskunnan laitostuneena julkisuuden tuottajana tuskin on syytä vavistukseen kansalaisten verkkovälitteisten(kään) julkisuustalkoiden edessä, oman julkisuussuorituksensa parantamiseksi sen ehkä kannattaisi kallistaa korvansa nykyistä vakavammin ruohonjuuritason julkisuustarpeille. Yhtä lailla kuin paikallisella julkishallinnolla paikallisjournalismillakin voisi olla opittavaa kansalaismielikuvitukselta esimerkiksi siinä, ketkä ovat osapuolia eri kysymyksissä, keillä tulisi kulloinkin olla julkinen puheoikeus tai oikeus saada kysymyksiinsä julkisia vastauksia ja keiden ei pidä antaa missäkin asiassa julkisesti vaieta. Myös lokeroivien jutunteko- ja esitystapojen murtamisessa journalismi voisi saada oivalluksia aktiivisilta kansalaistoimijoilta, ja keskustelun järjestämisessä sen kannattaisi jopa uskaltautua yhteistyöhön kansalaisryhmien kanssa.

Tekniikan kehittämisen haasteet

Foorumiosiota toteutettaessa on käynyt ilmeiseksi, että uusi viestintäteknikka ei ole sellaisenaan vastaus mihinkään. Se toki mahdollistaa kansalaisjulkisuuden kannalta oleellisia asioita, kuten viestinnän vastavuoroisuuden, mutta niiden käytännön toteutumisen ratkaisevat kulttuurinen määrittelykamppailu ja vakiintuneiden valtasuhteiden oloissa käytävät sosiaaliset väännöt.

Silti nimenomaisesti tekniikan kehittämiseksi asettuvat haasteet ovat verkon julkisen kansalaiskäytön kannalta ensiarvoisen tärkeitä. Edellä oli jo puhetta Mansefoorumilla käytössä olleen keskusteluryhmäohjelman kömpelöydestä ja sen verkkokeskusteluun osallistumiselle asettamista esteistä. Sivujen teossa käytetty Microsoftin FrontPage palveli kankeudesta huolimatta kohtuullisesti, joskaan ohjelma ei mahdollistanut kovin vaativien ideoiden toteuttamista. Kuvankäsittelyssä Photoshop taas oli monimutkainen ja turhankin järeä työkalu.

Julkaisujärjestelmän luova kehitystyö keskittyi Paikallisuus verkkomediassa -projektissa Mansemedian journalistisiin tarpeisiin. Sinällään projektin kulu-

20 Mutta ks. Kotikatusivuston yhteyteen koottu kylien, kaupungien ja projektien linkkikoelma <http://www.suomenkotiseutuliitto.fi/kotiseutuliitto/kaupunginosalinkit.htm>

essa kehitetty Square-järjestelmä sisältää paljonkin mahdollisuuksia kansalaisjulkisuuden kannalta, mutta niitä ei päästy Mansefoorumilla kokeilemaan. Resurssisyistä myöskään foorumiosiossa syntyneitä karttapohjaisia ideoita ei voitu toteuttaa.²¹ Kaiken kaikkiaan tekniikan toimimattomuus ja puutteelliset tai kokonaan puuttuvat sovellukset muodostavat itsessään merkittävän esteen verkon julkiselle kansalaiskäytölle.

Yksi foorumiosion keskeinen opetus onkin, että kansalaisjulkisuus ja sen lajityypit edellyttävät aivan omanlaisiaan välineitä, jotka on ideoitava, testattava ja työstettävä tiiviissä yhteistyössä kansalaisryhmien kanssa.²² Verkkovälitteisen kansalaisjulkisuuden kannalta yhdeksi suurimmista tulevaisuuden haasteista asettuu näin se, kuinka tekniikan kehittäjät pystyvät vastaamaan ruohonjuuritason nouseviin viestintä- ja julkisuustarpeisiin.

Tutkimuksen haasteet

Edellytykset verkon kehittymiselle kansalaislähtöisen julkisuuden paikaksi voidaan kiteyttää seuraavaksi kaavioksi:

Kansalaisjulkisuus	Rakenteelliset edellytykset	Toiminnalliset edellytykset
Tuotannon taso	- verkkoyhteyksin varustettu kansalaistalo ja/tai -tiloja - koneet, palvelin, julkaisu- ja kuvankäsittelyohjelmat, koulutus, tekninen tuki - verkkoavusteinen kansalaisneuvonta	- kansalaistalon helppo tavoitettavuus; kynnys matalalla ja katto korkealla - syitä, motiivi ja taidot käyttää verkkoa kansalaistarkoituksiin - julkisen verkkoviestinnän pelisääntöjen hallinta - tekniikan helppous ja toimivuus - kansalaistoimijoiden tiimityöskentely
Esitysten taso	- kansalaislähtöiset lajityypit, joiden ytimenä: - avoin, sosiaaliset rajat ylittävä julkinen vuorovaikutus - taustoittaminen ja kytkentöjen tekeminen - kansalaisaloitteellisuus - kansalaismielikuvitus/luovuus - kansalaisseuranta - kansalaisarviointi ⇒ kansalaismuisti ja kansalais-tiedon varasto	- toimijoiden intressien ja valtasuhteiden näkyväksi tekeminen - käsiteltävien kysymysten pitkäjänteinen seuraaminen ja niiden liittäminen konkreettiseen päätöksentekoon - keskustelusuhteiden syntyminen eri osapuolten välille ⇒ sisäisjulkiso, joka tekee mahdolliseksi tunnistaa osallistuvan kansalaisen julkinen toimijarooli ja nähdä se pysyväksi ja mielekkääksi

Erityisiä haasteita verkon kehittäminen kansalaislähtöisenä julkisuustilana asettaa tietenkin myös tutkimukselle. Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tehtävänä on perinteisesti ollut kartoittaa ja eritellä yhteiskunnassa meneillään olevia kehityskulkuja laajemmasta sosiokulttuurisesta näkökulmasta, tunnistaa niiden pohjalta kriittisesti uusia kehitystarpeita sekä tehdä julkisia avauksia niihin vastaamiseksi. Tämä pätee uuden viestintätekniikan ja tietoverkkojenkin kehitykseen. Nyt tutkijoilta lisäksi vaaditaan uudenlaista verkostoitumista ja yhteistyötä yli hallinnollisten ja oppialarajojen.

Oleellista olisi, että yhteiskuntatieteellinen, tekninen ja suunnittelullinen mielikuvitus löytäisivät toisensa ja yhdistäisivät voimansa keksiäkseen – yhteistyössä kansalaistoimijoiden kanssa – verkolle muitakin kuin vallitsevassa taloudelliskulttuurisessa suhdanteessa ilmeisiä ja muodikkaita käyttöjä. Joukkoviestinnän tutkimuksen kannalta yksi kiperimpiä kysymyksiä tällöin on, kuinka problematisoida sekä tutkimukselle itselleen että yhteiskunnassa laajemmin kuluttajan kulttuurisesti läpitunkeva rooli, jonka horisontista julkisuus on valintamyymälä ja sen tuottaminen julkisen keskustelun osapuoleksi ryhtymällä aina jonkun muun kuin yleisön asia.

21 Toteuttamatta jäi esimerkiksi Asuminen-ryhmään kaavailtu, yhteistyössä taloyhtiöiden kanssa toteutettava kokonaisuus Tampereen viherpihoista. Ajatuksen asteelle jäi myös toisentyypinen karttaidea eli suunnitelma valtuuston äänestyskartasta, jonka toteuttamista kaupiteltiin tuloksetta myös kaupungin viestintäyksikölle.

22 Yhden vertailukohdan tällöin tarjoaa MIT Media Labin yhteisöpohjainen Silver Stringers -hanke – <http://silverstringer.media.mit.edu> – jossa on kehitelty helpokäyttöistä julkaisuohjelmaa iäkkäille ja muille vähän tai ei lainkaan tietokonetta ja verkkoa käyttäneille (ks. Turpeinen 2000).

Kirjallisuus

- Agre, Philip (1998) 'Designing Genres for New Media: Social, Economic and Political Contexts'. Teoksessa Jones, Steven G. (ed.), *Cybersociety 2.0: Revisiting Computer-Mediated Communication and Community*. Thousand Oaks etc.: Sage Publications, 69-99.
- Alppi, Samuli (1998) Paikkatietojärjestelmät ja ympäristötiedon hallinta maisemasuunnittelussa. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtiosasto. Diplomityö.
- Bryan, Cathy, Tambini Damian & Tsagarousianou, Rosa (1998) 'Electronic Democracy and the Civic Networking Movement in Context'. Teoksessa Tsagarousianou, Rosa, Tambini Damian Bryan Cathy (eds.), *Cyberdemocracy: Technology, Cities and Civic Networks*. London & New York: Routledge, 1-17.
- Hacker, Kenneth L. (1996) 'Missing links in the evolution of electronic democratization'. *Media, Culture & Society* 18(2): 213-232.
- Hague, Barry N. & Loader, Brian D. (1999) 'Digital democracy: an introduction'. Teoksessa Hague, Barry N. & Loader, Brian D. (eds.), *Digital Democracy: Discourse and Decision Making in the Information Age*. London & New York: Routledge, 3-22.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (2000) Julkisuuskoe. Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistoille. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiön julkaisuja 21.
- Huusko, Marjo (2000) "Saa vähän niinku toteuttaa itseään". Aktiivien kokemuksia osallistumisesta Paikallisuus verkkomediassa -hankkeeseen. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikön raportteja.
- Koskinen Heli (2000) Tietoyhteiskuntanäkökulma paikallisagendahankkeissa. Helsinki: Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto. Kestävän kehityksen sihteeristö. Raportti.
- Kunelius, Risto (1999) Uutisista keskusteluun ja takaisin. Lähiöjournalismi-hankkeen lopuraportti. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikön raportteja.
- Laine, Markus (1999) 'Reilua eripuraa!' PaperiFoorumi 1/1999, s.7.
- Malina, Anna & Jankowski, Nicholas W. (1998) 'Community-building in Cyberspace'. *Javnost/The Public* 5(2): 35-48.
- Mäkinen, Eija (2000) Maankäytösopimus ja hyvä hallinto. Tampere: Finnpublishers.
- Niemenmaa, Vivi (1997) 'Foorumipuhetta Berliinistä'. *Alue ja ympäristö* 26(1), 17-27.
- Peltonen, Lasse (1999) Citizen forums, virtual publicness and practices of local democracy: The case of Tampere-foorumi. Presentation given at Citizens' Agenda 2000 NGO Forum, 3-5/12/99, Tampere.
- Pietilä, Veikko (1999) Julkiso ja yleisö. *Tiedotustutkimus* 3(22), 4-13.
- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (1998) 'Julkea ehdotus'. *Tiedotustutkimus* 21(1): 95.
- Puranen, Tuula (1998) "Mä vaan kirjoitan." Laadullinen tutkimus Aamulehden uutistointajien yleisösuhteesta. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Ridell, Seija (1998) Tolkullistamisen politiikkaa: televisiouutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta. *Acta Universitatis Tamperensis* 617.
- Ridell, Seija (1999a) 'Tutkimus julkisoa tuottamassa. Paikallisuus verkkomediassa -hanke irtiottona kulttuurisen yleisötutkimuksen käytännöistä'. *Tiedotustutkimus/Julkiso-teemanumero* 22(3), 28-41.)
- Ridell, Seija (1999b) Lehti lukijoidensa puntarissa: Aamulehti lukijaryhmän arvioitavana. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikön raportteja.
- Ridell, Seija (1999c) 'Verkkoviestinnän haasteet journalismin yleisösuhteelle - tapaus Locality-hanke'.
- Teoksessa Maasilta, Mari (toim.), *Journalismin muutoskaruselli*. Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö, 128-141.
- Ridell, Seija (1999d) Citizen-oriented publicness as a condition for electronic democracy

- the case of Locality project. Paper presented at the CIPA'99 Conference - Citizens and Public Administration in the Information Age: Constructing Citizen-Oriented Society. 18-20 August 1999, Tampere, Finland.
- Ridell, Seija (2000) Ei journalismi ole tärkeää, julkisuus on. *Journalismikritiikin vuosikirja* 3/*Tiedotustutkimus* 23(1), 144-155.
- Saarelainen, Anu (1999, toim.) *Kyläteiltä tiedon valtateille*. Oppiva Ylä-Karjala tienraivajana -raportti. Helsinki: Sitra.
- Sassi, Sinikka (2000) Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä. *Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista*. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos. Julkaisuja 3.
- Schuler, Douglas (1996) *New community networks; wired for change*. New York: ACM Press.
- Seppälä, Jari (2000) *Verkkomedia osallistumisen välineenä*. Case Tampereen kaupunkisuunnittelupeli. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Seppälä, Mikko (2000) *Puheenvuorojournalismia verkossa*. Raportti keskustelualueista tiedotusvälineiden verkkosivuilla. Tampereen yliopisto. Journalismin tutkimusyksikön raportteja.
- Staffans, Aija, Rantanen, Heli & Zielinski, Jorma (1998) *Asukkaat verkossa - vaan ei satimessa*. Raportti Kotikatu-projektista. Helsinki, Teknillinen korkeakoulu: Arkkitehtiasaston julkaisuja 53.
- Stratton, Jon (1997) 'Cyberspace and the Globalization of Culture'. Teoksessa Porter, David (ed.), *Internet Culture*. New York & London: Routledge, 253-275.
- Sutela, Marja (2000) *Suora kansanvalta kunnassa: oikeusvertaileva tutkimus kansanäänestyksestä*. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.
- Turpeinen, Marko (2000) *Enabling, Modeling and Interconnecting Active Community Publishers*. MA Thesis in Media Arts and Sciences. Massachusetts Institute of Technology.
- Whyte, William F. (1991, ed.) *Participatory Action Research*. Newbury Park etc.: Sage Publications.

osasto		osaston etusivun linkit
ASUMINEN	- Miten valtuusto äänesti kansanäänestysaloitteesta	- sp-linkki ylläpitäjälle
HERVANTA	(valtuutetukohmainen taulukko)	sisäiset:
KENEN TAMPERE?	- Koskenniskan siltahankkeeseen liittyviä kyselyjä päättäjille	- muut Mansefoorumin keskusteluosastot
LIIKENNE	- Mäntinrannan puolesta -liikkeen muistutukset, valitukset ja muut viranomaisille suunnatut aloitteet	ulkoiset:
MÄLTINRANTA/ KOSKENNISKA	- Viranomaisten ja oikeusasteiden kuulutuksia, lausuntoja ja päätöksiä (joihin ei suoraan linkkiä)	- Rakentamiseen liittyviä linkkejä
RANTA-TAMPELLA	- Raportit Ranta-Tampellan yhteistyöryhmän kokouksista	- Kaupungin rakennusvalvonnan sivut
TAMPERE 21	- RT:n yhteistyöryhmän opetuksia	- Kajaanin Asuntomessuille Ekokoti
TAMPERE JA DEMOKRATIA	- Vaikutusten arviointi tapetilla	- sp-linkki ylläpitäjälle
MUITA AIHEITA	- Huomioita Ranta-Tampella -foorumista	sisäiset:
	- Tampere-foorumin Tampella-tilaisuus (11/98)	- Kyselyjä päättäjille
	- Mikä ihmeen Agenda 21?	- Osallistujan opas
	- Ajankohtaista:	- Tamperelaisten aloitteita
	- Ekotiimi	- Seuraa Tampereen päätöksentekoa
	- Kaukajärven koulun ympäristöryhmäläisten raportti	ulkoiset:
	- Tre21-teemaryhmäläisen haastattelu	- Hervanta-linkkejä
	- Turvallinen Tampere	- Hervantalaisia yhdistyksiä
	- Puheenvuoroja demokratiasta	- Hervannan EU-hanke
	- PaperiFoorumin pääkirjoitukset	- Kaupungin Vuores-sivut
	- Foorumi ja valtio-opin professori keskustelivat kansalaistuvan demokratian haasteista	sp-linkki ylläpitäjälle
	- Selvitys tamperelaisten suhtautumisesta kansalaisosallistumiseen	ulkoiset:
	- Vaalikonetilastojen kertomaa	- Tampereen kaupungin strategiat
	- Kysely vaalikoneista valtuustoon valituille	- sp-linkki ylläpitäjälle
	Tulossa:	sisäiset:
	- Kansanvallan perusnormit	- Osallistujan opas
		- yliooppilaskunnan pyörätiealoite
		ulkoiset:
		- Kaupungin liikennekeskustelu
		- Asiaa ilmanlaadusta
		- Tietopaketti henkilöautoilun vaikutuksista ilmastoon
		- Asiaa ekologisemmasta autoilusta
		- Asiaa liikenneturvallisuudesta
		- Motivan 'Kestävän kehityksen kaista'
		- Perusvinkkejä polkupyörän huoltoon
		- Campuslehden liikennejuttuja
		sisäiset:
		- muut Mansefoorumin keskusteluosastot
		- Osallistujan opas
		- Kohtrauspaikka
		- Kyselyjä päättäjille
		- Mansemedian Koskenniska-jutut
		ulkoiset:
		- kaupungin elinten ja muiden viranomaisten Koskenniskan siltahankkeen käsittelyyn liittyviä tai Mäntinrannan alueen muutoksiin liittyviä esityslistoja ja pöytäkirjoja
		- Kaupungin Tallipihä-sivut
		- Ilmanlaatu Tampereella nyt
		- Tietoa ilmaston muuttumisesta
		sp-linkki ylläpitäjälle
		sisäiset:
		- Kuntalaisaloite Ranta-Tampellasta
		- Mansemedian Ranta-Tampella-juttuja
		- Radio Moreenin Tampella-keskustelu
		- Kyselyjä päättäjille

- Asuja arvioi -palsta
- Kuvakertomus Lahdesta: laadukas asunto piharakennukseen
- Kysely rakennusliikkeille asuminen laadusta
- Ajankohtaista:
- Kaupunki valittaa YM:n Puu-Tammela-päätöksestä
- Ympäristökeskus neuvotteli Hämpin parkista: lue muistio
- Aluekehityshanke haluaa parantaa viihtyisyyttä
- Tulossa:
- Puurakennusten entisöinti
- Hankkeilla Hervannassa:
 - EU-tukipaketti, lähiöuudistus, kaavoitus
- Hervantaa kuvin ja runoin
- Kysely hervantalaisille valtuutetuille Hervantajärven pohjoisrannan rakentamisesta
- Uutta:
 - Hervanta-aktiivin kuvitettu
 - Protestiruno 'Kell valta on...'
- Tulossa:
- Hervanta kartoin ja kuvin
- Selvityksiä ja tutkimuksia Hervannasta
- Taustaa keskustelulle: ylläpitäjien artikkeleita strategiasuunnittelusta
- Osallistu tutkimukseen
- Kiistanalaisia hankkeita Tampereen liikennesuunnittelussa
- Kysely Hämeenkadun yrittäjille pyöräilystä Tampereen pääkadulla
- Esimerkkejä koti- ja ulkomaisesta liikennesuunnittelusta
- Opiskelijat ja kaupungin edustajat keskustelivat liikenteestä
- Uutta:
 - Mm. tilannekatsaus Hämpin parkista, Autottoman päivän seminaari, muistio Ympäristökeskuksen ja kaupungin Hämpin parkki -neuvottelusta
- Kuvaesityksiä Mältinrannasta:
- Kansanäänestysadressin jättäminen
- Mältinranta ennen ja jälkeen Koskenniskan sillan - Esitys I, II ja III
- Kuninkaankadun katujuhla
- Open letter to EU Delegates

Ari Martikainen

Keskustelevaa verkkojournalismia kehittämässä

Ohjelmisto- ja sivustorakennekokeilujen jälkeen Mansemedia julkaistiin maaliskuussa 1999. Sivustolla on julkaistu sen puolitoistavuotisen olemassaolon aikana yli 250 juttua. Keskeinen toiminta-ajatus on Mansemediassa ollut käsitellä journalistisin keinoin asioita ja tapahtumia, joita Mansetorin muissa osioissa on noussut esille. Tästä lähtökohdasta on tuotu esiin näkökulmia, jotka normaalijournalismissa eivät välttämättä pääse julkisuuteen. Tämän lisäksi Mansemediassa on käsitelty muitakin aiheita. Juttujen tuotannossa on ollut mukana suuri määrä opiskelijoita ja hyvät juttuideat on hyväksytty, vaikka ne eivät olisi suoraan liittyneetkään yhteisöihin tai foorumiin. Paikallisuus on ollut ainoa ehdoton kriteeri.

Mansemedian ensisijaisena tavoitteena on ollut keskustelevan ja keskustelua herättävän verkkojournalismin tekeminen. Juttuja tehtäessä on pyritty perusteellisen ideoinnin ja monipuolisen lähteiden käytön avulla löytämään uudenlaisia tapoja käsitellä paikallisia asioita. Mansefoorumien ja Manseyhteisöjen kautta on tehty yhteistyötä aktiivisten kansalaisryhmien ja kaupunginosien asukkaiden kanssa ja tuotu journalismin keinoin heidän ääntään julkisuuteen.

Prosessiuutisoinnissa on hyödynnetty internetin mahdollisuuksia juttujen esittämisessä ja arkistoinnissa. Samasta temasta tehdyt jutut tallentuvat verkkoon ja muodostavat seurattavalle prosessille tapaushistorian. Näin aiheesta kertovaan uusimpaan juttuun tutustuva käyttäjä voi halutessaan katsoa, miten kyseinen tapahtuma on edennyt nykytilanteeseen.

Samalla on kyseenalaistettu perinteistä toimittajan roolia. Mansemedian toimittajat eivät ole ainoastaan seuranneet ulkopuolisina tarkkailijoina tapahtumien kulkua, vaan parhaimmillaan on yhdessä esimerkiksi kaupunginosien asukkaiden kanssa mietitty juttuideoita ja toteutettu niitä.

Mansemediassa on sisällön tuottamisen ohella jatkuvasti kehitelty käyttäjäystä-

vällistä julkaisujärjestelmää ja yritetty tehdä tekniikkaa helpokäyttöisemmäksi. Jutun kirjoittaminen järjestelmään ja valokuvien sijoittelu juttujen sisään on pyritty tekemään mahdollisimman helpoksi. Järjestelmää on projektin aikana kehitelty eteenpäin toimittajilta saadun palautteen perusteella. Mansemediassa ei ole tuotettu suurimuotoista multimedialla, mutta joitakin alustavia kokeiluja tähänkin suuntaan on tehty.

Tampereen yliopiston oman radioaseman, Radio Moreenin kanssa on lähdetty kokeilemaan, millaisia journalistisia sisältöjä voidaan toteuttaa, kun välineinä ovat radio ja internet.

Osastot rakentuvat teemojen varaan

Mansemedia on jaettu osastoihin. Julkaisu ei ole pyrkinytkään olemaan täyden palvelun väline, vaan uutisoinnissa on keskitytty tiettyihin teemoihin. Mansemediassa on seurattu prosessinomaisesti tiettyjen Mansefoorumissakin teemoina olleiden kaupunkisuunnitteluhankkeiden etenemistä päätöksentekokoneistossa ja oli luontevaa, että kullekin luotiin oma osastonsa. Näin samaan teemaan liittyvät uudet jutut nivoutuvat luontevasti vanhempaan aineistoon ja käyttäjän on helpompi liikkua sivustossa. Tältä pohjalta syntyivät aluksi Aspinniemi- (keväästä 2000 Ranta-Tampella), Koskenniskan silta- ja Puu-Tammela-nimiset osastot ja myöhemmin Hämpin Parkki.

Projektin edetessä uusia osastoja on lisätty tarpeen mukaan. Yhteisöistä tehdyille jutuille on Kaupunginosat -niminen osasto ja Polttopisteeseen on koottu muut ajankohtaiset aiheet. Syksyllä 1999 kaksi opiskelijaa teki kuuden jutun kokonaisuuden siitä, millaiset arvot määräävät urheilurahojen jakoa Tampereella. Näin syntyi Mansemedian Urheilunurkka. Syksyllä 1999 Radio Moreenin kanssa tuotetussa monimediakokeilussa tarkasteltiin taloudellisen tehokkuuden vaikutuksia hoitotyötä tekevien arkeen. Tätä projektia varten synnuyttiin oma kokonaisuus, Teho-osasto.

Pieni organisaatio

Mansemedian toimitus on ollut pieni. Enemmän osan aikaa toimituksessa on työskennellyt 1-2 toimittajaa. Tästä syystä varsinaisia toimituksellisia rutiineja ei ole pyrittykään luomaan. Vakinaiset toimittajat ovat keskittyneet seuraamaan ja päivittämään muista asioista virinneitä aiheita. Kuitenkin jatkuvasti on toteutettu erilaisia projekteja, joissa opiskelijat ovat olleet tärkeänä resurssina. Mansemediassa oli enimmillään marraskuussa 1999 parin viikon ajan juttuja tekemässä yhtäaikaa parikymmentä opiskelijaa. Julkaisun luonteeseen onkin henkilöstön määrän vaihdellessa kuulunut, että joskus juttuja on julkaistu

harvakseltaan ja toisinaan on jouduttu suoranaiseen juttutulvaan. Eri projekteissa on ollut mukana yliopiston tiedotusopin, tietoverkkomaisteri- ja elektronisen kuvajournalismin opiskelijoita. Ylöjärvellä sijaitsevan Voionmaa-opiston viestinnän opiskelijat osallistuivat myös yhteen projektiin.

Edellämämainituista syistä Mansemedian toimituksellinen organisaatio on ollut avoin ja tarpeen vaatiessa siltä on vaadittu joustavuutta. Yhteistyötä on tehty eniten tiedotusopin toimittajakoulutuksen opettajien kanssa. Koska Paikallisuus verkkomediassa -hanketta ei ole varsinaisesti integroitu yliopiston tiedotusopin opetukseen, jokainen yksittäinen projekti on ideoitu ja suunniteltu erikseen. Kun valmista kaavaa ei ole ollut, opiskelijoiden tekemien juttujen tarkistamisessa ennen julkaisua on joskus ollut hämminkiä. Portinvartijoita on ollut liiankin monta, kun jutut ovat kulkeneet useampaan kertaan sekä kurssin opettajan että Mansemedian uutispäällikön kautta. Kuitenkin isotkin projektit on viety läpi kohtuullisen kivuttomasti. Töiden organisointia on helpottanut projektin aikana kehitetty toimitus- ja julkaisujärjestelmä, Square.

Square Mansemedian työvälineenä

Järjestelmän ensimmäinen versio otettiin käyttöön keväällä 1999. Tässä RinTinTin -nimisessä järjestelmässä juttujen kirjoittaja huolehti myös julkaisemisesta. Kirjoittajan piti osata hieman html-koodia eikä valokuvia ja äänijä videotiedostoja pystynyt tallentamaan suoraan järjestelmään. RinTinTin ei sallinut myöskään useamman yhtäaikaisen käyttäjän oloa järjestelmässä. Alkuvaiheessa tämä riitti Mansemedian tarkoituksiin, kun toimituksessa työskenteli vain 1-2 toimittajaa.

	Kevät 1999	Syky 1999	Kevät 2000
Järjestelmäkehitys	RinTinTin	Square	
Osastot	Aspinniemi Koskenniskan silta Puu-Tammela Hämpin parkki	Polttopiste Urheilunurkka Teho-osasto	Kaupunginosat Ranta-Tampella
Projektit	Aspinniemi		Kaupunginosa-reportterit Multimediateos Pispalan runoilijasta
Monimedia-kokeilut	Koskenniskan sillan kansanäänestysaloite	Teho-osasto	

Kaavio 1: Julkaisujärjestelmän kehitys, osastojen avausajankohdat, erityisprojektit ja Radio Moreenin kanssa tehdyt monimediakokeilut.

Jatkossa järjestelmää kehitettiin niin, että nykyisessä Square-versiossa sisällöntuotanto ja juttujen julkaiseminen on erotettu toisistaan. Tämä on mahdollistanut useiden työryhmien toimimisen samassa toimitusympäristössä. Mansemedian uutispäällikkö on vastannut juttujen julkaisemisesta. Sisällöntuotantoa on helpotettu siten, että järjestelmään kirjoittavien toimittajien ei tarvitse osata html-koodia. Lisäksi valokuvat, äänet ja videot voidaan tallentaa suoraan järjestelmään, kun ne on käsitelty valmiiksi ao. ohjelmilla.

Poimintoja Mansemediassa tuotetuista sisällöistä

Prosessiuutisointia esimerkkinä Hämpin parkki

Tämän päivän viestimissä asioiden uutisointi on usein irrallista. Vauhdikkaassa uutistulvassa taustoittaminen ja uutisten sijoittaminen laajempiin yhteyksiin jää vähiin. Internetin yksi etu on se, että juttujen arkistointiin on käytettävissä rajattomasti tilaa. Uuden jutun yhteyteen tehtyjen linkkien kautta aiheeseen liittyvät vanhat jutut ovat helposti käyttäjien ulottuvilla. Tätä internetin ominaispiirrettä on Mansemediassa käytetty hyväksi prosessiuutisoinnissa. Etenkin Mansefoorumissa pinnalle nousseita kaupunkisuunnitteluun liittyviä aiheita on käsitelty Mansemediassa tällä tavoin. Näin esimerkiksi jonkin rakennushankkeen suunnittelusta tehdyistä yksittäisistä jutuista syntyy pitemmällä aikavälillä tapaukselle oma historiansa. Asiaan vasta myöhemmässä vaiheessa perehtyväkin voi helposti tutustua siihen, mitä aiemmin on tapahtunut. Samalla prosessiuutisointi tekee näkyväksi asioiden keskeneräisyyden ja niiden kulloisetkin vaiheet päätöksentekokoneistossa. Parhaimmillaan tällainen uutisointi tarjoaa mahdollisuuden oivaltaa, että asioiden (esimerkiksi uuden asuinalueen suunnittelun) kulkuun on mahdollista vaikuttaa. Tuomalla esiin uusia näkökulmia ja eri osapuolten mielipiteitä prosessiuutisointi pyrkii synnyttämään aitoa keskustelua ja antamaan informaatiota vaikuttamisen pohjaksi.

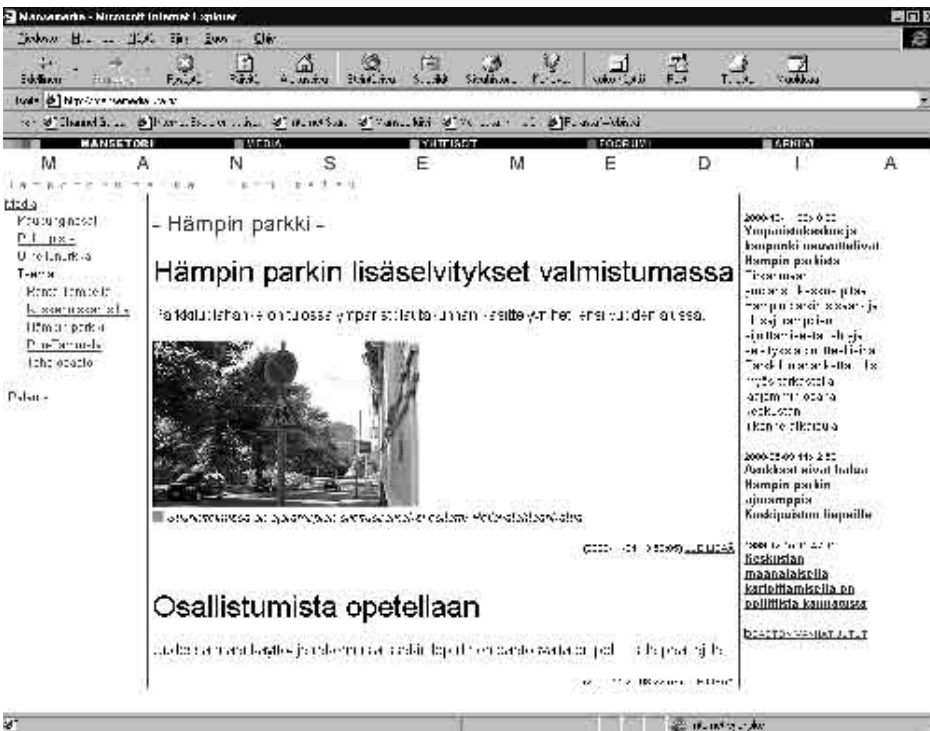
YIT-yhtymä teki aloitteen Tampereen keskustaan Hämeenkadun itäpäähän rakennettavasta maanalaisesta pysäköintihallista joulukuussa 1997. Tampereen kaupunginhallitus hyväksyi aloitteen viikkoa myöhemmin. Asia tuli laajemmin julkisuuteen vasta vuoden 1999 alussa, jolloin alustavia suunnitelmia esiteltiin lähiseudun asukkaille. Hankkeen asiakirjat olivat nähtävillä maaliskuussa 1999. Niistä jätettiin 13 mielipidettä, joissa vastustettiin erityisesti parkkihallin sisään- ja ulosajoramppien sijoittamista ydinkeskustaan. Mansemedia tarttui aiheeseen kesällä 1999. Hämpin parkkihankkeen etenemistä on seurattu myös Mansefoorumissa.

Päätöksenteon eteneminen	Mansefoorumi	Mansemedia
Luonnos asemakaavan muutokseksi hyväksyttiin ympäristölautakunnassa 23.11.1999. Asemakaavan muutosehdotus hyväksyttiin ympäristölautakunnassa 6.6.2000. Ehdotus nähtävillä 8.6. - 10.7., ehdotuksesta on tehty 10 muistutusta. Pirkanmaan ympäristökeskuksen ja Tampereen kaupungin välinen viranomaisneuvottelu Hämpin parkin suunnittelusta elokuussa 2000. Suunnittelu jatkuu	Hämpin parkkihanketta koskeva kysely ympäristölautakunnan jäsenille marrask. 1999. Keskustelua foorumin liikenne- palstalla jouluk. 1999, osallistujina suunnittelusta vastaava arkkitehti ja alueen asukkaita. Keskustelua foorumin liikennepalstalla keväällä 2000, osallistujina rakennus-liikkeen aluejohtaja, kaupungin liikenneinsinööri, alueen asukkaita. Muistio käydystä neuvottelusta kokonaisuudessaan verkossa.	Ensimmäinen juttupaketti kesäk. 1999. Päivitys hankkeen etenemisestä syysk. 1999. Juttu ympäristölautakunnan kokouksesta marrask. 1999. Jutut maanalaisen yleiskaavan tarpeellisuudesta jouluk. 1999. Päivitys: Lähiseudun taloyhtiöiden vetoisuus ympäristölautakunnalle ajoramppien sijoittamisesta toukok. 2000. Juttu käydystä neuvottelusta Mansemediassa.

Kaavio 2: Mansefoorumilla käyty kansalaiskeskustelu ja Mansemedian jutut ovat täydentäneet toisiaan suunnitteluprosessin seurannassa.

Ensimmäisissä Mansemediaan tehdyssä jutuissa selviteltiin hankkeen etenemistä kaupungin päätöksentekokoneistossa ja haastateltiin kaavoituksesta vastaavaa arkkitehtia, aloitteen tehneen rakennusyhtiön aluejohtajaa ja mahdollisen parkkihallin sisään- ja ulosajoramppien vaikutuspiirissä asuvia kaupunkilaisia. Jatkossa asiaan on tuotu uusia näkökulmia muun muassa jutuilla, joissa on pohdittu maanalaisen kaavoitussuunnitelman tarpeellisuutta. Näissä jutuissa lähteenä on käytetty muun muassa Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston viranomaista, joka on ollut mukana laatimassa pääkaupungin maanalaista käyttösuunnitelmaa.

Mansemedian prosessiutisoinnissa ei ole tyydytty tapahtumien kirjaamiseen vaan kunnallisen päätöksenteon syövereihin ja asioiden valmisteluun on yritetty pureutua syvemmin. Kun ympäristölautakunta oli keskustellut ja äänestänyt parkkihallin ajoramppien sijoittamisesta marraskuussa 1999, lautakunnan jäseniä haastateltiin ja kysyttiin, millä perusteilla he olivat päätöksensä tehneet. Tässä vaiheessa ilmeni, että lautakunnan jäsenet olivat vahvasti virkamiesvalmistelun armoilla. Osalla luottamushenkilöistä tuntui olevan jopa epäselvyyttä, mistä lautakunnassa oli päätetty ja miten päätös oikeastaan vaikutti suunnittelun jatkoon. Prosessiutisoinnissa on johdonmukaisesti pidetty mielessä kansalaisnäkökulma. Suunnittelijoiden ja päättäjien ohella ääneen ovat päässeet keskustan asukkaat, jotka asuvat mahdollisen parkkihallin ramppien vaikutusalueella.

Kuva 1: Mansemedian osastorakenne mahdollistaa sen, että tiettyyn teemaan liittyvät jutut ovat käyttäjälle helposti saatavilla.

Jatkuva juttujen tekeminen samasta aiheesta on toimittajalle haasteellista. Esimerkiksi tällaisessa suunnitteluprosessissa ovat haastateltavina helposti yhdet ja samat ihmiset. Uusien ja tuoreiden näkökulmien löytäminen voi olla vaikeaa, vaikka asiassa tapahtuisikin uusia käännteitä. Mansemedian teemoihin pohjautuva osastorakenne on tukenut hyvin juuri prosessiutisointia. Ongelmaksi on kuitenkin osoittautunut osaston sisäisen rakenteen selkeys. Jatkuvasti on jouduttu pohtimaan esimerkiksi sitä, pitäisikö osastolla olevia juttuja linkittää

toisiinsa. Entä miten vanhemmat jutut saadaan helposti ja ymmärrettävästi näkyviin? Etenkin kun juttuja kertyy paljon, käyttäjän voi olla vaikea hahmottaa osaston kokonaisuutta. Tässä suhteessa ainakin vanhojen juttujen esittäminen ja arkistointi kaipaisi edelleen kehittämistä.

Moninäkökulmaisuuutta ja uutisaiheen taustoitusta

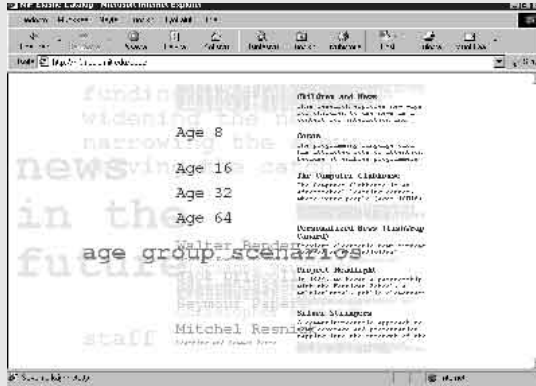
Paikallinen uutisointi on useimmiten yksisuuntaista ylhäältä alas suuntautuvaa tiedottamista. Vastaanottajan tehtäväksi jää lähinnä kuitata tiedotus vastaanotetuksi. Nyt on kuitenkin yhä enemmän alettu kysellä, voisiko journalismi tiedottamisen sijaan herättää moniäänistä ja tasavertaista keskustelua ja toimia tällaisen keskustelun ylläpitäjänä. Ajankohtaisia tapahtumia ei myöskään ole tapana taustoittaa menneitten muistelulla eikä niitä näin sidota minkäänlaiseen historialliseen jatkumoon. Näihin seikkoihin pureuduttiin Mansemedian Aspinniemi-projektissa.

Tampellan vanhan tehdasalueen suunnittelu ja uudisrakentaminen on Tampereella puhuttanut pitkään. Vuonna 2000 Kanta-Tampellaa rakennetaan ja Ranta-Tampellan vuorovaikutteinen suunnitteluprosessi on paraikaa meneillään. Pari vuotta sitten tamperelaisia ihmetytti Aspinniemen Ranta-Tampellan alueelle ilmestynyt kiviröykkiö, jolla aiottiin täyttää Näsijärveä. Näin Aspinniemen alueen omistava rakennusyhtiö YIT olisi saanut lisää rakennusalaan alueelle suunnittelemlleen uusille asuin- ja liikerakennuksille. Kivikasa herätti kiivasta keskustelua, jossa menttiin kunnallisen päätöksenteon perusteisiin. Luvan kivien Aspinniemen sijoittamiseen oli antanut kaupungin rakennustarkastaja. Tämä ihmetytti jopa monia kaupunginvaltuutettuja, jotka tässä vaiheessa huomasivat, kuinka paljon valtaa he olivat delegoineet virkamiehille. Täyttämishankkeesta tehtiin useita valituksia vesioikeudelle. Vesioikeus hylkäsi-kin kivien kaatamisen järveen syksyllä 1999.

Mansemediassa Aspinniemi otettiin aiheeksi, koska se edusti paikallisesti kiistanalaista aihetta, johon eri osapuolilla on oma näkökulmansa. Aihe oli hedelmällinen myös ”keskeneräisyydessään”. Kiviröykkiöstä vesioikeuteen tehdyt valitukset olivat vielä käsittelyssä ja asiasta käytiin julkisuudessa ajoittain kiivas-takin keskustelua. Aspinniemi-projektissa internetin mahdollisuuksia haluttiin käyttää hyväksi ja tuoda samalle areenalle asianosaisten mielipiteitä ja niiden välisiä suhteita. Vahvan historiallisen taustoituksen avulla haluttiin lisäksi tuoda syvyyttä ajankohtaiseen asiaan. Aspinniemi-projektia oli Mansemediassa tekemässä tiedotusopin projektipintoryhmä. Tutkijoiden johdolla aihetta ideoitiin perusteellisesti työryhmässä. Projektin yhteydessä piti ottaa käyttöön MIT:ssä kehitetty Elastic Catalogue -ohjelma, jonka avulla olisi verkonomaisin keinoin tuotu samalle kentälle eri osapuolten näkemyksiä. Ohjelman käytössä oli kuitenkin teknisiä ongelmia ja sitä ei pystytty hyödyntämään. Sen sijaan Elastic Cataloguen idean pohjalta rakennettiin yksinkertaisempi ratkaisu.

Elastic Catalog kontekstoi asioita

MIT Media Laboratoryn kautta käyttöön saatu Elastic Catalog -ohjelmistoa testattiin Mansemediassa havainnollistamaan tapahtumien välisiä asiayhteyksiä. Elastic Catalog toimii siten, että interaktiivinen käyttöliittymä esittää käsitelmatriisin, jonka osat liikkuvat suhteessa toisiinsa. Esimerkiksi uutisoitavassa tapahtumaketjussa eri toimijoiden, mielipiteiden ja tekojen suhteet voidaan esittää elävällä, graafisella käyttöliittymällä.

Mansemediassa järjestelmällä pyrittiin havainnollistamaan toimijoiden, mielipiteiden ja tapahtumien yhteyksiä Aspinniemen rannan kohtaloa selvittävässä juttusarjassa.

Järjestelmän vajaatoiminnan vuoksi kokeiluja ei julkaistu. Järjestelmä osoittautui periaatteeltaan toimivaksi, kuitenkin niillä varauksilla mitä Java-käyttöliittymä aiheutti. Nyt ilmenneen skandaanavisten merkkien käsittelyongelman lisäksi toimivuus perustuu selaimessa päälle kytkettyyn Java-tukeen. Kokeilun kaltainen järjestelmä perustuu myös siihen, että hahmotettavia käsitteitä ja toimijoita on paljon, mikä toisaalta vaatii paljon tilaa käyttöliittymälle. Näin järjestelmän käyttäminen jonkun muun järjestelmän käyttöliittymän sisällä ei välttämättä toimi käyttäjän kannalta mielekkäällä tavalla.

Näkökulmia Näsijärven täyttämiseen ja Ranta-Tampellan rakentamiseen yleensäkin haettiin tarkkaan suunnitellulla kysymyspaketilla, jossa kuudelle eri henkilölle esitettiin samat kysymykset, esimerkiksi saako louheen kipata järveen. Vastaukset julkaistiin Mansemediassa rinnakkain siten, että käyttäjän oli helppo verrata osapuolten näkökantoja toisiinsa. Kaikki vastaajat myös esiteltiin ja kerrottiin, mikä on heidän roolinsa tässä asiassa.

Kuva 2: Tärkeitä kysymyksiä, erilaisia näkökantoja: mielipiteiden kirjoja internetin keinoin.

Moninäkökulmaisuuutta täydensi kokonaisuuden yhteyteen tehty video, jossa kaksi haastateltavaa, maa-alueen omistavan rakennusyhtiön aluejohtaja ja kaupungin asukas, pohtivat alueen tulevaisuutta ja asukas myös muistelee alueen menneisyyttä. Videon kuvamateriaali koostuu haastattelutilanteista ja Aspinniemenistä otetusta videokuvasta. Sekaan on leikattu alueesta otettuja vanhoja valokuvia. Alueen historiaa tuotiin esiin myös Aspinniemen albumissa. Albumissa kerrotaan valokuvien ja tekstien avulla, mitä Aspiniemessä on tapahtunut vuosisadan alusta tähän päivään. Järven täyttämishankkeesta vesioikeudelle tehdyistä valituksista ideoitin karttapohjainen esitys, jossa alueen karttakuvaan tehtiin kuvalinkkejä. Niitä klikkaamalla pääsi katsomaan, millä perusteilla eri tahot ja toimijat olivat valituksensa tehneet.

Aspinniemi-kokonaisuuden tavoitteet olivat kunnianhimoiset. Pyrkimyksenä oli ryhmätyötä tehden kehitellä keskustelevaa, useita eri näkökulmia julkisuuteen tuovaa ja uutisaihetta historiallisesti taustoittavaa verkkojournalismia. Jos Elastic Catalogue-ohjelma olisi saatu toimimaan suomen kielellä, moninäkökulmaisuuutta olisi pystytty esittämään ehkä jopa verkkojournalismia uudistavasti. Jatkossa olisikin syytä kehitellä ohjelmaa, jonka avulla eri osapuolten erilaiset mielipiteet tuodaan näkyviin samalle kentälle.

Kokonaisuuden kehittäessä mukana olleet opiskelijat kritisoivat kokeilusta kirjoittamissaan esseissä sitä, että internetin vuorovaikutteisuutta ei käytetty riittävästi hyväksi. Kokonaisuuteen olisi luontevasti sopinut vaikkapa keskustelupalsta, jossa lukijat olisivat voineet julkisesti ottaa kantaa. Kyse on kuitenkin linjapäätöksestä, jonka mukaisesti Mansemediassa ei muillakaan osastoilla ole ollut omaa keskustelupalstaa, vaan esimerkiksi foorumin aiheista tehdyissä jutuissa on ollut linkki foorumin kyseisen teeman keskustelupalstalle.

Kaupunginosareportterit

Millaiset aiheet ovat uutisoinnin arvoisia? Vallitseva journalistinen käytäntö ja sen mukaan toimivat toimittajat tekevät tässä asiassa valintoja puolestamme. Monesti aiheet valitaan toimitukseen tulleiden tiedotteiden pohjalta ja faktat tarkistetaan parilla puhelinsoitolla. Toimittajilla ei ole aikaa eikä aina ehkä edes halua irrottautua näistä rutiineista. Paikallisessa uutisoinnissa pitäisi kuitenkin kuunnella myös asukkaiden ääntä ja hakea ruohonjuuritason aiheita läheltä ihmisten elin- ja asuinympäristöä.

Kuusi Voionmaa-opiston opiskelijaa työskenteli Mansemediassa keväällä 2000 kahden viikon ajan kaupunginosareporttereina. Manseyhteisöjen kaupunginosista kohteiksi valittiin Viinikkala ja Pispala. Tarkoituksena oli selvittää, löytyykö läheltä asukkaita mielenkiintoisia aiheita, joita ei käsitellä paikallisissa viestimissä. Opiskelijat työskentelivät tiiviissä yhteistyössä kaupunginosasivujen tekoon osallistuneiden asukkaiden kanssa, saivat näiltä juttuvinkkejä ja ehdotuksia siitä, ketä kannattaisi haastatella. Samalla testattiin Mansemediassa käy-

tety Square-toimitusjärjestelmän toimivuutta toimittajien ollessa tien päällä. Toimittajista kolme työskenteli Viinikka-Nekalassa ja kolme Pispalassa. Heillä ei aloittaessaan ollut juuri minkäänlaista tietämystä kaupunginosien asioista. Sikäli yhteistyö ja keskustelut paikallisten asukkaiden kanssa olivat ehdottoman tärkeitä. Toimittajat kirjoittivat juttunsa suoraan Square-järjestelmään, johon perehtymiseen käytettiin kolmisen tuntia. Valokuvat otettiin digitaalikameroilla, jotka perustoiminnoiltaan olivat kaikille tuttuja jo etukäteen. Kaikki osasivat myös kuvien käsittelyn perustaidot. Jutut kirjoitettiin suoraan järjestelmään pääosin Nekalan ja Pispalan kirjastoissa, joissa toimittajien käytössä olivat Paikallisuus verkkomediassa -projektin tietokoneet.

Kuva 3: Jo 1930-luvun alkupuolella toimineen kioskin luukut menivät kiinni 2000-luvulta.

Kahden viikon aikana kaupunginosista tehtiin parikymmentä juttua. Ensimmäiset jutut kirjoitettiin asukkailta etukäteen saaduista aiheista. Toisella viikolla toimittajien jo tutustuttua paremmin alueeseen ja sen ihmisiin juttuideoita syntyi lisää sekä toimittajien oman ideoinnin että asukkaiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Juttuja tehtiin pikku-uutisista laajempiin henkilöhaastatteluihin ja paikallisiin taidenäyttelyesittelyihin. Viinikka-Nekalassa selvitettiin muun muassa tyhjilleen jääneen pienen kioskin tulevaa kohtaloa ja Pispalassa haastateltiin jo 80 vuotta kaupunginosassa asunutta pariskuntaa sekä kartoitettiin alueen vuokra-asuntotilannetta.

Viinikkalan otsikot	Pispalan otsikot
Ahlmanintie saa sadevesiviemärit Viinikkalan verkkosivut lievittävät koti-ikävää Kuka keksii käyttöä kioskille? Pyöreän kioskin historiaa 1930-luvulta Sunnuntaimusisointia autokaupassa Liiteristä löytyy sekä tarpeetonta että tarpeellista Tutkijan asuinseutu on rauhallinen ja viihtyisä Taidetta vanhoista lehdistä Lapsetko häiriöksi bussimatalla?	Pispalan valtatie suunnitelmat puntarissa Heikkilän taloissa voi vielä asua vuokrallakin Pispalassa vähän kaupungin vuokra-asuntoja Taide-elämyksiä Pispalan kirjastossa Niemen pariskunnalla takana 80 vuotta Pispala-elämää Nautintoja kitaramusiikin ystäville Pispalassa Elämysmatkalla Rajaportin saunalla Tahmelan monitoimitalolta kohti parempaa huomista Pispalassa ei ole pankkiautomaatteja

Yhteistyö kaupunginosien asukkaiden kanssa sujui erinomaisesti. Jutun teko lähti käyntiin helposti, kun asukkailta saatiin heti alkuun juttuvinkkejä ja ideoita. Siten pelko siitä, että hyvien juttuideoiden löytäminen olisi vaikeaa, osoittautui turhaksi. Aiheita saatiin ja ideoitiin lopulta niin paljon, että resursit ja aika eivät riittäneet kaiken toteuttamiseen. Myös opiskelijat olivat palautteissaan tyytyväisiä ensimmäisiin kokemuksiinsa internet-julkaisemisesta. Tästä kertoo sekin, että kaksi mukana ollutta on myöhemmin ilmaissut kiinnostuksensa tehdä vapaaehtoisina lisää juttuja Mansemediaan. Square-järjestelmä sai opiskelijoilta kiitosta ja sen helppokäyttöisyyttä kehuuttiin. Merkillepantavaa on, että toimittajat pystyivät käyttämään Squarea sujuvasti hyvin lyhyen perehdyttämisen jälkeen. Toimittajien mielestä oli hyvä, että he jo kirjoittaessaan pystyivät tarkistamaan, miltä juttu valmiissa julkaisussa näyttää. Näin esimerkiksi valokuvien sijoittaminen oikeisiin paikkoihin oli helppoa. Puutteeksi koettiin se, että juttujen julkaisija ja kirjoittava toimittaja eivät pysty viestimään keskenään järjestelmän sisällä. Kun toimittajat kirjoittavat jossakin muualla, esimerkiksi korjausehdotukset pitäisi saada kulkemaan järjestelmässä. Sähköpostin käyttö osoittautui tässä yhteydessä turhan hankalaksi.

Kaupunginosien asukkaitakin on innostettu jutun tekoon. Tähän mennessä kaksi Viinikka-Nekalan asukasta on kirjoittanut Mansemediaan.

Monimediaprojektit Radio Moreenin kanssa

Toimittajilta odotetaan jatkossa työmarkkinoilla monen välineen perusteiden hallintaa. Monimediatuotannossa samaa materiaalia voidaan käyttää painetussa lehdessä, radiossa, TV:ssä ja internetissä. Eri välineitä voidaan käyttää myös toisiaan täydentävinä. Kunkin välineen ominaisten piirteiden tunteminen on tällöin tietysti tarpeen. Tampereen yliopiston oma radioasema, Radio Moreeni, oli Mansemedialle luonteva yhteistyökumppani monimediakokeiluihin. Yhteisissä projekteissa on testattu, millaisia journalistiset esitystavat voisivat olla, kun hyödynnetään radion ja internetin välineellisiä ominaisuuksia.

Mansemediassa on toteutettu kaksi projektia yhteistyössä Moreenin kanssa. Keväällä 1999 aiheena oli kansanäänestysaloite Koskenniskan sillasta ja saman vuoden syksyllä käsiteltiin Tampereen erikoissairaanhoidon tilaa lähinnä työntekijöiden jaksamisen näkökulmasta. Molemmissa lähtökohta oli sama: Verkoon tehtiin useita juttuja, joissa kerrottiin perustietoa aiheesta ja tarkasteltiin asiaa eri näkökulmista. Lukijoilla oli mahdollisuus kertoa oma mielipiteensä ja esittää kysymyksiä palautelomakkeella. Tämän jälkeen järjestettiin radiokeskustelu, jossa oli mukana asiantuntijoita ja päättäjiä. Lähetyksen jälkeen keskustelu jatkui edelleen verkossa. Seuraavassa kerrotaan tarkemmin syksyllä toteutetusta erikoissairaanhoidokokonaisuudesta. Projektissa oli mukana kymmenen tiedotusopin lehtityön ja seitsemän radiotyön opiskelijaa.

Verkossa olleiden juttujen pohjalta lähdettiin radiotyön opiskelijoiden kanssa ideoimaan suoraa radiolähetystä. Työt jaettiin siten, että kaksi opiskelijaa toimi keskustelun vetäjinä suorassa radiokeskustelussa ja loput tekivät lähetykseen aihetta taustoittavia, nimenomaisesti radiolähetystä varten tehtyjä inserttijuuttuja. Suoraan lähetykseen keskustelemaan kutsuttiin kaksi hoitoalan ammattilaista, yliopistollisen keskussairaalan hallintoylilääkäri ja aiheeseen perehtynyt tutkija. Lähetysten aikana radion kuuntelijat saivat soittaa studion suoraan numeroon ja esittää kysymyksiä keskustelijoille. Myös internetin käyttäjillä oli mahdollisuus palautteen ja kysymysten esittämiseen lähetysten kuluessa.

Lisäksi Mansemedian toimittaja teki aiheeseen liittyvän videoinsertin, joka julkistettiin internetissä muutamaa päivää ennen radiolähetystä. Videolla seurattiin sairaanhoitajaa työssään ja kuultiin hänen mielipiteitään tulosvastuun vaikutuksista päivittäiseen työhön. Insertti näytettiin osana internetissäkin kuultua suoraa lähetystä ja keskustelijat saivat katsoa sen televisiosta radiostudiossa. Insertti oli rakennettu siten, että radion kuuntelijat saattoivat kuunnella jutun menettämättä mitään sisällöstä. Lähetysten aikana internetin käyttäjät pystyivät lisäksi seuraamaan yliopistollisessa keskussairaalaissa aiemmin kuvattua materiaalia ja studiokeskustelijoista otettua reaaliaikaista kuvaa.

Kuva 5: Keskustelijat odottelevat lähetysten alkamista.

Vaikka käytössä olikin paljon erilaista tekniikkaa ja internetin ja radion yhteensovittamista, kokeilu sujui teknisesti ongelmitta. Radiolähetys ajettiin verkko-
koon radiovastaanottimen kautta Real-ohjelmalla. Suora videokuva studiosta ja videoinsertti onnistuttiin nekin lähettämään sujuvasti. Käytännön työn organisoinnissa Mansemedian resurssit sen sijaan tuntuivat välillä riittämättömiltä, kun mukana oli parikymmentä tekijää. Olisi ollut myös tärkeää, että verkko- ja radiotoimittajat olisivat voineet kokoontua yhteen pohtimaan ja ideoimaan

aihetta yhdessä. Tiimityön merkitys nousi esiin myös opiskelijoilta saadussa palautteessa. Kokeilun aikana yhteiskokoontumisia ei voitu aikataulun tiukkuuden takia kuitenkaan järjestää.

Kuva 6: Lähetyksen tekninen toteutus hoidettiin pienimuotoisesti mutta tehokkaasti.

Kaiken kaikkiaan opiskelijat kokivat monimediatuotannon hyödylliseksi. Tällaisessa tuotannossa verkkotoimittajan on oltava tietoinen siitä, mitä radiossa lähetetään ja radiotoimittajan on liikuttava siinä maastossa, joka verkkojuttujen pohjalta on luotu. Tässä tapauksessa esimerkiksi radiokeskustelun juontaneille toimittajille oli haastavaa miettiä, miten kertoa verkossa julkaistuissa jutuissa esiin nousseita asioita niille kuulijoille, joilla ei ole pääsyä internetiin. Mikäli yhteistyötä Radio Moreenin kanssa jatketaan, yksittäisten kokeilujen lisäksi kannattaisi kokeilla jatkuvampaa ohjelmatuotantoa. Esimerkiksi parin viikon välein lähetettävän radio-ohjelman ja sitä täydentävän jatkuvasti verkossa nähtävillä olevan materiaalin avulla voitaisiin testata, miten välineet täydentävät toisiaan.

Multimediaa Pispalan runoilijasta

Mansemediassa ei ole erityisesti keskitytty multimediaalisen journalismin tekemiseen, mutta joitakin alustavia kokeiluja tähänkin suuntaan on tehty. Näissä kokeiluissa on tullut selväksi, että etenkin videoiden tuottaminen on hankalaa. Videopätkien editointi vaatii tehokkaat tietokoneet, hyvät ohjelmat ja tekijöiltä vankkaa ammattitaitoa. Näin esimerkiksi runsaasti multimediaa sisältävän verkkoreportaasin tekeminen on kallista ja aikaa vievää. Sellaisen tekemiseen tarvitaan yleensä työryhmä, jossa on sekä sisällöntuotannon että tekniikan taitajia. Multimediateosten ongelmana on sekin, että kaikilla internetin käyttäjillä ei ole teoksen katsomiseen tarvittavaa laitteistoa ja ohjelmistoja. Helposti voi käydä niinkin, että tekninen kikkailu nousee multimediaa käytettäessä pää-

osaan ja itse jutun sisältö jää taka-alalle. Mansemediassa kokeiltiin, millainen voisi olla kevyellä arsenaalilla toteutettu internetin välineellisiä ominaisuuksia hyödyntävä henkilökuva.

Keväällä 2000 Mansemedian toimittaja tutustui pispalalaiseen runoilijaan ja näytelmäkirjailijaan ja ryhtyi ideoimaan henkilökuvan tekemistä hänestä. Hän sai yhteistyökumppanikseen elektronisen kuvajournalismin opiskelijan, joka vastasi työn teknisestä toteutuksesta. Sisällön tuottaja ja tekniikan osaaja tekivät tiivistä yhteistyötä ja näin syntyi henkilökuva, jossa on käytetty tekstiä, valokuvia, ääntä ja videota. Tekijät itse kutsuvat tuotosta journalistiseksi multimediateokseksi. Tuotannossa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, että jutun materiaali olisi käyttäjien saatavilla tavalla tai toisella, esimerkiksi siten, että ääninä tallennetut haastatteluosuudet saa näkyviin myös tekstinä.

Toimittaja haastatteli runoilijaa useampaan kertaan ja keräten näin palasia tämän elämänhistoriasta. Hän äänitti kaikki haastattelut minidisc-nauhurilla, jotta äänipätkiä voitiin käyttää valmiissa teoksessa. Lisäksi hän kävi videomassa runoilijaa lausumassa teoksiaan pispalalaisessa kuppilassa. Toimittajalle hahmottui keräämänsä aineiston pohjalta selvä idea siitä, miltä valmiin tuotoksen pitäisi näyttää. Jo alkuvaiheessa hän oli käynyt keskusteluita teknisen osaajan kanssa näistä ideoista. Valmiissa työssä käyttäjä pääsee aloitusikkunan kautta tutustumaan runoilijan arkeen ja elämänfilosofiaan. Videoiden lisäksi mukana on äänimateriaalina muun muassa ex-vaimon ja vuokraisännän käsityksiä runoilijasta. Lisäksi kuullaan musiikkiesityksiä Wäinölakki -nimiseltä yhtyeeltä, jossa runoilija on ollut mukana. Kokonaisuuteen kuuluu myös run-

Kuva 7: Runoilijan elämää pienoiskoossa: journalistisen multimediateoksen aloitusikkuna.

saasti valokuvia.

Kun multimediaa otetaan käyttöön internet-julkaisemisessa, vaaditaan jo melkoisesti tietoteknistä osaamista. Toimittajilla nämä taidot eivät useinkaan ole

kovin korkealla tasolla. Pispalan runoilijasta tehdyn multimediateoksen tekemisessä sisällöntuottajan ja tekniikan osaajan yhteistyö osoittautui hedelmälliseksi. Tässä tapauksessa Mansemedian toimittajalla oli selvä käsitys siitä, millaisia tekniikoita internet-julkaisemisessa voidaan käyttää. Näin hän pystyi järkevällä tavalla kertomaan, millaiselta lopputuloksen pitäisi näyttää. Eri lähtökohdista toimineet tekijät pystyivät puhumaan ”samaa kieltä”. Hyvin yhteen hitsautunut ja toisiaan ymmärtävä työpari saa ainakin tästä teoksesta saadun kokemuksen perusteella aikaan hyviä tuloksia.

Toimittajan uudet haasteet

Mansemedian tekeminen on vaatinut toimittajilta uudenlaista asennoitumista ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin internet-julkaisemisen välineenä on monimediaa. Tekijällä pitäisi olla jonkinlainen perustason osaaminen ja ymmärrys sekä lehden teosta, audion tuottamisesta että videon mahdollisuuksista. Lisäksi kaikki nämä pitäisi kytä tarpeen tullen yhdistämään. Verkojulkaisuissa käytetään edelleenkin valtaosin aineistoa, joka on jo julkaistu jossakin muussa välineessä. Materiaali vain siirretään lähes sellaisenaan internetiin. Kun lähdetään tekemään journalistista sisältöä nimenomaan verkkoon, toimittaja joutuu uudenlaisten haasteiden eteen. Internet-julkaisemisessa on mahdollista käyttää tekstiä, valokuvia, audiota ja videota. Lisäksi toimittaja voi laittaa juttuunsa linkkejä esimerkiksi niihin tietolähteisiin, joita hän on käyttänyt.

Toiseksi, tässä projektissa paikallista viestintää on tehty kansalaislähtöisesti. Tämä on asettanut toimittajien journalistisen itseymmärryksen testiin ja pakottanut samalla miettimään niitä lähtökohdita, mistä päivittäistä normaalijournalismia tehdään. Juttujen aiheita on haettu ruohonjuuritasolta ja koetettu tarkastella asioita tavallisen kaupunkilaisen näkökulmasta. Tämä on ollut toimittajille vähintään yhtä haasteellista kuin uuden tekniikan oppiminen. Edellämainituista lähtökohdista koko journalistinen työprosessi on ajateltava uudelleen ja irrottauduttava ns. ammattitoimittajan rutiineista. Tämän projektin aikana on ollut kiinnostavaa esimerkiksi huomata, että yliopiston tiedotusopin sivuaineopiskelijat ovat valmiimpia omaksumaan uudenlaisia tapoja tehdä juttuja kuin pääaineopiskelijat, joista monet jo ovat olleet alalla töissä. Näyttää siltä, että kaavoihin ja perinteisiin toimintatapoihin kangistuneen toimittajan rooli on helppo pukea ylle, mutta siitä on vaikea päästä eroon. Mansemediassa tehdyissä sisällöntuotantokokeiluissa on asioita yritetty tehdä toisin työprosessin kaikissa vaiheissa ja selvitetty, miten internetiä voitaisiin hyödyntää kansalaislähtöisen julkisuuden välineenä.

Ideasta liikkeelle

Internetiin tehtävän sisällön tuotanto vaatii laaja-alaista osaamista ja esimer-

kiksi kuvan- ja videonkäsittelyohjelmat perehtymistä ja ammattitaitoa. Kaikkien olemassa olevien tekniikoiden osaaminen ei kuitenkaan ole edes tarpeellista. Tästä huolimatta toimittajan on tunnettava välineen antamat mahdollisuudet.

Internet-toimittamisessa juttujen perinpohjainen ideointi on erittäin tärkeää. Kun aihe on selvillä, toimittajan on mietittävä, mitä välineen ominaisuuksia hän käyttää jutun teossa. Tämän projektin aikana on käynyt selväksi, että toimittajat lähtevät perinteiseen tapaan liikkeelle tekstin pohjalta. Kuitenkin väline antaisi mahdollisuudet monenlaiseen ideointiin. Lähteäkö rakentamaan tarinaa esimerkiksi valokuvien tai äänien varaan?

Monipuolinen lähteiden käyttö

Locality-projektin kansalaislähtöinen näkökulma on Mansemediassa tullut selvimmän esiin tiedon hankinnassa ja lähteiden valinnassa. Haastateltaviksi on haettu viranomaisten ja päättäjien lisäksi muitakin asianosaisia ja tuotu heidän mielipiteitään julkiseen keskusteluun. Tämä on osoittautunut haastavaksi. Ilmeisintähän on ottaa yhteyttä esimerkiksi kaupungin hallintoon ja selvittää sitä kautta, missä vaiheessa jonkun asuinalueen suunnittelu on ja miten asiassa edetään. Asiantuntijuutta katsotaan itsestään selvästi olevan enemmän päättäjillä kuin vaikkapa kyseisen asuinalueen asukkailla. Asiaa ei helpota se, että virallisissakin organisaatioissa (esim. kaupunki) vastausvastuu delegoituu usein yksille ja samoille henkilöille. Aktiivisilla kansalaisryhmillä tai kaupunginosien yhdistyksillä ei puolestaan ole virallista organisaatiota eikä siten laajamittaista tiedotustakaan, joten toimittajan on turha odotella telefaxin tukkivaa tiedotetuvaa siltä suunnalta. Hänen on mentävä asukkaiden luokse.

Toimittajat ovatkin Mansemediassa joutuneet (tai päässeet) ihmisten pariin. Kokeiluissa on tehty yhteistyötä asukkaiden ja kansalaisryhmien kanssa. Tätä kautta on voitu tehdä tiedottamisen sijaan keskusteluvampaa ja moniäänisempää journalismia. Kaupunginosareportterien kokemukset juttujen tekemisestä asukkaiden kanssa osoittivat, että toimittajan ei tarvitse olla vain toimittaja, hän voi olla myös mukana eläjä.

Tekniikka jutun tekemisen apuna tai harmina

Kirjoittaminen ei ole tuottanut Mansemedian toimittajille vaikeuksia. Verkkokirjoittamisessa välttämätön tiivis ja selkeä ilmaisu omaksutaan nopeasti. Siitä eteenpäin jutun tekeminen ei aina ole sujunut kitkattomasti, sillä internet välineenä vaatii kohtuuttoman paljon teknistä osaamista. Videointi on päivittäisjuttujen teossa vielä liian hankalaa ja aikaa vievää, mutta valokuvaaminen ja ääninauhurin käyttö on nykyvälineillä melko helppoa. Valokuvien ja äänien jatkokäsittely onkin jo hankalampaa. Esimerkiksi nykyiset kuvankäsittelyohjel-

mat ovat niin laajoja, ettei toimittajan kannata yrittääkään opetella enempää kuin yksinkertaisimmat perustoiminnot. Tämän projektin aikana kertyneiden kokemusten perusteella esimerkiksi helppokäyttöinen perustyökalut sisältävä kuvankäsittelyohjelma helpottaisi toimittajan työtä.

Mikäli toimittajan aika kuluu tekniikan kanssa tuskailuun, jää itse jutun sisällön miettiminen vähemmälle. Projektin aikana Mansemediassa kehitelty julkaisujärjestelmä on keskeneräisyydessäänkin helpottanut päivittäistä työtä. Sekä juttujen kirjoittaminen että julkaiseminen on helppoa ja toimittajat ovat oppineet järjestelmän nopeasti. Vaikka raskas tietokantapohjainen systeemi tuokin mukanaan jäykkyyttä (esim. julkaisun ulkoasua ei voi joustavasti vaihdella), sen edut sisällöntuotannossa ovat selvät. Toimittajan ei tarvitse miettiä html-koodin saloja eikä käyttää jutun ideointiin tarvittavaa kallista aikaa editoriohjelmien opaskirjojen tutkimiseen.

Vuorovaikutteisuutta journalismiin

Journalismissa toimittajan ja vastaanottajan vuorovaikutus ei perinteisesti ole ollut kovin korkeassa kurssissa. Perinteiset journalistiset käytännöt eivät ole olleet omiaan lisäämään luontevaa keskustelua. Esimerkiksi sanomalehtien yleisönosastot ovat omalla paikallaan erillään muusta lehden sisällöstä, irrallisina mielipiteinä, joita ei toimituksellisesti liitetä mihinkään. Mansemediassa ei ole ollut omaa keskustelu- tai kommenttipalstaa, vaan esimerkiksi kaupunkisuunnitteluun liittyvissä jutuissa on ollut linkki kyseiselle foorumin keskustelupalstalle. Kuitenkin journalistisessakin osiossa voisi olla vuorovaikutusta, joka ehkä hyödyttäisi sekä toimittajaa että käyttäjää. Keskustelevuuden kannalta olisi olennaista, että mielipiteet tulisivat julkisesti kaikkien nähtäville. Harmittavan usein verkkojulkaisuissa palaute menee vain jutun kirjoittaneelle toimittajalle.

Julkisesti esille asetettu keskustelu antaa vastaanottajalle ainakin mahdollisuuden aktivoitua osallistumaan ja kommentoimaan sekä juttua että keskustelussa esitettyjä mielipiteitä. Palautteen ja keskustelun kautta toimittaja saattaa löytää uusia näkökulmia aiheeseen ja saada näin ideoita uusien juttujen tekoon. Esimerkiksi prosessiuutisoinnissa tällä tavalla saattaisi löytyä uusia tuoreita näkökulmia jo monesti kaluttuun aiheeseen. Mikään ei estä sitäkään, etteikö käyttäjiä voitaisi jollakin tavoin aktivoida palautteen antamiseen esimerkiksi kysymällä jutun päätteeksi ”Ketä haluaisit tästä aiheesta haastateltavaksi?”

Toimittaja kansalaisena - kansalainen toimittajana

Mansemedia on ollut yksi osa Mansetorin kolmiota, jonka muina kärkinä ovat olleet Mansefoorumi ja Manseyhteisöt. Yhteistyö muiden osioiden kanssa on ollut tiivistä ja tuon yhteistyön kautta on mahdollista visioida ainakin kaksi mahdollista suuntaa, minne paikallinen verkkojulkisuus ja samalla toimittajuus osana sitä voisi edetä.

Ensimmäisessä visiossa toimittaja on tasavertaisen paikallisen keskustelun käynnistäjä ja ylläpitäjä. Hän pyrkii saamaan kuuluviin niidenkin äänen, joilla ei vallitsevassa julkisuudessa ole siihen kykyä tai mahdollisuuksia. Toimittaja luovii luontevasti niin päättäjien kuin aktiivisten eri asioita ajavien kansalaisryhmien parissa ja luo omalla aktiivisuudellaan keskusteluyhteyksiä näiden välille. Hän seuraa päätöksentekoprosessien etenemistä, hakee uusia näkökulmia juttuaiheisiin keskustelemalla eri osapuolten kanssa. Asiat ovat jatkuvassa liikkeessä ja tapahtumien kulku ei pääty siihen, että juttu on kirjoitettu. Toimittaja ei ole asioiden passiivinen sivusta seuraaja ja muistiinmerkitsijä, vaan hänellä on oikeus ja joskus jopa velvollisuus tuoda julki myös oma mielipiteensä. Hän saa internetin käyttäjiltä jutuistaan palautetta, jonka pohjalta syntyy edelleen uusia juttuideoita ja keskustelu jatkuu.

Toisen vision mukaan kaupunginosissa asukas-yhteisöillä on omat verkkosivunsa. Muun sisällön ohessa sivuilla on paikallisia uutisia ja juttuja, joiden aiheet kumpuavat asukkaiden arkisesta elämästä ja asuinympäristön tapahtumista. Juttuja näistä aiheista ei näe muissa viestimissä. Verkkojulkaisua toimitetaan kaupunginosan toiminnallisessa keskuksessa, kansalaistalossa. Asukaslähtöinen viestiminen lähtee aivan eri lähtökohdista kuin normaalijournalismi. Kunkin kaupunginosan asukkaat luovat itse omat paikallisen julkisuuden tarpeensa ja sitä kautta myös omat julkaisemisen kriteerinsä. Vaikkakin paikallisyhteisöllä on tarve ja halu tiedottaa tärkeistä asukkaista koskevista asioista, korostuvat tällaisessa julkaisussa enemmän yhteisölliset tarpeet. Niinpä jokainen kaupunginosasivusto voi olla erilainen, asukkaidensa näköinen. Tässä ympäristössä ei oikeastaan ole enää käyttöä toimittajan perinteiselle roolille. Mikäli tekniikka ja muu infrastruktuuri sen sallivat, asukkaat pystyvät tekemään julkaisuunsa sisällön itse. Näin journalismin haasteeksi settuisikin, miten journalismi voisi toimia paremmin yhteisöjen voimavarana ja miten yhteisöt ja kansalaiset puolestaan voisivat uudistaa ja rikastaa journalismia.

Mika Halttu

Paikallisen sisällöntuotannon tekniikka

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen tekninen toteuttaminen jakautui kolmeen osaan. Esitutkimusvaiheessa selvitettiin suomalaisten verkkojulkaisujen teknisiä taustoja. Ensimmäisen tutkimusvuoden aikana rakennettiin hahmot Mansetori-kokonaisuudelle sekä alaosioiden teknisille ja sisällöllisille toiminoille. Projektin loppuaika on tekniikan osalta käytetty järjestelmän ylläpitoon sekä luodun toimintamallin mukaisen julkaisujärjestelmän, Squaren, rakentamiseen ja testaamiseen.

Teknisen perusjärjestelmän valinnassa lähtökohtana käytettiin projektin varsin rajallisia henkilöstöresursseja. Lisäksi järjestelmältä vaadittiin, ettei sen peruskäyttö saa edellyttää edes tutkijoilta erityisiä vaatimuksia ja että yhteisöjen sisällöntuottajilla ei mahdollisesti ole kokemusta tietokoneiden käyttämisestä lainkaan.

Näillä perusteilla palvelimen järjestelmälustaksi valittiin Microsoft NT 4.0 Server ja www-palvelimeksi Internet Information Server. Tärkeänä perusteena valinnalle oli järjestelmän sovellettavuus erilaisiin ja projektin kuluessa mahdollisesti laajeneviin tarpeisiin.

Kartoitettaessa tulevaa käyttöä selvitettiin yhtäältä journalistisen julkaisemisen aiheuttamia vaatimuksia, kuten hallittua julkaisemista ja nopeaan työskentelyyn soveltuvaa toimitusjärjestelmää ja toisaalta yhteisö- ja kansalaisjulkaisemisen vaatimuksia niiltä osin kuin ne journalistisesta julkaisemisesta eroavat. Näitä eroja ovat esimerkiksi hajautettu hallinto ja korostuneet vuorovaikutteisuustarpeet.

Pääpaino verkkojulkaisemisen välineitä valittaessa sekä niitä myöhemmin kehitettäessä on ollut helppokäyttöisyydellä, yksinkertaisella teknisellä rakenteella ja luotettavuudella.

Toimintaympäristö

Toimintaa aloitettaessa pidettiin aiheellisena rajata toimintaympäristöä, koska kehitysvoimavarat jäivät projektissa kohtuullisen pieniksi. Rajauksen tavoitteena oli määritellä ne selausympäristöt, joita palvelussa ensisijaisesti tuetaan. Selaimeksi valittiin Microsoft Internet Explorer, josta projektin teknisellä yllä-

pidolla oli ennestään eniten kokemusta. Kuitenkin suurin osa toteutetuista palveluista ja sisällöistä on käytettävissä kaikilla yleisillä selainohjelmilla. Vain muutama sisältökonseptien kokeilu oli lopulta rajattava selainkohtaiseksi. Omassa työssä ja yleisökoneilla käytettiin Microsoft NT, Windows 95 ja Windows 98 -käyttäjärjestelmiä niiden yleisyyden vuoksi. Näihin järjestelmiin on myös saatavana huomattavan laaja ohjelmistovalikoima. Myös järjestelmiin tarjolla oleva laaja tuki sekä levinneisyys kotikäyttäjien koneilla vaikuttivat valintaan.

Ohjelmistot

Työasemaohjelmat

Ohjelmistovalinnoissa painotettiin yleisesti käytössä olevia ja helposti saatavilla olevia ohjelmistoja. Kalliita erityisohjelmia haluttiin välttää erityisesti yleisölle tarkoitetuissa koneissa, jotta käyttö yleistyisi myös kotikoneilta toimivien keskuudessa.

Julkaisintyöasemissa oleelliset ohjelmat olivat Internet-selaimena käytettävä Internet Explorer, ulkoasun suunnittelussa ja sisällön päivityksessä käytettävä FrontPage 98 sekä kuvankäsittelyssä käytettävä Adobe PhotoShop, ensin versio 5 ja myöhemmin 5.5.

Ohjelma	Käyttötarkoitus	Esimerkki halvemmasta ohjelmistovaihtoehdosta
Microsoft FrontPage 98	Verkkosivustojen hallinta ja muokkaaminen	FrontPage Express ja FTP-siirto julkaisussa. Ilmainen
Microsoft Office Pro 98	Toimisto-ohjelmistopaketti, sisältää mm. tekstinkäsittely-, taulukkolaskenta-, esitysgrafiikka-, tietokanta- ja sähköpostiohjelmat.	Sun StarOffice 5.1. Ilmainen
Adobe Premiere 5.2	Video- ja audiomateriaalin muokkaus	-
Adobe Photoshop 5.0 ja 5.5	Kuvankäsittely	Lview, PaintShop Pro. Shareware-ohjelmia
RealProducer	Äänen ja videon käsittely, suorat verkkolähetykset	Ohjelma on ilmaisjakelussa.

Taulukko 1. Käytössä olleet ohjelmistot ja niitä lähinnä vastaavat ilmaisjakeluohjelmat. Taulukko osoittaa, että ilmaisjakeluohjelmistoilla voi pienen budjetin hankkeissa pääosin korvata kalliit ohjelmistot.

Audio- ja videotuotantoa hoitavissa työasemissa käytettiin lisäksi Real-Producer-ohjelmistoa web-lähetysten viimeistelemiseen. Varsinainen muokkaaminen tehtiin joko CoolEdit-ilmaisjakeluohjelmistolla tai Adobe Premiere-videoeditointijärjestelmällä.

Palvelinohjelmat ja palvelin

Web-palvelimen alustana toimi yhdellä 400 MHz Intel Pentium II-prosessorilla varustettu palvelin. Palvelimella oli neljästä kiintolevystä koottu RAID5-suojattu levyjärjestelmä, josta yksi osa toimi web-palvelujen juurihakemistona. Web-palvelua palvelimessa hoiti Microsoft Internet Information Server (IIS), jota laajennettiin FrontPage Server Extension-laajennusosalla. Laajennus mahdollisti suoran ylläpidon FrontPage-työkaluilla.

Lisäksi keskustelusivustoja varten palvelimella oli DNEWS-keskusteluryhmä-palvelin, joka laajennettuna Dnewsweb-osan kanssa mahdollisti keskusteluviestien seuraamisen sekä web-selaimella että varsinaisella keskusteluryhmäohjelmalla.

Audio- ja videolähetteen jakelusta palvelimella vastasi RealServer-ohjelmiston ilmaisversio, joka mahdollisti 25 yhtäaikaista yhteyttä.

Etäkäyttöiset ohjelmistot

Etäkäyttöisiksi ohjelmistoiksi luetellaan tässä ne ohjelmat, jotka toimivat palvelun tavoin palvelimella, mutta joita käytetään selaimen välityksellä. Ohjelmien ohjaamiseen selaimen välityksellä on projektissa käytetty esimerkiksi web-palvelimen CGI-rajapintaa (Common Gateway Interface). Erotuksena palvelinohjelmiin on, että nämä ohjelmistot suorittavat jotain muuta käyttäjän ohjaamaa tointa kuin pelkkää dokumenttien jakelua. Näin esimerkiksi keskusteluryhmien jakelua hoitava osa oli palvelinohjelmisto (DNEWS), mutta sen laajennus, joka mahdollisti keskusteluryhmän viestien kirjoittamisen ja lukemisen web-selaimen kautta, oli etäkäyttöinen ohjelmisto (DNEWSWEB). Etäkäyttöistä ohjelmaa Upload.exe käytettiin liitetiedostojen ja kuvien ja niiden tietojen välittämiseen julkaisujärjestelmästä verkkopalvelimelle ja julkaisujärjestelmän tietokantaan.

Suurin osa projektin omasta ohjelmistokehityksestä on ollut etäkäyttöisten ohjelmistojen luomista ja kehittämistä.

Tekniset apuvälineet

Sisällöntuotannon apuvälineinä kaikissa osioissa on käytetty erilaisia teknisiä välineitä. Eniten käytetty apuväline on ollut digitaalikamera, jolla kuvia on tallennettu useita tuhansia. Myös videokameraa ja MiniDisc-nauhuria on käytetty runsaasti. Sen sijaan digitaalisen multimediatallentimen käyttö

on ollut vähäistä, johtuen lähinnä laitteen heikkotasoisuudesta ja teknisestä yhteensopimattomuudesta.

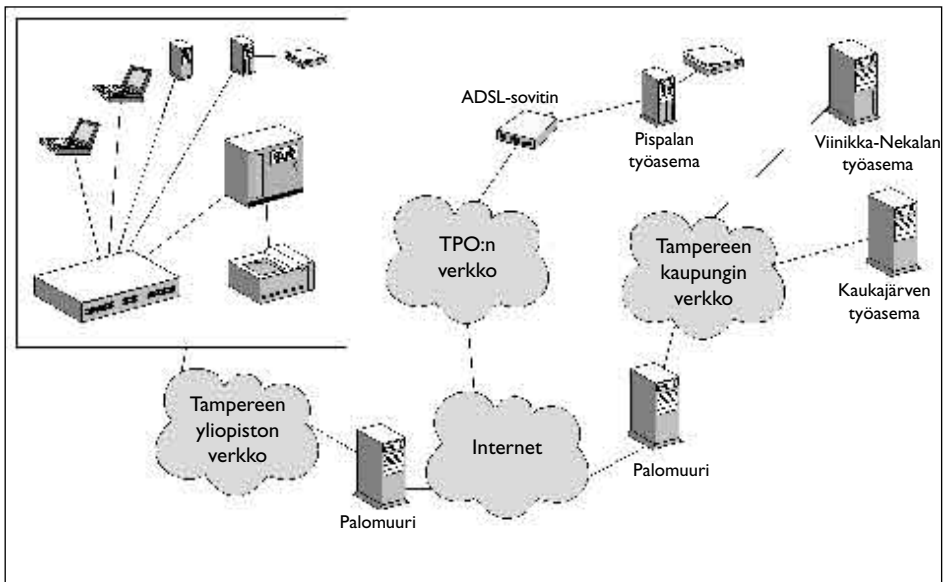
Väline	Havainnot
Digitaalikamera Kodak DC 260	Kuvien laatu hyvä vaikeissakin olosuhteissa. Mahdollisuus ulkoisen salaman käyttöön laajentaa käyttömahdollisuuksia. Paristojen kulutus kohtuuttoman suurta. Muistikortilla taipumus "korruptoitua", minkä vuoksi ajoittainen muistin tyhjäminen on tarpeen.
Digitaalikamera Kodak DC 240	Kuvien maksimiresoluutio pienempi kuin edellisessä, tekninen laatu silmin tarkasteltuna edelleen erinomainen. Ei mahdollisuutta ulkoisen salaman käyttöön, mutta pieni koko tekee käytön helpommaksi. Virrankulutus huomattavasti pienempi kuin edellisessä.
Digitaalinauhuri Sony	Laite toimi kaikissa tilanteissa häiriöttä, tarkoitetulla tavalla. Tallennettava äänenlaatu on yleisradiotasosta. MiniDisk-levykkeiden käyttö olisi helpompaa, jos työasemissa olisi MD-levykeasemat ja kohteet voisi kopioida suoraan käyttöön. (Käytännössä ääni digitoidaan uudestaan tietokoneelle käsittelyä varten.)
Skanneri HP ScanJet	Valintaperusteina oli laitteiden helppokäyttöisyys ja riittävä laatu. Nämä ominaisuudet täytyivät ongelmitta. Työasemien käyttöjärjestelmien (NTWorkstation) vuoksi valittiin tietokoneen rinnakkaisliitäntää (LPT, "printeriportti") käytävä versio.
Videokaappauskortti Hauppauge	Web-käytön vaatimukset (8-12 kuvaa/s) ovat täyttyneet. Laite on toiminut vakaasti niin NT- kuin Windows95-ympäristössään. Helppokäyttöinen käyttöliittymä helpotti käytön opettelua. Nokia Communicator 9110 Kelpaa sivustojen selaukseen, erityisesti jos sivustoja tehtäessä huomioitu päätelaitteen rajoitukset. Ylläpitotyökaluna kömpelö ja hidaskäyttöinen pienen koon ja tietoliikenteen hitauden vuoksi.
GSM-modeemi Nokia CardPhone v.1.0	Ainoa haitta on tietoliikenneyhteyden hitaus niin kuin Communicatorissakin. Rajoituksia aiheutti myös käytetyn version toimivuus ainoastaan Windows95-käyttöjärjestelmän yhteydessä.
Multimediatallennin Hitachi MPEGCam	Ääntä, kuvia ja videota siirrettävälle kovalevyllä tallentava digitaalitalennin. Tallennettavan äänen laatu erittäin hyvä, mutta kiinteän ja automaattisäätöisen mikrofoniin vuoksi hälyäännet tallentuvat voimakkaina. Ei mahdollisuutta ulkoiselle mikrofoniin. Still-kuvilla taipumus tallentua epäterävinä tai "tärähtäneinä", käytännössä laatu ei kestä vertailua digitaalikameroiden kanssa. Videoleikkeillä laatu on riittävä, mutta käyttökelpoisuutta rajoittaa tallennukseen käytetty MPEG-formaatti, joka ei ole yhteensopiva yleisimpien videoeditointiohjelmistojen kanssa. Toiminnaltaan laite oli varmatoiminen ja häiriötön jopa vaikeissa olosuhteissa, kuten paksussa, pimeässä ja tuulessa.

Taulukko 2. Käytetyt tekniset apuvälineet ja niiden arviointeja.

Teknisten ratkaisujen arviointia

Arvioitaessa teknisen järjestelmän toimivuutta on järjestelmä mahdollista jakaa osiin esimerkiksi palvelin- ja työasemaohjelmistojen suhteen, verkkoyhteyksien teknisen toimivuuden tai käytettävyyden kannalta. Olennaista on, että projektin tekninen järjestelmä ei missään vaiheessa ollut riippumaton muusta teknisestä ympäristöstä, esimerkiksi hankkeen toteutustilojen verkko- ja tietoturva-ratkaisuista niin yliopiston tiloissa kuin yliopiston ulkopuolellakin. Projekti ei missään vaiheessa ollut työasemien tai yhteyksien suhteen omavarainen, vaan turvautui kolmansien osapuolien apuun.

Yhtäältä tämä on kuvannut hyvin olemassa olevia ongelmia verkon käytössä, toisaalta taas rasittanut testiympäristöksi tarkoitettua organisaation resursseja tarpeettomalla tavalla. Käytännössä tämä ilmeni esimerkiksi käyttäjätunnistuksen häiriöinä ja joidenkin palveluiden tavoittamattomuutena. Toisinaan nämä ongelmat estivät joko sivujen päivittämisen tai jopa niiden selaamisenkin yliopiston tutkimustilojen ulkopuolelta.

Toimintaympäristö Tampereella

Kaavio osoittaa, kuinka Tampereen yliopiston tiloissa sijaitseva projektin verkkopalvelin (pienempi laatikko kuvaa verkkotoimitusta ja palvelinta) oli useimmiten monimutkaisten tietoverkkoyhteyksien takana käyttäjien näkökulmasta. Käytännössä tämä vaikeutti päivitustyötä erityisesti Viinikka-Nekalan ja Kaukajärven kirjastoissa sijainneilta työasemilta.

Tekninen perusta

Tekniseksi lähtökohdaksi valittu kokonaisuus, FrontPage-sivueditori ja palvelin varustettuna tätä tarkoitusta varten, vastasi tarkoitustaan yksinkertaisena, mutta monipuolisena verkkosivujen ja -sivustojen tuottamistyökaluna. Erityistä

kiitosta voi antaa helposta ja nopeasta sivujen erilaisten ulkoasuvaihtoehtojen kokeilemisesta.

Toisaalta sama työkalu vaatii käyttäjältä perustietoja verkkosivujen ja -sivustojen rakenteesta, jotta sitä voisi hyödyntää täysipainoisesti. Samoin sivupohjien hyödyntäminen säännöllisessä julkaisemisessa vaatii sekin huolellisuutta ja ennakkotietoa järjestelmän toimivuudesta, muussa tapauksessa seurauksena on ulkoasumallin tarkoitukseton eläminen valmiissa sivuissa.

FrontPage-työkalujen edistyneempien ominaisuuksien, kuten vuorovaikutteisten sivustojen tai käyttäjänhallinnan, käyttöönotto vaatii niinikään yleistä tietojärjestelmien tuntemusta. Yhdisteltynä muihin ohjelmistoihin FrontPage kuitenkin mahdollisti projektin koko järjestelmän suhteellisen yksinkertaisen ja tehokkaan hallinnan ja kehittämisen.

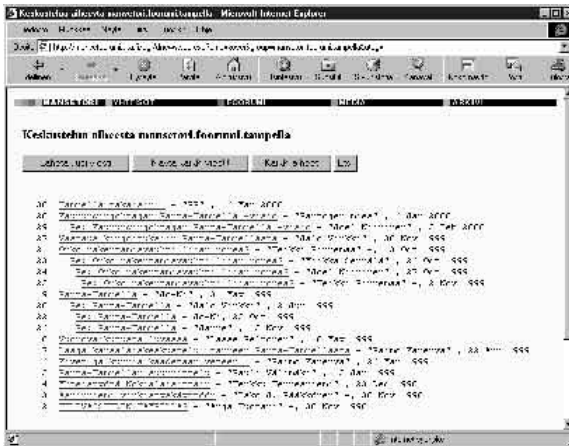
Muiden samantyyppisten ohjelmistojen lisäksi valittavana ollutta vaihtoehtoa päivittää sivujen sisältö koodieditorein ja siirtää sivut julkaisuun FTP-yhteydellä kokeiltiin Raksilan kaupunginosasivustolla. Tässä vaihtoehdossa painottuivat entisestään samat tieto- ja taitovaatimukset kuin FrontPage-julkaisimen osalla, lisäksi käyttäjän tuli hallita FTP-ohjelmiston toiminta sekä käytössä oleva HTML-koodisto.

Julkaisujen laajennukset

Dnews ja DnewsWeb

Keskusteluryhmäominaisuudet sivustoille toteutettiin Dnews-keskusteluryhmäpalvelimen ja DnewsWeb-rajapinnan avulla, koska järjestelmä mahdollisti keskustelupuheenvuorojen ja -ryhmien helpon selauksen, lisäyksen ja poiston. Lisäksi myös moderoitujen eli ennakkotarkastettujen ryhmien luominen olisi ollut mahdollista, vaikkei ominaisuutta käytetty. Erityisesti puheenvuorojen ja ryhmien helppo hallinta oli ratkaiseva tekijä järjestelmää valittaessa. Käytössä tosin osoittautui, että tätäkin yksinkertaisemmat ja joustavammat ratkaisut olisivat tarpeen. Tämä ilmeni erityisesti Mansefoorumien taustoitetuissa keskusteluosastoissa, joissa keskusteluryhmän ylläpitäjä käytti aikaansa sekä keskustelun taustoittamiseen että aktiiviseen puheenvuorojen hankintaan.

Lisäarvoa Dnews- ja Dnewsweb -perustaiselle järjestelmälle toi mahdollisuus selata keskusteluryhmiä myös tavanomaisella Usenet news-selainohjelmalla. Tätä ominaisuutta ei kuitenkaan erikseen markkinoitu käyttäjille, koska käyttäjät haluttiin ohjata keskusteluihin taustoitettavien sivujen kautta.

Keskustelupalstanäkymä avatuna web-selaimella Dnewsweb-ohjelman avulla.

DnewsWeb-rajapinnan avulla ryhmät esitettiin web-sivustoilla. Suurin osa järjestelmän jäykkyydestä johtui tästä rajapintaohjelmasta. Jäykkyys ilmeni ulkoasun muokkaamisen hankaluutena ja joskus myös siten, että kaikki vanhimmat viestit eivät olleet luettavissa.

Järjestelmän peruskäyttö, viestien jättäminen ja lukeminen, sujuivat kuitenkin johdonmukaisesti ja helposti.

Lähinnä kilpailevassa järjestelmässä, FrontPage-julkaisimen keskusteluryhmissä, erityisesti keskustelupuheenvuorojen poisto hallitusti osoittautui hankalaksi ja opiskelua vaativaksi. Näitäkin ryhmiä tosin otettiin käyttöön projektin edetessä.

RealServer

Audio- ja videomateriaalin tallennettujen ja suorien web-lähetysten välittämisessä käytettiin RealServer-palvelinta. Palvelin mahdollistaa lähetysten streaming-tekniikalla, mikä tarkoittaa sitä, että lähetysten toistaminen työasemakoneella aloitetaan heti, kun lähetysten alusta on saatu vastaanotettua tietyn suuruinen puskuri jo ennen kuin koko toistettava tiedosto on vastaanotettu. Näin järjestelmä mahdollistaa myös suorien lähetysten lähettämisen ja vastaanottamisen internetin kautta. Valinta päättyi RealServeriin sen tunnettuuden ja yleisyyden vuoksi.

Palvelinohjelmiston asennus vaatii ammattitaitoa ja tietoa palvelinkoneesta, mutta käytössä palvelin osoittautui helppokäyttöiseksi ja varmatoimiseksi niin nauhoitettujen tallenteiden kuin suorien lähetystenkin välittämisessä. Materiaalin tuottajan työkaluksi RealServer vaatii RealProducer-työkalun. Tämä on palvelinta helpommin asennettavissa ja on toiminnoiltaan yksinkertaisempi. Palvelimen asennuksen ja asetusten määrittelyn jälkeen julkaisija tarvitsee työkalukseen ainoastaan RealProducer-ohjelmiston.

Oma ohjelmistokehitys

Oma ohjelmistokehitys käynnistyi tarpeesta yksinkertaistaa muutamien taajaan päivittyvien sivuston osien päivitysrutiineja. Erityisesti näitä tehtäviä oli Mansemedian julkaisemisessa. Muissa osioissa tällaisia osia olivat mm. ilmoitustaulut ja Osallistujan opas¹. Journalistisen Mansemedian tapauksessa myös tarve julkaisemisen tarkempaan valvontaan vaikutti päätökseen ohjelmistojen jatkokehittämisestä. Pelkässä FrontPage-ohjelman avulla tapahtuvassa julkaisemisessa ei voida yksinkertaisin keinoin jakaa oikeuksia erikseen materiaalin tuottamiseen ja sen julkaisemiseen. Samoin taajaan päivittyvien sisältöjen rutiininomainen päivittäminen on työlästä pelkästään mallitiedostoja apuna käyttäen.

Alustavasti määriteltiin tarpeiksi tekstisisältöjen, kuvien ja multimedia-aineiston tuottamiseen, hallintaan ja julkaisemiseen liittyvät tehtävät, jotka ovat yhteisiä kaikille Mansetorin osioille. Lisäksi määriteltiin tarpeita keskusteluryhmien ja ilmoitustaulujen helppokäyttöisyydestä, kuten hajautetusti hallittavat uusien ilmoitustaulujen ja keskustelujen luominen sekä ilmoitusten ja puheenvuorojen poistaminen järjestelmästä. Tämän vaatimusmäärittelyn pohjalta testattiin ja vertailtiin saatavilla olevia kaupallisia ja vapaasti jaeltavia tuotteita. Kummastakin ryhmästä löytyi vaadittavia ominaisuuksia - kuten yksinkertainen ja tarkka käyttäjien hallinta ja ilmoitustaulujen ja keskustelujen käyttö ja valvonta - täyttäviä tuotteita, mutta yksikään tarjolla oleva ohjelmisto ei yksin kuitenkaan olisi täyttänyt kaikkia tavoitteita. Sekä kaupallisilla että vapaasti jaeltavilla ohjelmilla osoittautui olevan samankaltaisia ongelmia. Ohjelmien dokumentaatioissa ilmeni puutteita, jotka yhdessä ohjelmistokohtaisten rajapintojen kanssa olisivat estäneet tai hidastaneet ohjelmistojen muokkaamista Mansetori-kokonaisuuden käyttöön. Lisäksi kaupallisten ohjelmien hankinta- ja käyttökustannukset olisivat olleet epätarkoituksenmukaisia ilman merkittävää taloudellista tukea, koska ne olisivat tehneet verkkoyhteisöjen toiminnan jatkamisen lähes mahdottomaksi projektin jälkeen. Yhteisöjulkaisinjärjestelmien kustannukset saattavat nousta jopa satoihin tuhansiin markkoihin.

Tarjolla olevat ohjelmat osoittautuivat myös olevan julkaisemisessa joko liian jäykkiä salliakseen vaihtelevien ulkoasujen käytön tai liian monimutkaisia käytöltään soveltuakseen nopeaan ja laajamittaiseen julkaisemiseen.

Omat ohjelmistot tehtiin alusta alkaen etäkäyttöisiksi palvelimella suoritettaviksi palveluiksi, jotka ovat tavoitettavissa selainyhteydellä mistä tahansa internet-yhteyden avulla. Lisäksi jo alussa huomioitiin tulevaisuudessa muuttuvat tarpeet, ja ohjelmarajapintana on käytetty yleisiä standardeja, kuten SQL-92 ja ODBC.

Tietovarastona omissa järjestelmissä käytettiin relaatiotietokantaa, joka aluksi oli MS Access 97, mutta vaihdettiin palvelimella ilmenneiden yhteiskäyttö-

1 <http://mansefoorumi.uta.fi/kansalaisopas/>

ongelmien johdosta myöhemmin MySQL-tietokantamoottoriin. Palvelinongelmien johdosta kaikki tietokantapalvelut lakkasivat toisinaan toimimasta Access-tietokantojen ODBC-ohjaimen kautta. Tietokantatyypin vaihdon jälkeen näitä ongelmia ei enää esiintynyt.

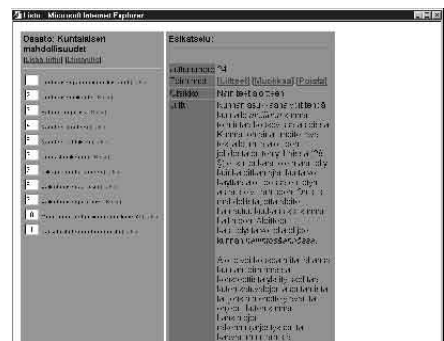
Erityistä huomiota omassa ohjelmistokehityksessä kiinnitettiin helppokäyttöisyyteen, työnkuvan selkeään pysymiseen sekä ohjelmiston soveltumiseen erilaisiin organisaatiomalleihin.

RinTinTin

Ensimmäiset kehitetyt ohjelmistot olivat yksinkertaisia julkaisimia, joiden tehtävä oli helpottaa suurten tekstimäärien hallittua esittämistä verkossa. Julkaisin-versio "Rin-Tin-Tin" (käyttöönotto keväällä 1999) ei määritellyt käyttäjää tai käyttöoikeuksia mitenkään, vaan materiaalin kirjoittaja huolehti myös julkaisemisesta. Järjestelmä ei myöskään kyennyt hallitsemaan useamman yhtäaikaisen käyttäjän aiheuttamia versioristiriitoja. Järjestelmä syntyi Mansefoorumin Osallistujan oppaan ja Mansemedian-julkaisun julkaisutarpeiden pohjalta. Koska kummassakin tapauksessa oli yksi päätoiminen ylläpitäjä, järjestelmän ominaisuudet riittivät hyvin tarkoitukseensa.

Perusjärjestelmä koostui yksinkertaisesta MS Access-tietokannasta, johon html-lomakkeiden avulla syötettiin html-koodattu sisältö. Järjestelmä mahdollisti myös linkkien, selitteiden ja kuvien määrittämisen tietokannan avulla. Julkaisu-minen määriteltiin sekä juttujen että juttuosastojen osalta numeeristen julkaisuarvojen avulla. Lisäksi tietokantaa käytettiin myös palautteiden keräämiseen. Tätä järjestelmää on sittemmin kehitetty liittämällä siihen WYSIWYG-html-editori, jolloin käyttäjän ei tarvitse itse muokata html-koodia. Myös tietokanta on siirretty MySQL-tietokantamoottorin pyöritettäväksi.

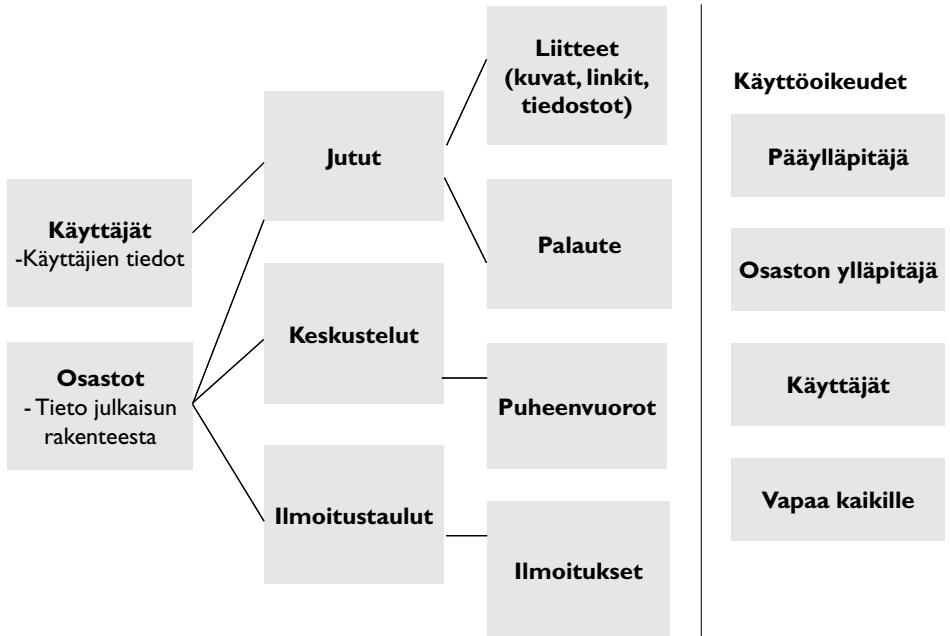
Järjestelmä säilytettiin käytössä Osallistujan oppaan ylläpidon työkaluna.

RinTinTin

Kansalaisoppaan julkaisussa käytettävä julkaisin on rajoittunut yksitasoiseen hakemistorakenteeseen, eikä käyttäjätunnistusta suoriteta lainkaan. Hakemistojen, juttujen, liitteiden ja palautteiden määrää ei ole rajattu. Ohjaus tapahtuu yksinkertaisella numerologiikalla.

järjestelmään mainittujen neljän lisäksi. Myös juttu- ja osastokohtainen ulkoasunmäärittely on mahdollista. Osia vanhoista järjestelmistä siirrettiin uuteen sellaisenaan, lisäksi toteutettiin edistyneempiä käyttäjähallintatoimintoja. Myös sisällön muokkaustoimintoja kehitettiin edelleen.

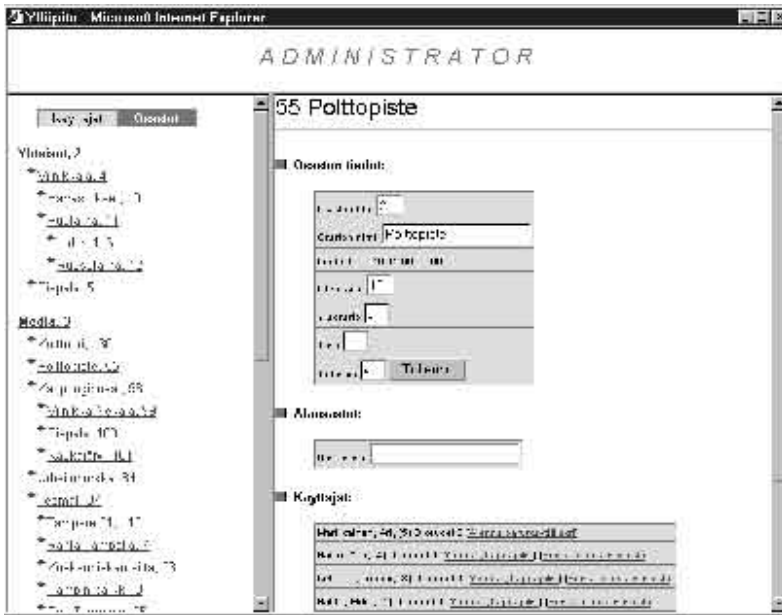

Square-järjestelmän rakennesuunnitelma.

Suunnitelmasta ilmenevät järjestelmän osien suhteet toisiinsa sekä osien käyttöoikeudet. Esimerkiksi pääylläpitäjän vastuulla on osastojen rakenteen hallinta, osastojen ylläpitäjät luovat käyttäjäoikeuksia ja osastoille uusia keskustelu- ja ilmoitustauluja. Kaavion perusteella on rakennettu tietokanta, joka tallentaa kunkin osion tiedot.

Sellaisenaan siirrettyjä osia olivat muun muassa tekstisisällön tietokannassa esitetty rakenne erilaisine lisätietoineen sekä numeerinen julkaisemisen hallinta. Niinikään käyttökelpoisiksi koettuja osia käyttöliittymästä muotoiltiin uuden järjestelmän osiksi. Käyttöliittymälogiikkaa kehitettiin edelleen tarkoituksena helpottaa järjestelmän sisältämien juttujen valmistumisen seuranta. Kuvassa "Square-järjestelmän osastonäkymä" ilmenee, kuinka valmistuva sisältö näkyy käyttöliittymässä sitä alempana mitä lähempänä juttu on valmistumista. Ylimpänä näkyvät jutut, jotka ovat vasta ideointiasteella.

Suurin yksittäinen uudistus oli sisällöntuotannon ja julkaisemisen prosessien selkeä erottaminen toisistaan. Tämä ominaisuus yhdessä kehittyneemmän käyttäjätunnistuksen kanssa mahdollistaa kokonaisten työryhmien toimimisen samassa toimitusympäristössä, mikä oli olennaista Mansemediassa tehdyissä journalistisissa kokeiluissa.

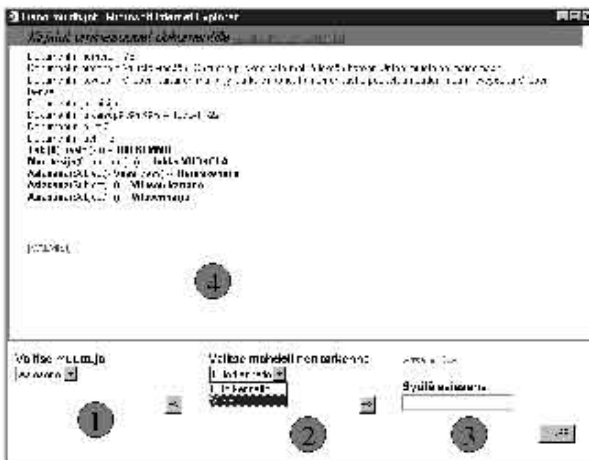

Square-järjestelmän muokkausnäky.

Vasemmassa palstassa näkyvät käyttäjän tiedot sekä tiedot hänen käyttöoikeuksistaan. Oikealla puolella muokkausta varten avuttuna teksti. Varsinainen esitettävä juttu on alimmassa, osittain näkyvässä wysiwyg-muokkausruudussa.

Sisällönmuotoilun yksittäistä uudistuksista suurin oli WYSIWYG-editorin käyttöönotto html-koodauksessa sekä kuvien ja liitteiden latauksen integroiminen julkaisujärjestelmään ja RealServer-mediapalvelimeen.

Ylläpitäjän rooli Square-järjestelmässä on niinkään hajautettu, koska tavoitteena on sallia hajautettu järjestelmänhallinta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jokaiselle Square-järjestelmään kirjatulle osastolle voidaan määrittellä eri ylläpitäjät. Ylläpitäjien tehtäviä ovat käyttäjäoikeuksien myöntäminen, jut-

Metatietojärjestelmä.

Neliosaisessa työskentelyruudussa kerääntyvä metatieto esitetään suurimmassa osiossa (4). Työ etenee alhaalla vasemmalta oikealle. Valittu muuttuja (ruudussa 1) määrittelee valikon (2) sisällön. Tämä taas määrittelee avautuuko asiasanaksi (3) luettelo vaiko tyhjä lomakeruutu. Lomakkeen lähettäminen lisää rivin metatietoihin (4). Samaa tekniikkaa käytetään Manseyhteisöissä Kaukajärven kirjaston tuottaman leikekirjaston tietojen tallentamiseen, mistä ohainen ruutukuva.

tujen ja juttuvinkkien julkaiseminen sekä keskustelujen ja ilmoitustaulujen ylläpito.

Omien julkaisimien käyttö

RinTinTin-julkaisin otettiin käyttöön välittömästi valmistumisensa jälkeen. Ilman WYSIWYG-editoria toimivaan julkaisimeen syötettiin sisältö valmiiksi koodattuna html-koodina. Koska käyttäjiä oli järjestelmässä erittäin vähän (2-3) ja nämä tunsivat html-koodin ennestään, ei käyttöönnotossa ja käytössä ilmennyt ongelmia.

Järjestelmä vastasi hyvin niitä tarkoituksia, joihin se suunniteltiin. Myöhemmin lisätty ominaisuus tietokannan ulkoisen materiaalin linkittämiseksi osaksi julkaisua mahdollisti yksilöllisten sivukokonaisuuksien liittäminen julkaisuun. Tarve tähän ilmeni erilaisten itsenäisten sisältöprojektien vuoksi.

Alkuperäinen RinTinTin soveltui hyvin käytettäväksi sellaiselle käyttäjälle, joka tunsi html-koodin ja web-palvelimen toiminnan entuudestaan. Kuvien ja liitetiedostojen siirto palvelimelle hoidettiin tuossa versiossa FrontPage-selaimella. Myöhemmin RinTinTin sai automaattisen liitetiedostojen latausjärjestelmän sekä Wysiwyg-editorin, jotta se soveltuisi myös käyttäjille, jotka eivät tunne HTML-koodia ennestään.

Square-järjestelmä rakentuu toiminnalliselta periaatteeltaan pitkästi RinTinTin-järjestelmän pohjalle. Siten siirtymä järjestelmästä toiseen ei aiheuttanut suuria ongelmia. Square-toimitusjärjestelmän ja -julkaisimen toimintaa testattiin opiskelijaryhmissä siten, että opiskelijoille annettiin vain välttämättömimmät tiedot järjestelmän käytöstä. Palautteen avulla kehitettiin järjestelmää käyttäjille loogisemmaksi ja helppokäyttöisemmäksi.

Palaute oli pääosin myönteistä ja järjestelmän helppokäyttöisyyttä kiittävää. Helppokäyttöisyyttä on lisännyt toimittamisen ja sisällöntuotannon eriyttäminen julkaisuprosessista, samoin rakenteen hallinnan eriyttäminen edellisistä. Näin kullakin käyttäjällä on käytössään ohjelmistosta sellainen näkymä, jota hänen käyttöoikeutensa ja -taitonsa edellyttävät.

Myös Square-järjestelmään on lisätty ominaisuus, joka mahdollistaa järjestelmän ulkoisen aineiston linkittämisen julkaisun osaksi.

Square-järjestelmän keskustelupalstojen ja ilmoitustaulujen toimintaa ei ole testattu, koska järjestelmän käyttöönotto Manseyhteisöissä ja Mansefoorumilla olisi vaatinut hankkeiden uudelleenorganisointia ja koulutusta vielä tutkimusajan lähetessä loppuaan.

Vaihtoehtoiset kehityssuunnat

Nyt toteutetun Square-järjestelmän lähtökohtana oli journalistisen julkaisemisen käytäntöjen ja tekniikan soveltaminen ja laajentaminen myös paikallisyhteisöjen ja Mansefoorumien käyttöön. Jos lähtökohtana olisi ollut esimerkiksi yhteisöjulkaisimen soveltaminen journalistisiin käytäntöihin, olisi tuloskin varmasti ollut erinäköinen. Yhteisösivustojen kehittäjien kanssa keskusteluissa esiin tulleet toive sivujen omaleimaisuudesta ja helposta muokkausmahdollisuudesta olisi korostunut samaan suuntaan kuin Homestead-palvelun julkaisimessa. Toisaalta tämä kehitys ei olisi sopinut journalistisempaan käyttöön, joka korostaa nopeutta, helppokäyttöisyyttä ja rutiininomaisuutta.

Foorumiosion tavoitteiden ottaminen julkaisimen lähtökohdaksi korostaisi toisaalta samoja materiaalinhallinnan piirteitä kuin nykyinen Squarekin. Toisaalta palautejärjestelmiin, keskustelevuuteen ja erilaisiin vuorovaikutteisiin kyselyihin kiinnitettäisiin nykyistä enemmän huomiota. Nykyinen järjestelmäalusta ei kuitenkaan tee mahdottomaksi näiden ominaisuuksien lisäämistä järjestelmään. Sopivilla resursseilla olisi muokattavissa kuvatun kaltaisia julkaisutarpeita vastaava julkaisin.

Tietojärjestelmien rakenteesta ja julkaisemiseen liittyvästä säädännöstä johtuen lienee kuitenkin liioiteltua olettaa, että tähänkin järjestelmään liittyvästä käyttäjien välisestä julkaisuoikeushierarkiasta olisi mahdollista päästä eroon. Käyttäjäkohtaisten sivujen salliminen ei tätä ongelmaa poista, mutta tasoittaisi toki eroja. Hierarkian tarpeellisuus tulee esille käytännön työssä myös järjestelmään liittyvän tuen järjestämisessä käyttäjille. Laajemmat käyttöoikeudet omaava käyttäjä toimii tukihenkilönä hierarkiassa alempana oleville. Hierarkia toimii myös ongelmia ehkäisevänä rakenteena järjestelmässä, sillä taitamaton käyttäjä saattaa aiheuttaa järjestelmälle suurta vahinkoa, mikäli hänen oikeutensa riittävät järjestelmän perustan muokkaamiseen.

Osallistumisen kynnyks matalammalle

Käyttäjän ehdot

Käyttäjien tasa-arvoisuuden asettaminen verkkojulkaisemisen tavoitteeksi asettaa vaateita sekä käyttäjille että käytettäville sovelluksille. Käyttäjien kiinnostus ja halu julkaisemiseen eivät yksin riitä julkaisemisen toteutumiseen, sillä vaadittavat tiedot, taidot ja välineet nostavat osallistumisen kynnyksen korkealle. Esteitä voisi havainnollistaa vaikkapa ihmistä ympäröivällä aidalla, joka pitää ylittää päästäkseen osallistumaan. Tyypillistä on, että missä aita on matalin, siellä on myös pienin yleisö, jolle sanottavaansa voi kaiuttaa. Helpoimmin yhteisiin asioihin voi ottaa kantaa kotona tai lähiökuppilassa turinoidessa,

mutta sanoma ei sieltä pitkälle leviä. Radion tai television välityksellä taas tavoittaisi hetkessä valtakunnallisen yleisön, mutta pääsy näiden välineiden lähettävään päähän on meiltä useimmilta evätty tietojen, taitojen, aseman tai muun syyn perusteella.

Mansetorin kaltaiset internet-sivustot pyrkivät rakentamaan osallistumisen aitaan uutta, matalampaa ylityspaikkaa. Julkaisemisen edellytykset ovat periaatteessa kaikilla, ja myös yleisö on periaatteessa maailmanlaajuinen. Käytännössä tämänkään viestimen kautta eivät suinkaan kaikki saa sanottavaansa julki, vaan sen osalta yhdet kynnykset ovat korvautuneet toisilla.

Vaadittavat taidot

Internetin käyttäminen tiedon välittämiseen ja keskusteluun on ollut jatkuvan kehityksen ja monien mullistusten kourissa kuluneen vuosikymmenen aikana. Jonkinlaista tasaantumista on pikku hiljaa näkyvässä, mutta samalla teollisuus ajaa markkinoille yhä nopeampia ja enemmän taitoa vaativia laitteita ja sovelluksia.

Esimerkiksi verkon keskustelupalstojen käyttäminen ei ole helppoa, sillä niistä jokainen tuntuu toimivan eri tavalla kuin muut. Myös sisältö on pirstoutunut, yksi kannanotto näkyy vain yhdellä palstalla. Muut samaa aihetta käsittelevät keskustelupalstat ovat itsenäisiä ja sinne pitäisi viesti kirjoittaa uudestaan. Tehokkaan verkko-osallistumisen edellytys on siis järjestelmän kohtuullinen tunteminen ja kyky omaksua uusia asioita nopeasti.

Välineet

Internet-yhteyksiä on kaupattu koteihin noin 10 vuoden ajan. Kustannukset ovat toki laskeneet, mutta eivät poistuneet. Lisäksi aloittaminen on aika kallista. Jos tietokonetta ei tarvitse muuhun kuin netissä surfaamiseen, 5 000 mk:n starttiraha saattaa tuntua kalliilta. Edellytyksenä on myös vähintään puhelinlinjan tai GSM-yhteyden käyttäminen, ja kummastakin kertyy kustannuksia.

Kaikilla ei ole näihin välineisiin varaa tai edes halua vaadittaviin investointeihin. Joillakuilla välineet ovat käytössä työn puolesta, mutta heidän ongelmanaan on, että kaikkien työnantajien koneilla ei ole teknisesti mahdollista tai suotavaa käyttää aikaa esimerkiksi kansalaisosallistumiseen.

Motiivi

Edellyttäen että tiedot ja taidot sekä välineet mahdollistavat verkko-osallistumisen, on suurin merkitys motivaatiolla. Motivaatio voi kyllä paikata puutteita

edellisissä, sillä sinnikäs yrittäminen opettaa tarvittavat taidot ja etsivä löytää usein pienelläkin vaivalla.

Tekninen kehitys

Osallistumisen sähköisiä välineitä voidaan edelleen parantaa ja madaltaa näin osallistumista ehkäisevää aitaa. Keskustelun ja julkaisemisen työkaluista on mahdollista tehdä niin helppokäyttöisiä, että kaikki halukkaat oppivat niitä käyttämään. Tämä kuitenkin edellyttää, että laitteiden ja ohjelmien valmistajat tarkkailevat käyttäjien kokemuksia ja ottavat ne tekniikan kehittämisessä myös huomioon.

Loppujen lopuksi tekniset järjestelmät ja käyttäjät elävät eräänlaisessa tasapainossa. Jos tarve käyttää teknistä järjestelmää esimerkiksi julkaisemiseen on tarpeeksi suuri, motivaatiota järjestelmän opettelemiseen kyllä riittää ja vaadittavat taidot hankitaan. Motivaation määrä ja tekninen kynnys ovat suhteessa toisiinsa - jos ohjelmistojen valmistajat kykenevät helppokäyttöisemmällä teknisillä järjestelmillä madaltamaan kynnystä, on julkaisemisen mahdollista entistä useammalle, niillekin, joilla ei ole ollut motivaatiota perehtyä monimutkaiseen ohjelmiin mutta halua ja ideoita omaan julkaisemiseen silti on.

Ari Heinonen - Seija Ridell - Esa Sirkkunen

Mitä Paikallisuus verkkomediassa -hankkeessa opittiin?

Verkko paikallisyhteisöjen voimavarana ja paikallisen julkisuuden muutosvälineenä

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen lähtöoletuksena oli, että uusi viestintätekniikka ja tietoverkot tarjoavat uudenlaisia mahdollisuuksia paikallisen julkisviestinnän käytäntöjen, toimintatapojen ja sisältöjen monipuolistamiseen. Tässä tarkoituksessa projekti loi Tampereelle ja Ouluun toiminnallisen kokonaisuuden, jossa on yhtäältä tutkittu verkkoa kansalais- ja yhteisöviestinnän välineenä ja toisaalta luodattu verkkovälitteisen paikallisjournalismin uusia mahdollisuuksia. Osallistuvan toimintatutkimuksen menetelmällä hanke on runsaan kahden vuoden aikana luonut ja kokeillut kaupunginosayhteisöjen verkkoviestinnän malleja, kansalaisryhmien keskustelemaa verkkojulkisuutta sekä uuden viestintätekniikan keinoin toteutettua kansalaisjournalismia. Hanke on osoittanut, että globaali internet tarjoaa paikallistason viestinnälle ja paikalliselle julkisuudelle erittäin kehityskelpoisen areenan.

Uuden viestintätekniikan paikallinen hyödyntäminen on kuitenkin kaikkea muuta kuin suoraviivaista. Edellisissä luvuissa on kirjattu projektin kokemuksia verkkoteknologian soveltamisesta paikallisissa olosuhteissa. Tässä jaksossa kootaan yhteen ehdotuksia siitä, kuinka uuden viestintätekniikan kansalaislähtöiset käyttötavat voisivat muodostaa pysyviä käytäntöjä paikallistasolla. Tarkastelu jäsentyy neljän projektin kuluessa esiin nousseen näkökulman ympärille. Ne ovat yhteisöjen ja osallistumisen näkökulma, uusien sisältömallien tai lajityyppien näkökulma, tekniikan ja sen käytön edellytysten näkökulma sekä moninaistuvan paikallisjulkisuuden ja journalismin haasteiden näkökulma.

Yhteisöllinen verkkoviestintä on opiskeluprojekti

Tutkimushankkeen aikana lukuisat ryhmät ja yhdistykset niin Tampereella kuin Oulussakin ovat osallistuneet kansalaislähtöisen verkkoviestinnän suunnitteluun ja toteutukseen. Uuden viestintätekniikan merkityksestä yhteisöille kertoo paljon se, että kymmenet ihmiset ovat halunneet uhrata aikaansa pai-

kallisten verkkojulkaisujen tekemiseen. Tämän vapaaehtoisen verkottumisen kautta toteutui myös tutkimuksen tavoite kiinnittää teknologia mielekkäästi ihmisten jokapäiväiseen elämään.

Projektiin osallistuneista ja sen verkkosivujen käyttäjistä tehdyt haastattelut (Huusko 2000, Mäkimattila 2000) osoittavat, että kansalaislähtöinen verkkoviestintä löytää varsin nopeasti sijan ja mielen yhteisöjen arjessa. Suhteellisen lyhyestä kokeiluajasta ja melko vähäisestä tiedotuksesta huolimatta joillekin käyttäjille ehti jo muodostua tottumukseksi tarkistaa oman yhteisön verkkosivuilta tuoreimmat asiat. Yhteisöjen itsensä tuottama verkkosivusto koettiin tärkeäksi informaatio- ja keskustelukanavaksi. Verkko onkin tuonut uusia, mielekkäitä muotoja paikallisyhteisöjen viestintäkäytäntöihin: sen on koettu olevan nopea, helppo ja vuorovaikutteinen tapa viestiä kaupunginosan asioista. Verkossa ei myöskään ole juuri tilaongelmia.

Verkon viestinnällinen merkitys yhteisöissä ei rajoittunut keskusteluun ja ajan-kohtaistiedotusten jakeluun. Projektin osana tuotetut verkkosivut ovat samalla olleet julkaisuvälineitä, jotka ovat tuoneet uusia sisällöllisiä ulottuvuuksia yhteisöjen elämään. Tärkeä merkitys on jatkossa sillä, että verkkosivuista rakentuu vähitellen kaupunginosien muisteja. Tämä ei ole tarkoita vain historiallisten kuvien ja tekstien siirtämistä verkkoon, vaan sinne voidaan tallentaa myös nykypäivän tapahtumia ja elämää perustaksi tulevaisuuden historiankirjoitukselle. Lisäksi verkkoviestintä on luonut uusia yhteyksiä niin yhteisöjen sisälle kuin niiden välillekin. ”Verkkoyhteisöjen verkottuminen” on ilmennyt esimerkiksi siten, että Mansetorissa mukana olleet tamperelaiset kaupunginosat ovat huomanneet olevansa osa suurempaa Tampereen kaupunginosien yhteisöä. Yhteisöjen sisällä verkkosivujen tekeminen yhteisvoimin on synnyttänyt osallistujissa myönteisiä kokemuksia.

Verkko ei ole yhteisöjen kannalta mikään pulmaton väline. Keskeiseksi ongelmaksi on osoittautunut uuden viestintätekniiikan vieraus ja vaikeus, jotka voidaan voittaa vain panostamalla riittävästi opiskeluun. Projektin myötä onkin käynyt selväksi, että pelkkä laitteiden asettaminen käytettäväksi ei riitä elävän kansalaisviestinnän synnyttämiseksi, vaan kansalaisten on saatava myös todellinen mahdollisuus opiskella uuden viestintätekniiikan edellyttämiä taitoja. Verkko-taitojen oppimisen ja opettamisen projektia voidaan verrata lukutaitokampanjaan: korkea luku- ja kirjoitustaitoprosentti oli perusta Suomen hyvinvoinnille teollisessa yhteiskunnassa, nyt tietoyhteiskunnalle on luotava digitaalisen luku- ja kirjoitustaidon perusta.

Verkkoviestintä saattaa edellyttää myös uudenlaisten vuorovaikutustaitojen oppimista. Projektin kuluessa on ilmennyt, että osallistuminen ongelmia ratkaisemaan pyrkivään, avoimesti mutta rakentavasti eripuraiseen keskusteluryhmään vaatii erilaisia taitoja kuin mukanaolo vaikkapa yhteisen harrastuksen

ympäri kerääntyneessä verkkoyhteisössä. Ensinmainitussa tapauksessa keskustelun ylläpitäjiltä vaaditaan innostunutta, keskustelua aktiivisesti järjestävää otetta sekä selkeää näkemystä niistä osapuolista, joiden mielipiteet on tarpeen saattaa julki ja kohtaamaan toisensa verkon julkisuustilassa.

Projektissa on edelleen huomattu, että verkkoviestintä ei ole sen kummemmin mullistanut hankkeessa mukana olleiden ryhmien ja yhteisöjen elämää. Perinteiset viestimet ovat osallistujille edelleen tärkeitä ja muu kuin verkkovälitteinen kanssakäyminen muodostaa yhteisöllisyyden varsinaisen perustan. Osittain kyse on nykyisten verkkotyökalujen puutteista, sillä sen paremmin laitteet kuin ohjelmatkaan eivät ole vaivattomia. Toisaalta verkkoviestinnän ei edes haluta korvaavan muita kanssakäymisen muotoja, eikä ihmisten kasvokkaista kohtaamista olisi mahdollistakaan siirtää verkkoon millään tekniikalla. Verkkoviestinnän merkitys onkin siinä, että se täydentää muita vuorovaikutuksen muotoja yhteisöissä ja tuo siihen uusia puolia.

Verkkoon voidaan luoda uusia lajityyppejä

Projektin kuluessa verkkoon tuotettujen aineistojen kirjo on runsas. Eri osioiden verkkosivuilla on julkaistu niin lasten piirroskokoelmia ja kyläjuhlien kuvakertomuksia kuin journalistisia multimediaesityksiä sekä niin kokousten pöytäkirjoja kuin kaupunkisuunnittelun visualisointejakin. Merkittävää on, että sisällöt ovat valtaosin kansalaislähtöisiä ja ei-ammattilaisten tekemiä. Verkkoa on projektissa käytetty ruohonjuuritasolta nousevien viestintätarpeiden toteuttamiseen tavoilla, joista on ollut hyötyä yhteisöjen elämän kannalta, ja tämä on näkynyt tuotetuissa sisällöissä. Tältä kannalta projektin aikana syntyneet muodot ja sisällöt ovatkin perusteltuja ehdotuksia siitä, millaisiin tarkoituksiin verkkoa on kansalaislähtökohdista mielekästä käyttää.

Tarkastelemalla projektissa kehitettyjä sisältömalleja voidaan erottaa ainakin seuraavat kansalaislähtöisen, paikallisesti toteutuvan verkkoviestinnän lajityypit:

Vuorovaikutuslajityypit, joiden peruspiirteenä on ajatusten ja näkemysten julkinen kohtaaminen. Puhtaimmillaan tällaisia vastavuoroisen viestinnän muotoja ovat keskustelufoorumit, joissa tavanomaisimmin kansalaiset keskustelevat horisontaalisesti keskenään. Tällainen muoto on myös Mansetorin Kohtauspaikka, jossa kohtausasetelma kuitenkin on luotu nimenomaisesti päättäjien ja/tai vaikuttajien ja tavallisten kansalaisten välille. Erityispiirre sekä Kohtauspaikassa että muissa projektin toteuttamissa vuorovaikutusmuodoissa on ollut keskustelujen kytkeminen puheenvuoroja taustoittaviin tietoihinkin samaten kuin keskustelun määrätietoinen järjestäminen eri osapuolten välille. Taustoitamisessa on hyödynnetty myös journalistisia esityksiä.

Tiedotuslajityypit keskittyvät tiedon välittämiseen ajankohtaisista tapahtumista. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi yhteisöjen ilmoitustaulut sekä kansalaisryhmien tapahtumamuistiot. Myös osa projektin journalistisista sisällöistä on ollut tiedotusluonteista sikäli, että jutuissa on kerrottu journalistisin menetelmin menneistä tai tulossa olevista tapahtumista.

Vaikutuslajityypeissä on kyse muodoista, joiden olennainen tarkoitus on mahdollistaa jossakin asiassa muutokseen tähtäävien mielipiteiden ja vaikutuspyrkimysten julkituominen. Näissä lajityypeissä verkon ilmaisukeinoja käytetään nostamaan esiin näkökohtia, joilla halutaan vaikuttaa esimerkiksi paikallisten päättäjiä kannanmuodostukseen asioiden eri puolista. Tietyissä mielessä aktiivisten kansalaisryhmien sivustot ovat kokonaisuudessaan tällainen lajityyppi. Osaltaan siihen sisältyvät temaattiset keskustelut esimerkiksi kaupunginosien liikenteestä tai kaavoituksesta. Kansalaisten aloitteiden seurantajärjestelmä on luonteeltaan toiminnallinen vaikutuslajityyppi, jonka avulla on mahdollista 'valvoa' hallinnon toimintaa ja luoda julkista painetta sen tehostamiseksi. Tähän lajityyppiin lukeutuvat myös kaupunkisuunnittelun virallisia visuaalisointeja haastavat kuvasimulaatiot tai Osallistujan opas, joka tarjoaa kansalaisille konkreettisia neuvoja omaan elinympäristöön vaikuttamiseksi.

Muistilajityypit mahdollistavat sisältöjä, joissa hyödynnetään verkkoa paikallisen historian ja nykyhetken tallentamiseen. Projektin aikana eri verkkosivustoille on tuotettu historiallista aineistoa sekä kuvauksia ajankohtaisista tapahtumista Tampereen ja Oulun tulevaisuutta varten. Verkko soveltuu erinomaisesti muistitiedon keräämiseen samalla kun se tarjoaa mahdollisuuksia esittää perinnetietoa uusilla tavoilla.

Palvelulajityypit pitävät sisällään esimerkiksi kirpputoripalstoja ja asukkaiden mutta myös paikallisten (kaupunginosien) yritysten ilmoituksia tarjolla olevista tuotteista ja palveluista. Tähän lajityyppiin lukeutuvia sisältöjä ovat myös sinänsä yksinkertaiset, mutta erittäin tarpeelliset listaukset aukioloajoista, liikenneyhteyksistä tai muista seikoista, jotka on räätälöity palvelemaan tiettyjä alueita.

Synergisissä lajityypeissä hyödynnetään useita erilaisia sisältömalleja. Tällaista täydentävyyttä on luotu projektissa erityisesti journalististen esitysten ja kansalaisten tuottamien aineistojen välille. Journalistiseen julkisuuteen on nostettu esimerkiksi kansalaisten tuottamia vaikutuspyrkimyksiä, jotka ovat linkityksen avulla samalla tarjonneet journalistisille jutuille niitä syventävää taustoitusta. Vastaavasti kansalaiskeskustelun foorumeilla on voitu käyttää tausta-aineistona journalistisesti tuotettuja sisältöjä. Synergiaa on mahdollista luoda myös kytke-mällä molempiin viranomaisten tuottamia verkkosivuja.

Erikseen voidaan mainita hankkeessa tehdyt journalististen lajityyppien kokei-

lut. Edellä mainittujen synergisten sisältömallien ohella verkko tarjoaa mahdollisuuksia kehittää paikallisjournalismia ylivälineellisesti tuottamalla esimerkiksi *integroituja juttuja*. Niissä aihetta käsitellään vaikkapa verkon ja radion ominaisuuksia yhdistäen, kuten projektissa on tehty. Niin ikään *multimediaaliset* paikallisjutut ovat omiaan avartamaan journalistisen verkkokerronnan muotoja. Journalistiseen työprosessiin liittynyt kokeilu *korttelireporttereista* osoitti, että verkkoon on mahdollista tuottaa kevyellä organisaatiolla ja perustason laitteistolla paikallisesti erittäin kiinnostavia aineistoja.

Tekniikka ei vielä vastaa paikallisviestinnän kehittämishaasteisiin

Verkkoteknologian kehityshankkeisiin sisältyy usein oletus, että tekniikka sinällään olisi riittävä ehto paikallisviestinnän uusien muotojen ja käytäntöjen syntymiselle. Kuten projektissa on kouriintuntuvasti havaittu, tekniikka ei itsessään riitä tuottamaan uudenlaista vuorovaikutusta ja toimintaa. Lisäksi tekniikka on nykyisellään riittämätöntä kahdessa muussakin mielessä: ensiksikin laitteet ja ohjelmat ovat kehittymättömiä ja toiseksi kansalaisilla on oltava nykyistä tasavertaisempi pääsy tekniikkaan ja mahdollisuudet oppia sen käyttö.

Projektin opetukset ovatkin osittain viestintäpoliittisia, sillä hankkeen kokemukset osoittavat, että verkkoviestinnän yleistymisen vaatii tietoyhteiskuntaretoriikan ohella käytännön toimenpiteitä. Jotta verkon käytön taidolliset kynnykset kyettäisiin ylittämään, paikallisyhteisöissä tarvitaan järjestelmällistä opastusta ja tukea. Toki moni oppii hyvinkin vaivattomasti internet-selainten käytön perustaidon, mutta ryhtyminen verkkoviestinnän aktiiviseksi toimijaksi - sisältöjen vastaanottajan sijasta tai ohella sisältöjen aktiiviseksi tuottajaksi - vaatii syvempää tietoa ja monipuolisempia taitoja. Projektin kuluessa on huomattu, että koulutuksen tarjoaminen yhteisöille edistää paikallisesti käyttökelpoisten ja ihmisille merkityksellisten sisältöjen syntymistä verkkoon. Tässäkin mielessä tietoyhteiskunta on vietävä kansalaisten luo eikä vain odotettava, että kansalaiset tietä tai toista kiinnostuvat uusista välineistä.

Myös verkkoon pääsyn mahdollisuuksia on tarpeen järjestelmällisesti parantaa. Kansalaisten tietoyhteiskunnan rakentaminen ei onnistu, jos jokaisen on hankittava aineelliset edellytykset henkilökohtaisesti tai saatava ne työpaikkakautena. Projektissa luotiinkin pienimuotoisia 'teletupia', jotka sijaitsivat yhteisöjen omilla alueilla. Olennaista on, että tilat ovat kaikille avoimia, kuten esimerkiksi kirjastot tai lehtilukusalit, jotka ovat perinteisestikin toimineet julkisen kansansivistyksen keskuksina Suomessa. Lisäksi on tärkeää, että kansalaisten 'teletaloissa' on mahdollisuus yhteisölliseen toimintaan, toisin sanoen että sieltä löytyvät tekniset ja tilalliset edellytykset erilaisten yhteisöjen tapaamiselle

sekä verkkosisältöjen suunnittelulle ja niiden toteuttamiselle. Tiloissa tulisi olla mahdollisuus opiskella sekä ohjatusti että omaan tahtiin, tavata muita asioista innostuneita ja vaihtaa kokemuksia. (Ks. Resnick ym. 1999, Uotinen 2000) Tällaista toimintaa ei synny eikä se kannata ilman jonkinasteista julkista rahoitusta samaan tapaan kuin verovaroin tuetaan esimerkiksi kansalaisten liikuntaharrastuksia.

Kansalaisviestinnän kokeilut projektissa toivat esiin sen, että nykyinen verkko-tekniologia on monessa mielessä vielä varsin kömpelöä. Laitteiden käytettävyys on usein hämmästyttävän huono, ja pakolliset kompromissit verkkojen nopeuden (tai pikemminkin hitauden) ja sisältöjen monimuotoisuuden välillä estävät usein oivallisten sisältöideoiden toteuttamisen.

Myös tarjolla olevat ohjelmistot jättävät toivomisen varaa. Ohjelmistokehityksen perushaaste on, kuinka persoonallisten esitysten tekeminen yhdistetään vaatimukseen ohjelmien helppokäyttöisyydestä. Projektissa lähdettiin siitä, että yhteisöjen luomat sivustot olisivat yhteisöjensä näköisiä. Tämän tavoitteen toteuttamisessa nykyisistä yhteisöjulkaisemisen ohjelmistoista ei ole kovin pitkälle hyötyä, sillä ne perustuvat yhdenmukaisiin sisältöformaatteihin. Ominakeisten yhteisöjulkaisujen tekeminen onnistuu vain erikoisohjelmilla, jotka kuitenkin ovat hankalia. Ohjelmistojen kehitystyön kannalta olisikin välttämättöntä eritellä kansalaisviestinnän erityistarpeita, ottaa oppia erilaisista kokeilu- ja tutkimushankkeista ja pyrkiä vastaamaan tarpeisiin innovatiivisten ratkaisujen avulla siihen tapaan kuin projektin ohjelmistokehityksessä hahmoteltiin.

Verkko voi muuttaa paikallisjulkisuutta

Huolimatta tekniikan ja sen hyödyntämismahdollisuuksien ongelmista projekti osoitti, että verkkoviestintä avaa aivan uudenlaisia mahdollisuuksia myös paikallisen julkisuuden kehittämiseksi. Tampereella Mansetori on tarjonnut arvokkaita kokemuksia siitä, miten kaupunkilaiset voivat paitsi keskustella keskenään tärkeistä aiheista myös kutsua päättäjiä verkon julkiseen tilaan kertomaan omista näkökannoistaan ja – mikä tärkeintä – keskustelemaan paikallisista kysymyksistä kaupunkilaisten kanssa. Kansalaiset voivat verkossa tuoda esiin vaihtoehtoisia näkemyksiä ja ehdotuksia elinympäristöönsä koskevista asioista samalla kun verkon avulla voi seurata asioiden käsittelyn etenemistä hallinnossa. Tässä kansalaislähtöiset lajityypit avaavat uusia mahdollisuuksia. Perinteisissä viestimissä ja niiden käyttämissä lajityypeissä kansalaisten julkisuustoimintaa on ollut vaikeaa ellei jopa mahdotonta järjestää.

Projektin kokemukset viittaavatkin siihen, että verkkoviestintä voi muuttaa paikallisen julkisviestinnän asetelmat nykyisestä poikkeavaan järjestykseen. Perinteinen paikallisjulkisuuden rakennehan perustuu vahvasti siihen, että laitostu-

nut mediaajulkisuus ja viranomaisjulkisuus täyttävät julkisuustilan, jossa kansalaiset ovat ulkopuolista yleisöä. Yleisön näkökulmasta paikallisetkin asiat tapahtuvat jossain toisaalla, todellisten vaikutusmahdollisuuksien ulottumattomissa. Ei ole liioiteltua väittää, että kansalaisten rajaaminen passiiviseen yleisön rooliin on viime vuosina saanut seurauksia esimerkiksi laskevana äänestystilana ja vaikkapa tietoyhteiskuntaretoriikan koettuna vierautena.

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeessa kehitetty paikallisen verkkojulkisuuden toimintamalli asemoi kansalaiset uudella tavalla sekä suhteessa journalistisesti tuotettuun paikallisjulkisuuteen että viranomaisjulkisuuteen. Lähtökohdiana on kaikille avoimen julkisen tilan luominen verkkoon. Tila mahdollistaa niin suurten kuin 'pientekin' asioiden tuomisen yhteisesti arvioiviksi ja keskusteltaviksi. Viranomaisille tilanne tarjoaa kosolti haasteita, sillä heiltä edellytetään uudenlaista, aiempaa avoimempaa suhtautumista asioiden valmisteluun ja käsittelyyn sekä niistä julkisesti esitettäviin vaihtoehtoihin. Julkishallinnon kannalta tilanne on samalla antoisa, sillä kansalaisten omaehtoinen verkkojulkisuus avartaa asioita valmistelevien ja niistä päättävien tuntumaa paikallisten yhteisöjen intresseihin ja tuo esimerkiksi kansalaisten elinympäristöä koskevan asiantuntemuksen rikastamaan kaupunkisuunnittelua. Keskustelut kaupungin osien sivuilla tai kansalaisryhmien verkossa esittämät vaihtoehtoiset ratkaisumallit ovatkin oikein oivallettuna viranomaisille suuri voimavara.

Journalismille kansalaislähtöinen verkkojulkisuus antaa aihetta problematisoida omia konventioitaan. Hankkeen foorumiosion ja journalistisen osion kokeilut viittaavat siihen, että kansalaisten mielipiteiden ottaminen vakavasti synnyttää tarpeen miettiä uudelleen paikallisjournalismin vakiintuneita lähdekäytäntöjä. Esiin nousee kysymyksiä, joista osa on esitetty ennenkin, mutta jotka aktualisoituvat nyt uudella tavalla. Kuinka verkon avulla voitaisiin esittää aiempaa paremmin erilaisia näkökulmia kiistanalaisiin aiheisiin? Miten internetiä voitaisiin käyttää hyväksi aiheiden taustoittamisessa ja relevanttien asiayhteyksien esittämisessä? Kuinka osapuolten välille järjestetään rakentavia julkisia keskustelusuhteita? Mikä on kansalaislähtöisen ja journalistisen julkaisemisen suhde? Tai toisin: missä kulkee journalismin ja julkisen kansalaisviestinnän raja ja onko sitä tarpeen erikseen pohtia? Kuinka monimediaalisuutta tulisi käyttää hyväksi paikallisten asioiden käsittelyssä? Kiperyydessään kysymykset kertovat siitä, että kansalaislähtöinen verkkojulkisuus on paikallisjournalismin kannalta haasteellinen ja antoisa, työn tekemisen totuttuja tapoja ravisteleva ilmiö.

* * *

Projektin tuolle puolen

Mansetorista kasvoi tamperelaisittain merkityksellinen julkisuustila

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeessa kokeiltiin ja tutkittiin kansalaislähtöisen paikallisjulkisuuden toimintamalleja asetelmassa, jossa journalistinen osio sekä paikallisyhteisöjen ja paikallisen kansalaiskeskustelun osiot toimivat saman verkkokokonaisuuden toisiaan täydentävinä osina. Hankkeen kuluessa Tampereeseen keskittynyt Mansetori-sivusto on kehittynyt paikallisen vuorovaikutuksen areenaksi, jossa kohtaavat julkisesti mitä moninaisimmat sanojat ja tekijät. Mansetori onkin kasvanut yhden tutkimushankkeen työvälineestä ja julkaisualustasta tamperelaisittain merkitykselliseksi, paikalliseen julkisuuteen tärkeän ja omintakeisen lisän tuovaksi julkisuustilaksi. Tämän on mahdollistanut projektin toteuttaminen kansalaisryhmien ja paikallisyhteisöjen lähtökohdista, niiden kanssa tiiviistä yhteistyötä tehden.

Kaiken kaikkiaan näyttäisi siltä, että uudenlaisen paikallisjulkisuuden virtuaaliseksi toteutumisaikaksi on perusteltua luoda vallakkaiden intressitahojen ja taloudellisen eduntavoittelun ohjailusta riippumaton verkkoareena, joka toimii ennakkoluulottomasti ja kekseliäästi. Tämä on tärkeää myös verkossa toimiviin yhteisöihin kiinnittymisen kannalta, sillä hallintokoneiston tai jonkin taloudellisen tahon osaksi mielletty verkkoalusta tuskin mieltyy kansalaisille ”meidän yhteisömmeksi” paikaksi.

Kansalaisten verkkotilan itsellisyys ei silti saa tarkoittaa eristäytymistä. On turhaa odottaa, että kansalaisten tietoyhteiskunnan edellytykset paikallistasolla toteutuvat, jolleivät myös paikallinen julkishallinto ja talouselämä sitoudu niiden rakentamiseen. Eri toimijoita kohtaamaan saattavan verkkojulkisuuden toimivuus perustuukin lähtökohtaisesti sille, että kaikki potentiaaliset osallistujat tunnistavat yhteisen julkisuustilan kannatettavuuden - vaikka osallistuminen vuorovaikutukseen sen areenoilla ei aina tuntuisikaan pelkästään miellyttävältä.

Lähteet:

Huusko, Marjo (2000): "Saa vähän niinku toteuttaa itseään". Aktiivien kokemuksia osallistumisesta Paikallisuus verkkomediassa -hankkeeseen. Journalismin tutkimusyksikkö. Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen työraportti.

Mäkimattila, Pirkko (2000): "Olen mukana". Mansetori-sivuston käyttäjätutkimus. Journalismin tutkimusyksikkö. Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen työraportti.

Uotinen, Johanna (2000) (Inter)nettikahvila - millainen tila, millainen paikka? Tiedepoliittikka 25(3)2000.

Resnick, Mitchel, Rusk, Natalie, Cooke, Stina (1999) The Computer Clubhouse. Technological Fluency in the Inner City. Teoksessa Schön ym. High Technology and Low-Income Communities. Cambridge, Mass and London, England. MIT Press.

Liite I

Paikallisuus verkkomediassa –hankkeen julkaisut

Paikallisuus verkkomediassa –projektin kuluessa on tuotettu lukuisia hankkeeseen liittyviä työraportteja, konferenssisitelmää, artikkeleita ja opinnäytetöitä. Tekijöinä ovat olleet sekä projektin tutkijat että hanketta hyödyntäneet opiskelijat. Julkaisut ovat tyypeittäin ilmestymisjärjestyksessä.

Työraportit

Halttu, Mika: Betaversiot. Raportti eräiden verkkolehtien teknisistä ratkaisuista. Lokakuu 1998.

Mäkinen, Maarit: Yhteisöt verkkomediassa. Raportti alueellisista ja sosiaalisista yhteisöistä verkkomediassa. Helmikuu 1999.

Projektiryhmä: Virtuaalisella torilla. Locality in the Global Net –projektin väliraportti. Heinäkuu 1999.

Halttu, Mika: Raportti tutkijanvaihtojaksosta MIT Media Laboratoryssa. Elokuu 1999.

Harju, Auli: Mansemedian alkumetrit. Kokemuksia multimediatoimittamisesta. Syyskuu 1999.

Mäkinen, Maarit: Internet yhteisöjen palveluksessa. Raportti eräiden yhteisöjen verkko-hankkeista Yhdysvalloissa. (MIT Media Lab -tutkijanvaihtoraportti) Marraskuu 1999.

Mäkinen, Maarit: Matkaraportti New Yorkin Harlemissa toimivista Playing to Win- ja Harlem Live -yhteisöviestintäprojekteista. Heinäkuu 2000.

Huusko, Marjo: ”Saa vähän niinku toteuttaa itseään”. Aktiivien kokemuksia osallistumisesta Paikallisuus verkkomediassa –hankkeeseen. Syyskuu 2000.

Mäkimattila, Pirkko: ”Olen mukana”. Mansetori-sivuston käyttäjätutkimus. Lokakuu 2000.

Artikkelit, esitelmät, posterit

Ridell, Seija: Verkkoviestinnän haasteet journalismin yleisösuhteelle – tapaus Locality-hanke. Teoksessa Journalismin muutoskaruselli. Toim. Mari Maasilta. Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö 1999.

Ridell, Seija: Tutkimus julkisoa tuottamassa: Paikallisuus verkkomediassa -hanke irtiottona kulttuurisen yleisötutkimuksen käytännöistä. Tiedotustutkimus 3(22)1999.

Sirkkunen, Esa: Helping Media Consumers Become Contributors. Presentation in Politics & Internet Congress, Tampere, Finland 9/1/1999.

Ridell, Seija: Citizen-oriented publicness as a condition for electronic democracy - the case of Locality project. Paper presented at the CIPA'99 Conference - Citizens and Public Administration in the Information Age: Constructing Citizen-Oriented Society. 18-20 August 1999, Tampere, Finland.

Mäkinen, Maarit: Communities going online with residents' participation - Processes of starting online communities in Finland. Paper presented when visiting communities' online projects in Eastern United States and MIT Media Lab 10.10.-7.11. 1999.

Peltonen, Lasse & Ridell, Seija: Citizen forums, virtual publicness and practices of local democracy: Tampere-foorumi on the net. Presentation in Citizens' Agenda 2000 NGO Forum, 3-5/12/99, Tampere.

Ridell, Seija: "Julkinen keskustelu ja manselaisten mediatorit". Esitys Teknillisen korkeakoulun "Pätevyyttä suunnitteluun" -jatko- ja täydennyskoulutuskurssilla. YTK, Otaniemi 11.4.2000.

Ridell, Seija: "Local community, public discussion and the net". Presentation in Citizenship and/in journalism conference. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication 23-24/4/2000.

Mäkinen, Maarit: Uusmedian hallitseminen voi estää syrjäytymistä. Harlemin verkkolehti avaa nuorille uusia näköaloja. Journalisti 17, 29.9.2000.

Heinonen, Ari: Bridging the Gap. Bringing the Information Society into citizens' everyday life. Paper given at Virtual Society? Get Real! Conference, Ashridge House, Hertfordshire UK, 4-5th May 2000.

Mäkinen, Maarit: Uusi viestintäteknologia tarjoaa paikallisesti merkittävän julkaisufoorumin. Kaupunginosat verkkoon asukkaiden ehdoilla. Tammerkoski 5/2000.

Projektiryhmä: Paikallisuus verkkomediassa - Locality in the Global Net -hankkeen posterit ja esittely Tekesin USIX-ohjelman seminaarissa. Helsinki, 4.9.2000.

Projektiryhmä: Mansetori esittäytyy. Projektin esittely Tampereen MindTrek-viikolla pääkirjasto Metsossa, 17.11.2000.

Ridell, Seija: Kansa vaatii, päättäjät vaikenivat - verkossakin. Julkisen osallistumisen ongelmia Tampereella. Puheenvuoro Suomen Akatemian Muuttuva suomalainen kansalaisyhteiskunta -tutkimusohjelman seminaarissa. Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitos, 1.12.2000.

Ridell, Seija: ICTs and the conditions for democracy. A local experiment with web-mediated civic publicness. Teoksessa: Citizens and Public Administration in the Information Age. Ed. by Matti Mälkiä & Ari-Veikko Anttiroiko & Reijo Savolainen. Ilmestyy keväällä 2001.

Opinnäytteet, harjoitustyöt

Havulinna, Maarit: Nekalan lähikirjasto ja paikallinen verkkojulkaisu Viinikkala. Opinnäytetyö Tampereen talouden ja tekniikan oppilaitos, kirjasto- ja tietopalvelualan koulutus. Helmikuu 1999.

Koskinen, Sanna: Making news ja Mansemedia. Miten paikallinen verkkojournalismi voisi ylittää Gaye Tuchmanin osoittamia uutistytön ongelmia? Essee tiedotusopin projektio-
pintojen kurssille (TaY). Toukokuu 1999.

Ahola, Eeva: Verkko, journalismi ja lukijat. Pohdintoja verkkojulkaisun mahdollisuuksista, esimerkkinä Mansemedian Aspinniemi-kokonaisuus. Essee tiedotusopin projektio-
pintojen kurssille (TaY). Syyskuu 1999.

Reinikainen, Juha: Viinikkala ja Pispala verkossa. Käyttäjätutkimus paikallisyhteisöjen koti-
sivuista. Tiedotusopin proseminariesitelmä (TaY). Joulukuu 1999.

Parviainen, Leena, Myllykorpi, Jaakko ja Uitto, Jiri: Locality –hankkeen multimedia-
arkisto. Kurssityö informaatiotutkimuksen opintojaksoon Multimediatiedonhaku (TaY).
Helmikuu 2000.

Ketonen, Tommi: Toimitusharjoittelijana Mansemediassa. Tiedotusopin harjoittelura-
portti (TaY). Huhtikuu 2000.

Koivuniemi, Elina: Kansalaisjournalismia Kaukajärvellä. Journalistisen lopputyön raportti.
(TaY) Toukokuu 2000.

